



**MEŽA
NOZARE 2050**

LATVIJAS ZAĻAIS KURSS

SATURS

Ievads	2
Meža nozares stratēģija	4
Vajadzīga zemes ilgtermiņa politika	5
Nozare zaļā kursa algoritmu meklējumos	8
Paplašināsies meža nozares robežas	14
Zaļais kurss — plašāks skats uz nozari	18
Meža audzēšana — aplis, nevis nogrieznis	20
Nozares nākotne — šodienas politiku lēmumu spogulis	24
Mežu vairāk, to nozīme pieaug	26
Ieklausīties mežā un zinātniekos	28
Pareizs attīstības vektors ienākumus trīskāršos	32
Atjaunīgās bioenerģijas nākotne	36
Līdzsvars ir atslēgas vārds it visā	39
Nozares nākotne — zinātnē, pētniecībā, inovācijās	43
Igaunijā top plāns nākamajai desmitgadei	46
Ziemeļvalstu nākotne: citādāki meži, jauni koksnes lietojuma veidi	49
Aiz kokiem redzēt nozari	53

UDK 630(474.3)
Me960



Sakārtotājs, redaktors: Kristaps Ceplis
Literārā redaktore: Sanita Dāboliņa
Māksliniece: Māra Prātniece

Fotogrāfiju autori:
Vitālijs Stipnieks, „Shutterstock”, AS „Latvijas valsts meži”,
Edmunds Mitenieks (vāka foto)

Citējot lūdzam atsaukties uz šo izdevumu.
Kopēšana un pārpublicēšana saskaņojama rakstiski.

Iespiests: SIA „Jelgavas tipogrāfija”

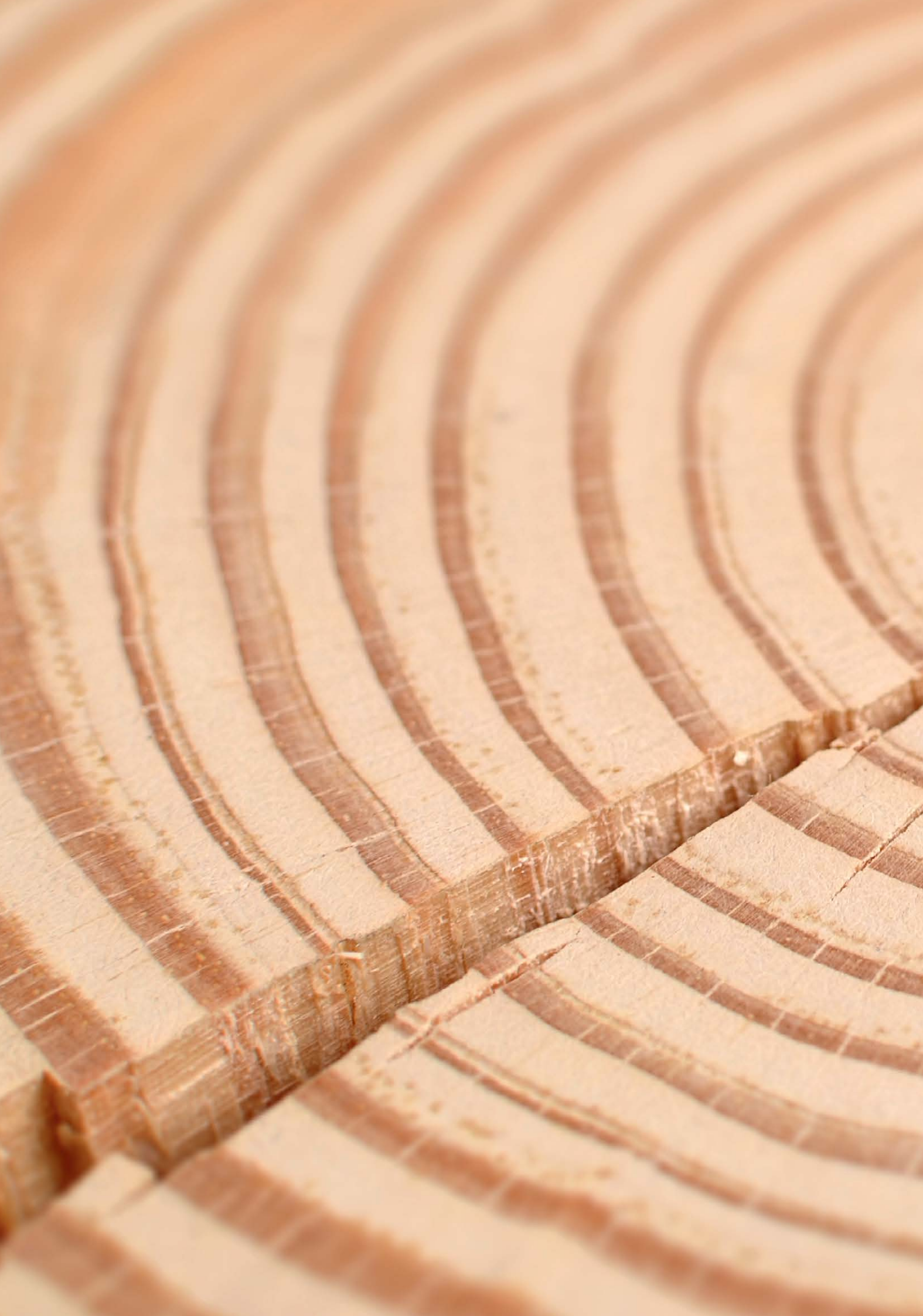
© Kristaps Ceplis, sakārtojums, redakcija, 2022

© Sanita Dāboliņa, redakcija, 2022

© Māra Prātniece, dizains, 2022

© Biedrība „Zaļās mājas”, teksts, izdevums, 2022

ISBN 978-9934-23-551-1





IEVADS

Izdevums top laikā, kad Latvija jau vairāk nekā 30 gadus ir baidījusi neatkarīgas valsts statusu. Esam izrāvušies no padomju plānveida ekonomikas un sekojam tirgus principiem. Esam iztrakojušies agrīnajā brīvības posmā, akumulējot vienkāršāko iespējamo kapitālu no mūsu zemes resursiem, un izauguši līdz apziņai, kas ļauj novērtēt mērķtiecīga darba lielos augļus. No pasaules mēroga nabadziņiem esam kļuvuši par nozīmīgu starptautiskā mežsaimniecības tirgus dalībnieku ar spēcīgu vietējo nozari un daudzsoļošu nākotni.

Eiropas Komisija ir izsludinājusi *Green Deal*, kas Latvijā tiek tulkots kā „zaļais kurss”, lai gan precīzāks latviskojums būtu „zaļais darījums” vai „zaļā vienošanās”, kurā Eiropas Savienības valstis vienojas par darbību, kas ļaus gan saglabāt augstus dzīves standartus cilvēkiem, gan pasargāt Zemi no cilvēka destruktīvās rīcības. Latvijas meža nozare pieņem šo izaicinājumu! Mēs esam pārliecināti, ka tieši meža nozare ir akumulējusi labvēlīgu nosacījumu kopumu, kas, palīdzot būtiski izmainīt cilvēka kaitīgo ietekmi uz mūsu planētas ekosistēmu, vienlaikus neatmetīs civilizācijas viduslaikos. Mūsdienu zināšanas un pieredze ļauj būtiski paplašināt koksnes lietojumu. Paralēli tādiem vajadzīgiem un pieprasītiem koksnes izstrādājumiem kā ēkas, mēbeles, kurināmais koksni jau tagad spējām pārstrādāt audumos, pārtikā, šķidrā degvielā,

medicīnas precēs un citos nepieciešamos produktos. Koksne kā resurss var aizstāt gan naftu, gan tēraudu, gan betonu. Turklāt, aizstājot fosilas izcelsmes produktus, koka izmantošana sniedz iespēju nedarīt pāri videi. Koks ir vienīgais reāli atjaunojamais resurss, kura videi un sabiedrībai draudzīga ieguve var turpināties gandrīz bezgalīgi. 2050. gads ir robežšķirtne, kad mums būtu jādzīvo klimatneitrālā valstu savienībā. Lai gan mērķis ir izvirzīts, ceļi tā sasniegšanai var būt atšķirīgi, un tieši tagad notiek cīņa, kuras iznākums noteiks Latvijas nākotni. No pašiem Latvijas cilvēkiem būs atkarīgs, vai mēs kļūsim par augsti attīstītu, pārtikušu valsti, kurā valda harmonija starp dabu un cilvēka vajadzībām, vai arī — par dabas rezervātu, kurā, primāri kompensējot citās valstīs dabai nodarīto kaitējumu, cilvēka ekonomiskajām un sociālajām vajadzībām būs otršķirīga loma.

Labā ziņa ir tāda, ka mums Latvijā ir cilvēki, kuri tic valstij un ir gatavi veltīt savu laiku un enerģiju tam, lai mūsu iespējas būtu līdzvērtīgas ar citām attīstītajām pasaules valstīm. Latvijas mežsaimnieki, kokrūpnieki un zinātnieki ik dienu ar saviem darbiem pierāda, ka Latvija var!

Atskatoties uz meža nozares pēdējo 30 gadu vēsturi, redzam, ka izaugsme ir bijusi milzīga un visaptveroša. Latvijas meži tiek mērķtiecīgi atjaunoti ar kvalitatīviem vietējiem stādiem, praksē

pierādot, ka mūsdienu mežsaimniecība vairs nav tikai labumu gatavošana nākamajām paaudzēm, bet ka labumu no meža visa sabiedrība iegūst uzreiz un nepārtraukti.

Ieskatam apzināti esam pievienojuši vairākas fotogrāfijas ar mežu, kas ir sasniedzis atjaunotās Latvijas vecumu, — mērķtiecīgi stādīts un labi kopts, šis jaunais mežs ir uzskatāms piemērs mūsdienu meža nozares spējām mežsaimniecības apriti padarīt ātrāku un ne mazāk kvalitatīvu.

Tikpat nozīmīgs tehnoloģiskais un zināšanu izrāviens ir vērojams koksnes produktu pārstrādē un koksnes izmantošanā, kā arī jaunu produktu izstrādē.

30 neatkarības gadi meža nozarē ir nostrādāti jēgpilni, un mums ir potenciāls nākamajos 30 gados šos sasniegumus nostiprināt un spert vēl plašāku soli attīstībā. ●

Video prezentācijas

Latvijas Valsts mežzinātnes institūta „Silava” vadošais pētnieks **Āris Jansons** — par mežsaimniecību un klimatu



Eiropas Kokrūpniecības konfederācijas padomes priekšsēdētājs **Sampsa Auvinens** (*Sampsa Auvinen*) — par to, kas notiek Briselē un kā tas ietekmē meža nozari



Egļu audze Austrumvidzemē ir atjaunotās Latvijas valsts vecumā. Egles stādījuši Smiltenes tehnikuma audzēkņi.

MEŽA NOZARES STRATĒGIJA



MISIJA UN VĒRTĪBAS

Misija

Mēs veidojam sakoptu, neatkarīgu un pārtikušu Latviju.

Vērtības

- Valsts ir mūsu kopība.
- Cilvēki ir stipras valsts pamats.
- Zeme un darbs ir mūsu labklājības saknes.

Valsts ir mūsu kopība

Meža nozare, vairojot valsts labklājību, dodot ieguldījumu reģionu attīstībā un atbalstot sabiedriskās iniciatīvas, sniedz būtisku pienesumu valsts neatkarībai un drošībai.

Cilvēki ir stipras valsts pamats

Meža nozare nodrošina iespēju Latvijas iedzīvotājiem nopelnīt taisnīgu atalgojumu par paveikto darbu, baudīt sakoptu vidi, iegūt kvalitatīvu izglītību, kopt senču tradīcijas un vienlaikus būt drošiem par savu nākotni.

Zeme un darbs ir mūsu labklājības saknes

Meža nozare rūpējas, lai Latvijas meža zeme apsaimniekota, meži ir ražīgi un vērtīgi, darbs nozarē cienīgs. Caur šo darbu ikkatrs cilvēks Latvijā gūst labumu.



SKAIDROJUMI

- Stratēģiskie mērķi un virzieni tika noteikti, savstarpēji diskutējot nozares izveidotām profesionālajām organizācijām, pētniecības, attīstības, izglītības institūcijām un nozares profesionāļiem.
- Stratēģiju nav plānots virzīt apstiprināšanai kā plānošanas dokumentu valsts institūcijās, tajā pašā laikā stratēģijā minētie mērķi un virzieni tiks virzīti un aizstāvēti dažādos valsts plānošanas dokumentos, piemēram, NAP, LAP, MSNP utt.
- Kā izejas punktu pieņemam esošo meža un tautsaimniecības struktūru, resursus, kā arī globālos un lokālos attīstības procesus un mobilizējam rīcībā esošos instrumentus, lai virzītos uz stratēģisko mērķu sasniegšanu.



VĪZIJA UN STRATĒĢISKIE MĒRĶI

Vīzija

Uz tradīcijām un vērtībām balstīts globālais zināšanu līderis bioekonomikas produktu radīšanā un izmantošanā.

Stratēģiskie mērķi

- Līdz 2050. gadam Latvijas mežu ražība ir palielināta par 25 %.
- Līdz 2030. gadam pievienotā vērtība uz darba vietu nozarē tiks dubultota.
- Līdz 2030. gadam, attīstot koksnes dziļāku pārstrādi, nozares produkcijas vērtība tiks dubultota.



RĪCĪBAS VIRZIENI

Kā lietderīgāk izmantot zemi?

- Ģenētiskais materiāls
- Kopšana
- Zemes auglības uzlabošana
- Pagātnes kļūdu labošana un nākotnes risku mazināšana
- Prakse atbilstoši Latvijas apstākļiem adaptētiem ilgspējīgas mezsaimniecības standartiem

Kā lietderīgāk izmantot cilvēka laiku?

- Darbinieku prasmes un zināšanas
- Produktīvākas tehnoloģijas un rentabli produkti
- Prasmīgāks process

Ko jēgpilni no koka ražot vairāk nekā līdz šim?

- Izmantot iespējas izejvielu un pusfabrikātu tirgos kaimiņvalstīs
- Izmantot iespējas būt pionieriem jaunu, jau komercializētu produktu ražošanā
- Balstoties uz jaunām zināšanām un esošo pieredzi, iegūt uzticību globālajās ķēdēs iesaistīto produktu ražošanai



VAJADZĪGA ZEMES ILGTERMIŅA POLITIKA

Lai maksimāli efektīvi izmantotu ikvienu Latvijas zemes kvadrātmetru, jāizstrādā detalizēta zemes izmantošanas ilgtermiņa politika. ULDIS BIĶIS, AS „Latvijas finieris” padomes priekšsēdētājs, uzsver, ka tā jāveido arī tāpēc, lai paaugstinātu iedzīvotāju labklājību un palielinātu produktivitāti, protams, salāgojot saimniecisko darbību ar dabas vērtību saglabāšanu, rekreāciju un citiem sabiedrībai būtiskiem ekosistēmu pakalpojumiem, ko nodrošina mežs. „Šajā ilgtermiņa stratēģijas izstrādē ar līdzvērtīgiem principiem būtu jāpiedalās nevis tikai šaurām grupām, piemēram, dabas aizsardzības organizācijām un zemes apsaimniekošanas nozarēm, bet gan daudz plašākai pārstāvniecībai,” spriež Uldis Biķis un atgādina Zviedrijas premjerministra Stēfana Levēna sacīto, ka zaļo kursu nevar iedzīvotājiem, tikai balstoties uz pilsētās dzīvojošajiem, un otrādi.



Veiksmes formula — kvalitatīva diskusija

Būtiskākais — uzdrīkstēties sākt kvalitatīvas, visaptverošas diskusijas. „Lai sasniegtu lielus mērķus, ir nepieciešama individuāla rīcība. Katras valsts, katras nozares, katra uzņēmuma un katras mājsaimniecības, privātpersonas līmenī. Tikai katram savu iespēju robežās iesaistoties, mēs varēsim pārvarēt globālos izaicinājumus. Tāpēc ir jābūt kopīgām vērtībām, vai, pagriežot otrādi, individuālās vērtības nedrīkst būt pretrunā ar lielajiem, kopējiem mērķiem,” uzsver Uldis Biķis, norādot, ka meža nozare par savām vērtībām ir vienojusies. „Zeme, cilvēki, valsts. Mēs veidojam pārtikušu, sakoptu un neatkarīgu Latviju un, to darot, dodam savu pienesumu pasaules

klimate mērķu sasniegšanā.” Arī sabiedrībai kopumā būtu jāvienojas par kopējiem lielajiem mērķiem: kā Latvijā veidojam labklājību, kā attīstīsimies un kā iekļaujamies pasaules pārmaiņu procesos, vienlaikus nenodarot pāri sev. Zemes izmantošanas ilgtermiņa politika būtu daļa no šādas stratēģijas.

„Uzņēmumu līmenī nākotnē tas nozīmēs daudz lielāku atbildību, kolektīvos definējot savas, individuālās vērtības un to saskaņu ar kopējiem procesiem. Tīru merkantilo interešu un tikai savas patības apstiprināšanas laiks tuvojas beigām. Tas nozīmēs strādāt visai sabiedrībai, ar savu darbu palīdzot veidot attīstību un palīdzot rīkoties ilgtspējīgi visām iesaistītajām pusēm — partneriem, klientiem, darbiniekiem,” Uldis Biķis pārlie-

cināti saka. Tas nozīmēs arī daudz lielāku atbildību par apkārtējo vidi, lielāku atbildību par dabas resursu izmantošanu, kā arī daudz lielāku atbildību par sociālajiem jautājumiem, labklājību un labbūtību. Eiropa ir un būs pasaules līderis šo jautājumu virzībā un atbilžu meklēšanā. Galvenais ir vienošanās par pārmaiņu tempiem, kam jābūt pakāpeniski attīstītiem un stimulējošiem, nevis nepārdomāti straujiem un tāpēc destruktīviem pret pastāvošajām sociāli ekonomiskajām sistēmām.

Nav vienas receptes, kura derētu visiem

„Nevar nepieņemt Eiropas Savienības (ES) zaļā kursa pamatdokumentos rakstītajam, taču galvenais jautājums ir un būs par pārmaiņu ātrumu un to, cik ātri mēs paši spējam pielāgoties, izprotot kopējo pamatmērķi. Ir skaidrs, ka tā sasniegšanā būs jāmainās daudziem sektoriem, bet jo īpaši trijiem lielajiem vaļiem — lauksaimniecībai, enerģētikai un transportam,” norāda Uldis Biķis. „Ja pārmaiņu rezultātā liela daļa sabiedrības, piemēram, strauji nonāks enerģētiskā nabadzībā vai tai tiks būtiski ierobežotas pārvietošanās iespējas, tad zaļajam kursam nekādas vērtības nebūs, un arī sabiedriskā vienošanās šādā situācijā nebūs iespējama.”

Jārēķinās, ka Latvijas zemes īpašnieki ir dažādi, tāpat dažādas ir arī to intereses un iespējas mainīties. „Ir lieli, vidēji un pat ļoti mazi lauksaimnieki, kuri pārtiku ražo gan ar bioloģiskām, gan konvencionālām metodēm. Vieniem saimnieciskai darbībai vajadzīgas lielākas platības, citiem pietiek ar mazākām. Līdzīga aina ir arī mežsaimniecībā, kur vieniem pieeja ir industrializēta, ar ātrāku saimniecisko apriti, citiem — tieši pretēji. Tas nozīmē, ka nav un nebūs vienas formulas, kas būtu derīga visiem,” secina Uldis Biķis.

Iespējams, lauksaimniekiem un mežsaimniekiem kādās konkrētās vietās būs jāmaina saimniekošanas paņēmieni, tehnoloģijas, taču, kā norāda Uldis Biķis, „tādos gadījumos klimata neitralitātes un

vides mērķus mums jāmaks salāgot ar tehnoloģiju nomainīgu saprātīgā laika nogrieznī. Nedrīkst pieprasīt mainīties jau rītdien, it īpaši nelielam lauksaimniekam, kurš tikko iegādājies savai saimniecībai atbilstīgu aprīkojumu”. Tādai pašai pieejai, viņaprāt, jābūt visās sfērās: nedrīkst tikko uzbūvētai fabrikai paziņot, ka tajā izmantotās tehnoloģijas un standarti ir novecojuši un neatbilstīgi, tāpēc tā jānojauc un vietā jābūvē cita. Šāda saprātīga pieeja savulaik tika īstenota Somijā un Zviedrijā, kad šīs valstis pievienojās ES un vienā dienā mainījās virkne standartu.

„Zaļajā kursā paredzēta arī enerģijas un resursu iespējami efektīvāka izmantošana. Nedrīkstētu mest ārā mantas, kas ir derīgas ekspluatācijai, tikai tāpēc, ka vajag jaunas. Arī tā ir taupīga attieksme pret resursiem,” uzsver „Latvijas finiera” padomes priekšsēdētājs. Infrastruktūru un iekārtas, kas mums ir, jāizmanto līdz brīdim, kad tās jānomaina, — dažām var būt pieci gadi, citām — 10 gadu, vēl citām — pat 30 gadu. Tieši tāpēc izmaiņas nedrīkst būt vērstas tikai un vienīgi caur aizliegumiem vai detalizēti aprakstošu regulāciju, tās jāiedzīvina kopējā izglītošanās un mācīšanās procesā, kura rezultātā kopīgo mērķu sasniegšanā vienlīdz var iekļauties visi.

Cita pieeja

Efektīva zemes izmantošana un iespējami efektīvāka bioloģisko resursu pārstrāde mums dod daudz atbilžu uz nākotnes izaicinājumiem. Proti, mežs, lai cik lēni vai strauji tas augtu, pats par sevi ir sistēma, kur ilgtermiņā oglekļa bilance ir nulle, taču efektīvāka mežsaimniecība straujāk piesaista no atmosfēras oglekli koku aktīvās augšanas fāzē, un tas kombinācijā ar koksnes resursu noglabāšanu produktos ar iespējami ilgāku kalpošanas laiku nodrošina būtisku pienesumu oglekļa piesaistē un klimata mērķu sasniegšanā.

„Šīs atbildes varam ilgtspējīgi izmantot, ja esam sapratuši, ka jārikojas ilgtspējīgi, un izstrādājuši veidus, kā efektīvizēt savu darbību konkrētā zemes hektārā tur, kur

Cilvēkiem šodien ir pietiekami daudz zināšanu, lai paralēli veidotu gan sazarotu bioloģiskās daudzveidības platību tīklu, gan saimnieciskos mežus.

resursu ražošana definēta kā prioritāra,” uzskata Uldis Biķis. Viņš ir pārliecināts — cilvēkiem šodien ir pietiekami daudz zināšanu, lai paralēli veidotu gan sazarotu bioloģiskās daudzveidības platību tīklu, gan saimnieciskos mežus. Dabas aizsardzība mūsdienās vairs absolūti nenozīmē nedarīt neko, kā tas bija pirms daudziem desmitiem gadu, kad cilvēku izpratne par aizsardzību balstījās tikai uz vienu principu — aizliegt darīt jebko.

Būtu jāsak kaut vai ar vienu izpratni, piemēram, par to, ko saprotam ar vecu mežu. Biologs norādīs uz 10 centimetru diametra kokiem, kas purva malā auguši gadsimtu, daudzi — uz resnu ozolu, kam varbūt ir krietni mazāk gadu. „Tādējādi uz vienu un to pašu jautājumu var iegūt dažādas atbildes,” secina meža nozares profesionālis, „arī uz jautājumu, kas tad īsti ir bioloģiskā daudzveidība un kāpēc konkrētā vieta atbilst vai — tieši pretēji — neatbilst bioloģiskās daudzveidības definīcijai. Par šiem jautājumiem ir būtiski vienoties.”

Atskatoties vēsturē: industriālā revolūcija 19. gadsimta vidū radīja iespējas ražot vairāk, patērēt vairāk un tāpat arī pabarot vairāk cilvēku. Tā sāka veidoties patērētāju sabiedrība, aizsākās urbanizācijas procesi, attīstījās veselības aprūpe un iedzīvotāju skaits uz planētas pieauga. Uldis Biķis skaidro:

„Ļoti labi, ka šajā procesā cilvēce atklāja tēraudu kā materiālu un fosilos resursus — naftu, gāzi — kā enerģijas avotus. Ja tā nebūtu, tad cilvēces straujā attīstība, kas būtiski apsteidza izpratni par ilgtspēju, aizsevis būtu atstājusi tukšnesi šā vārda vistiešākajā nozīmē, proti, ja tolaik visos gadījumos cilvēku pirmā izvēle būtu koksne, mežu un tajos esošās bioloģiskās daudzveidības visticamāk vairs nebūtu. Mūsdienā sabiedrībā mēs tik daudz runājam par ilgtspēju ne tikai tāpēc, ka vairs nedrīkstam atļauties par to nerunāt. Ilgtspēja ir mūsu dienaskārtībā, jo kā sabiedrība esam attīstījušies arī savā izpratnē par pasaules uzbūvi, mijiedarbību, savu lomu un ietekmi uz globāliem procesiem, turklāt ne tikai vides, bet arī pasaules ekonomikas un sociālo ekosistēmu jautājumos. Latvijā, efektīvi izmantojot ikkatru savas auglīgās zemes stūrīti, būtībā nodrošinām sabiedrībai ekosistēmas pakalpojumus. Ar tiem lielākoties saprot nemateriālas, pārsvarā vides un estētiskās, vērtības, bet uz ekosistēmas pakalpojumiem vajadzētu paraudzīties plašāk — no ekonomiskā un sociālā skatpunkta. Ja Latvijas sabiedrība to apzināsies un — vēl jo vairāk — iesaistīsies, tad būs ilgtspējīgi.”

Tas nozīmē nevis izvīzīt politiskās ambīcijās sakņotus īstermiņa mērķus, bet spēt kopā palūkoties tālākā nākotnē — kādi varam būt, piemēram, 2100. gadā. „Soli pa solim, pārdomātā tempā, izmantojot Latvijas priekšrocības un nepazaudējot savu patību, mēs varam gan dot būtisku pienesumu globālo klimata mērķu sasniegšanā, gan nodrošināt Latvijas sabiedrībai ekonomisko, emocionālo un fizisko drošību, ko pazīst kā labklājību,” aicina Uldis Biķis, pieļaujot, ka labāko redzējumu zemes izmantošanas ilgtermiņa politikai diez vai būs iespējams iegūt ātri: kamēr vien sabiedrisko domu centīsies monopolizēt nelielas aktīvās grupas, kuru uzvedība bieži pielīdzināma maziem bērniem pie šokolādes letes veikalā — gribēt ļoti daudz un uzreiz, lai gan nespēj tik daudz apēst, — paies laiks. ●

NOZARE ZAĻĀ KURSA ALGORITMU MEKLĒJUMOS

Pārzinot vai nepārzinot kontekstu, aiz zaļām idejām vai Eiropas zaļā kursa saukļiem slēpjas dažādu uzskatu piekritēji.

KRISTAPS KLAUSS, Latvijas Kokrūpniecības federācijas izpilddirektors, piedāvā lūkoties tālāk par idejām un saukļiem — un vienlaikus tas ir tuvāk Latvijas situācijai, meža nozares šodienai un rītdienai, katra Latvijas iedzīvotāja paradumiem. Pārskatot ikdienišķus piemērus, zaļajā spogulī varam ieraudzīt katrs savu atspulgu.



Kā attīstīsies Latvijas meža nozare turpmākajos gadu desmitos?

Es domāju, ka izmaiņas, kas ar meža nozari notiks — sākot ar rūpniecisko produktu ražošanu no koksnes, tikai daļēji būs likumsakarīgi nākušas no pašas meža nozares. Tuvākos 10 gadus ļoti daudz ietekmēs ārējie lēmumu pieņēmēji, ārējie apstākļi. Ko es ar to gribu teikt? Piemēram, izmantojamās meža zemes jeb saimnieciskie meži tuvākajā desmitgadē apjoma vai platības ziņā krietni samazināsies, jo arvien vairāk tiks izslēgti no saimnieciskās darbības, lai tos novirzītu citiem mērķiem: dabas

aizsardzībai, rekreācijai. Mums ir jārēķinās, ka visā Eiropā, ieskaitot Latviju, mežizstrādes apjoms pret mūsu pierasto līmeni saruks vismaz par 20–30 %, un tas nekādi nebūs pašas meža nozares lēmums. Daudzi mums cenšas iegāvēt, ka mēs esam bijuši ārkārtīgi alkatīgi iepriekšējos periodos, daudz izcirtuši un mums vairs nebūtu, kur iepirkt kokus. Tā tas absolūti nav, koksnes plūsmu mēs varētu turēt stabili, ja vien saimniecisko mežu platības atstātu pašreizējā līmenī. Bet platības samazināsies, it īpaši orientējoties uz pieaugušiem, ciršanas vecumu sasniegušiem mežiem, — tas ir fakts, ar ko mums jārēķinās.

Otrs, ar ko mums ir jārēķinās, ir fakts, ka produkta vērtības aprakstā arvien biežāk būs sastopami tādi jēdzieni kā „oglekļa pēda” vai būs jārēķina produkta dzīves cikls un tamlīdzīgi rādītāji. Tas mums gan dod iespējas, gan rada risku. Lielās iespējas, kas mums rodas, — ja mēs tā godīgi paraugāties, kur koksnes produkti tiek izmantoti, tad lielākā daļa ir būvniecībā un enerģētikā, vēl iepakojuma ražošanā, — būvniecībā pārsvarā visi konkurējošie materiāli — tērauds, cements, ķieģeļi utt. — patiesībā ir ļoti energoietilpīgi, tiem ir liela CO₂ pēda. Tādēļ brīdī, kad būs jārēķina būvobjekta atstātais nospiedums, dabiska mūsu klientu būvnieku vēlme būs materiāli, kuru CO₂ pēda būs mazāka vai kuri ir pat CO₂ piesaistoši. Un koks, koksnes būvmateriāls ir dabiska atbilde. Tajā brīdī mums, bez šaubām, tirgi augs — tas ir līdzīgi, kā tas notiek, piemēram, veikalos, kur izspiež no aprites plastmasas maisiņus un piedāvā papīra maisiņus. Tādu izmaiņu būs ļoti, ļoti daudz.

Plānotā emisijas uzskaitē noteikti — visticamāk, tuvākajā desmitgadē — liks raudzīties citādi uz enerģētiku. Siltumapgādē vēl joprojām neredzu — tuvākajā desmitgadē un pat ilgāk — alternatīvu koksnes kurināmajam, kas viennozīmīgi ir pats labākais gan izmaksu ziņā, gan salīdzinājumā ar jebkurām citām alternatīvām — dabasgāzi, naftas produktiem vai

akmeņogļēm. Bet elektrības ražošanā jau šodien t. s. bezemisijas tehnoloģijas ir diezgan tālu attīstījušās — te es domāju saules un vēja enerģiju, un tas nozīmē, ka šā enerģijas veida ražošanā koksnes kurināmā apjoms visticamāk samazināsies — arī jau nākamās desmitgades periodā.

Tā ka ir gan iespējas, gan riski. Tāpēc mums ļoti uzmanīgi jāseko, kas notiek ārpus mūsu nozares, kādi lēmumi tiek pieņemti ārpus mūsu nozares, jo tie mūs nereti ietekmēs pat vairāk nekā tas, ko būsīm lēmuši paši.

Kas mainīsies sabiedrības attieksmē? Bieži viskaļāk izskan visādas galējības, piemēram, kokus vispār nedrīkst cirst vai par maz cērtam; kokam sāp, bet gribu dzīvot koka mājā... Vai izpratne par mežsaimniecību kopumā varētu uzlaboties?

Es neesmu optimistisks, ka sabiedrības kopējais viedoklis par mežizstrādi varētu krasī mainīties par labu tam, ka tā uzskatītu — jācērt vairāk — vai ka tas veids, ko mēs saucam par atjaunošanas cirtēm, ir pieņemamākais. Es uz to neliktu kārtis, es uz to neceru. Bet vienlaikus — cilvēki vienmēr milēs gatavos koksnes produktus, un tas, visticamāk, nekad nemainīsies, tieši otrādi — kad uz produktiem parādīsies to atstātās oglekļa pēdas aprēķins, tad, iespējams, attieksme būs vēl pozitīvāka.

Mēs arvien plašāk izmantosim t. s. otrreizējo, otrreizēji pārstrādāto koku jeb *recycled wood*. Otrreizējo koksni lietojam jau šobrīd: visas Latvijā ražotās kokskaidu plātnes jau satur, visas OSB plātnes drīzumā saturēs otrreizējo koksni. Tā ka būtībā koka dzīves cikls, arī pateicoties Latvijas ražotājiem, kļūst arvien garāks un garāks.

Kā pašreizējo nozares vīziju ietekmēs Eiropas zaļais kurss? Kā jūs to izskaidrotu? Ko tas nozīmēs katram valsts iedzīvotājam, meža īpašniekam, nozares darbiniekam?

Zaļajā kursā ir iebūvēts absolūts kapitālisms. Bez šaubām, ir kaut kādas vajadzības — gan ob-

Būtībā koka dzīves cikls, arī pateicoties Latvijas ražotājiem, kļūst arvien garāks un garāks.

jektīvas, gan subjektīvas —, kas liek mums mainīt pašreizējo dzīvesveidu un patēriņa veidu. Zinātnieki vairākumu sabiedrības ir pārliecinājuši, ka, ja mēs to nedarīsim, tad klimats izmainīsies tik ļoti, ka mums vairs nebūs ērti dzīvot uz šīs planētas. Un, lai cīnītos pret klimata izmaiņām vai samazinātu tās, protams, ir vajadzīgas arī jaunas tehnoloģijas, jaunas pieejas, kuras šobrīd — būsīm godīgi — pasaulē labākajā gadījumā ir laboratorijās vai zinātnieku prātos, bet lielākoties nav vēl ne komercializētas, ne tuvu komercializācijas pakāpei. Tā iemesla dēļ Eiropas Savienība (ES), kas ilgstoši zaudē savu nozīmīgumu pasaules ekonomiskajā telpā, ir novērtējusi, ka ir ļoti apstākļi, lai mudinātu Eiropas industriju būt tai, kas varētu attīstīt šīs jaunās tehnoloģijas, jaunās pieejas un pēc kāda laika, kad tās būs radītas, tirgot visai pārējai pasaulei. Risinājumi noteikti ir nepieciešami, un to radītajam, ražotājam rodas priekšrocības. Tādā veidā ES varētu atgriezties ekonomiskajā nozīmīgumā.

Taču tas nevar notikt tā vienkārši, jo kādam ir jāinvestē nauda, lai jaunās tehnoloģijas attīstītu, turklāt ne visas tehnoloģijas, kuras tiek attīstītas, ir dzīvotspējīgas, visticamāk, viena no simts sevi pierādīs kā dzīvotāju, bet tas nozīmē, ka 99 mēģinājumi būs jānoraksta. Norakstīšana nozīmē gan laika, gan intelektuālā, gan kapitāla (naudas) resursu nodedzināšanu, un kādam par to jāmaksā. Lai radītu vienu, jāpmaksā visi simts mēģinājumi. Pašlaik ES kā ekonomiskā telpa ir ļoti, ļoti turīga, ar diezgan lieliem uzkrājumiem, un ideja ir šāda: lai

mēs varētu ieiet jaunajā pasaulē, likt mums visiem samaksāt. Tas nozīmē, ka mums jāatver maciņš. To mēs jau tagad redzam. Protams, tas nav simtprocentīgi zaļā kursa kā kursa dēļ — zaļais kurss ir nedefinēts nosacīti nesens —, bet zaļo tehnoloģiju, piemēram, enerģijas jomā, jautājums jau ilgstoši bijis aktuāls. Pašreizējās augstās enerģijas cenas, ja mēs runājam par elektrību un visu pārējo, arī raksturo virzību uz zaļajām elektrības ražošanas tehnoloģijām. Protams, zaļā kursa dēļ tik augstas cenas, kādas elektroenerģijas biržā „Nord Pool” Latvijā varam novērot novembrī un decembrī, nebūs ikdiena, bet nav pamatoti cerēt, ka atgriezīsies pie pāris gadu senām cenām. Mans pieņēmums ir tāds, ka nākotnes elektrības cena būs ap 80–90 eiro par megavattstundu — jo tā ir cena, kas spēj atmaksāt jaunās investīcijas bez subsīdijām.

Lūk, tā notiks daudzās jomās. Piemēram, bioloģiskā lauksaimniecība: bez šaubām, skan skaisti un ļoti labi, bet pret līdzvērtīgu darba ieguldījumu — neesmu eksperts, ceru, ka daudz nekļūdīšos, — raža ir nosacīti divreiz mazāka nekā konvencionālajā lauksaimniecībā, pie kā mēs esam pieraduši. Jau tagad veikalos redzam, ka patiesie ekoproducti maksā dārgāk. Ja visi pāries uz bioloģisko lauksaimniecību, lielās cenas būs ikdiena. Tas nav nepareizi, vienkārši jāsaprot, ka mēs esam patēriņa sabiedrība un mūsu uzvedību un paradumus var mainīt tikai caur maciņu. Kad par pārtikas produktiem būsīm samaksājuši ievērojami dārgāk, tad arī daudz uzmanīgāk apiesimies ar tiem — neizmetīsim tik daudz, cik pašlaik.

Vai mūsu autoparks: nabadzības dēļ tas ir ļoti vecs, taču mūsu dabīgā vēlme ir uzturēt to tik lielu. Labprāt redzētu dabai draudzīgākas, mūsdienīgas automašīnas, bet diemžēl varam nopirkt tikai to, ko varam atļauties. Degvielai kļūstot arvien dārgākai, piemēram, kā dīzeļdegviela pašlaik, tās cena spiedīs pāriet uz gāzi vai benzīnu, vai — kaut kad nākotnē — uz elektroauto vai arī vispār atteikties



Un, ja esmu Eiropas pilsonis, tad kāpēc mocīties Nīderlandē tulpju siltumnīcas laukā izveidot kaut kādu dabiskumu? Vieglāk ir ierobežot saimniecisko darbību Latvijas teritorijā, kur jau ir dabiskais mežs.

no privātā auto. Transports rada emisiju, kas paātrina klimata izmaiņas.

Lūk, tās ir pārmaiņas, nākotnes gaidas, kad man lūdz raksturot zaļo kursu kopumā. Kokam tajā visā ir savas priekšrocības. Lielais risks — ka politisku īstermiņa mērķu vārdā mēs varam nepamatoti izlemt ļoti, ļoti samazināt mežsaimniecības, mežizstrādes apjomu Latvijā. Jo domāšana un algoritmi ir uzbūvēti šādi: tajā brīdī, kad koks tiek nogāzts gar zemi, tiek uzskatīts, ka tas ir radījis emisiju pilnā apjomā. Jautājums ir par to, vai, šo apaļkoķu tālāk lietojot, mēs esam radījuši oglekļa piesaisti. Piesaiste ir koksnes produkts — dēlis, plātne vai kas cits, kurā oglekli noliekam kā noliktavā uz produkta dzīves cikla laiku. Piesaiste nav īstenojusies, ja mēs koksni sadedzinām un uzreiz palaižam atmosfērā. Tāpēc ir liels kārdinājums nenogāzt koku, jo tajā brīdī tas turpina augt un ik pa brīdim vēl veic piesaisti, kaut vai mazā apjomā. Aspekts, ko šie algoritmi acīmredzami neparāda, ir tas, ka ne jau koka atstāšana vai nogāšana ir radījusi CO₂ emisiju, — to ir radījis mūsu patēriņš. Ja mēs neatsakāmies no patēriņa, proti, mēs, taupot augošu koku, nenogāžam to, neuzražojam koka siju, taču nopērkam tērauda siju, tad kopumā pasaulē CO₂ emisijas kontekstā esam rīkojušies daudz, daudz sliktāk, nekā ja tomēr būtu izvēlējušies koku nogāzt, sarāžot siju, iestādīt vietā jaunu kociņu.

Tātad liels risks, ko šodienas algoritmi un uzskaitē, kādā veidā valstis vai uzņēmumi tiek apbalvoti vai sodīti, neņem vērā, ir faktors, ka apstādināt kādu procesu visbiežāk nenozīmē apstādināt patē-

riņu. Ļoti vienkāršoti: varam Latvijā rūpniecību, ražošanu pārtraukt vispār, un teorētiski mums būs ļoti labi rādītāji. Bet patēriņu jau nebūsim pārtraukuši, mēs vienkārši visu importēsim, palielināsies CO₂ emisija, jo tas vēl būs jātransportē līdz Latvijai.

Zaļā kursa domāšanas modelis savā ziņā ir līdzīgs pieredzei, kādu guvām Padomju Savienībā: iepakojums zaļš — papīrs, pārtikas maz — āra nemet, drēbes un mēbeles nodeva paaudzēm. Jau darbojas organizācijas, kuras, piemēram, sāk lietot tādu jēdzienu kā „koplietošanas dzīvojamā platība”, ko mēs savulaik pazinām kā komunālo dzīvokli. Savā ziņā tām ir taisnība, jo jebkuras mūsu dzīvojamās ēkas, kaut vai Rīgas mikrorajonos, būvētas no dzelzsbetona, kas ir ļoti, ļoti emisijietilpīgs. Alternatīva ir uzbūvēt ēkas no koksnes produktiem — būs daudz draudzīgāk, vēl joprojām oglekli glabājoši, tomēr būvniecības procesā tāpat būs emisija. Un vēl viena iespēja ir atteikties no būvniecības vispār — tas būtu visdraudzīgāk klimatam. Latvija nav spilgtākais piemērs, taču citur Eiropā pieaug, pārsvarā imigrācijas dēļ, iedzīvotāju skaits. Tas nozīmē, ka esošajā dzīvojamā platībā ir jāietilpina vairāk cilvēku, — tas ir padomju laika risinājums.

Tās ir izjūtas, kad sāk pētīt, ko zaļais kurss nozīmē aiz skaidrajām tēzēm. Nelaieme tā, ka zaļais kurss nevis tik daudz koncentrējas uz fosilas izcelsmes materiālu aizstāšanu ar draudzīgāku variantu, bet koksnes produktu vērtē atsevišķi — nevērtējot alternatīvas. Tādējādi skatījums sašaurinās, un rezultātā jebkas, ko darām, ir slikti.

Skaidrs — cilvēka eksistence uz šīs planētas vispār nav klimatam un dabai draudzīga... Aizdomājos pārāk tālu, bet tā nu ir — zaļais kurss ir kapitālistiska ideja, kas ir ieviesta zaļā iepakojumā, un tai ir absolūti kārdinoša loģika — piespiest mūs mainīties, attīstīt jaunas tehnoloģijas, kas varētu noturēt labklājību. Diemžēl — un to mēs Latvijā piedzīvojam ar OIK — vienkāršie iedzīvotāji to labumu īsti nejutīs, tomēr par to būs samaksājuši.

Ko Latvija — nozare, valsts, cilvēki — varēs ietekmēt? Varbūt precizēt kādus algoritmus, pieprasīt īpašu attieksmi?

Runa ir par desmitiem dokumentu — stratēģijām, regulām, direktīvām. Protams, katrā procesā Latvijai ir iespējas iesaistīties ar savu balsi. Ja tā nav regula, bet, piemēram, direktīva, tas jau nozīmē adaptāciju Latvijas apstākļiem, notiek pielāgošanās, un tur atkal Latvijai ir savas iespējas. Nē, nav tā, ka Latvija šajā procesā ir bezspēcīga un tikai uzklausa pavēles, — mēs varam ietekmēt tās lietas.

Bet cerēt uz to, ka mums kāds piešķirs īpašo stāvokli tādēļ, ka esam mazi vai izmirstoši vai esam bijuši okupēti, vai vēl kādu citu argumentu dēļ, — nē, mums nebūs īpašā statusa, tieši otrādi — mums var sanākt uzņemties mīkļiem pat vēl vairāk tikai tādēļ, ka objektīvi Rietumeiropa attīstoties dabu ir daudz vairāk ietekmējusi nekā mēs, viņiem tiešām tādu dabisku vietu ir daudz mazāk. Un, ja esmu Eiropas pilsonis, tad kāpēc mocīties Nīderlandē tulpju siltumnīcas laukā izveidot kaut kādu dabiskumu? Vieglāk ir ierobežot saimniecisko darbību Latvijas teritorijā, kur jau ir dabiskais mežs.

Latvija varētu būt Eiropas dabas rezervāts?

Jā, ir risks, ka mēs būsim viens liels Slīteres rezervāts. Ja mēs nebūtu patriotiski noskaņoti cilvēki un būtu gatavi kopības vārdā pārcelties dzīvot kaut kur citur, tad tīri teorētiski tāds modelis var pastāvēt. Jāatzīst gan, ka visas sistēmas, kas ir balstījušās utopiņā, vienalga, vai tas būtu fašisms, vai komu-

nisms, vai Forda ciems bez alkohola džungļos kaučuka ieguvei, vai jebkurš cits, beidzams nenormāli sāpīgi tiem cilvēkiem, kuri šo utopiju īstenošanā ir iesaistīti. Tādēļ mums ir jādara viss, lai mēs nebūtu izmēģinājumu zaķi. Šajā ziņā esmu kārtīgs nacionālists — es neesmu gatavs nīderlandiešu vai franču vārdā ziedot Latvijas intereses.

Vai Latvijas politiķi pietiekami pārstāv šīs intereses tieši meža nozarē?

Grūti to novērtēt. Nav tā, ka neuzklausa, taču tā ir tikai viena puse. Jautājums — vai viņi spēj, vai pietiek prāta, vai ir iespējas procesus virzīt. Jāsaka godīgi: ne jau tikai Latvijai — nevienai ES valstij nav plāna, kā reāli ieviest savā ziņā utopisko mērķi, ko izvirza zaļais kurss. Un tas gan ir fakts — mums nav reālu plānu. Nav nevienam.

Tas, vai mēs sekosim ārpusai vai laikus novērsīsim riskus, kurus varam novērst, vai laikus pielāgosimies tam, kas ir neizbēgams, — tas ir mūsu rokās.

Kā Latvijai veicas ar jaunajām tehnoloģijām, izstrādēm? Varbūt varat nosaukt kādus veiksmīgus projektus?

Ir viens aspekts, kas jānodala, ja runājam par jauniem produktiem, jaunām tehnoloģijām. Ļoti vienkāršojot: zinātne ir tā sadaļa, kur naudu pārvērš zināšanās, savukārt inovācija — kur zināšanas pārvērš naudā. Diemžēl Latvijā ir tikai daži tāda izmēra uzņēmumi, kuri varētu atļauties diezgan ievērojamas (absolūtā izpratnē) naudas summas ik gadu novirzīt procesam, kas saucas — naudas pārvēršana zināšanās. To var atļauties uzņēmumi, kuru gada apgrozījums pārsniedz 100 miljonus un kuru attīstības centrs ir Latvija. Tie var investēt regulāri, var eksperimentēt — pirkt loterijas biļetes, zinot, ka biļete ieguldītā nauda viņu ģimenes budžetu neiznīcinās. Bet, ja šī biļete jau ir tik dārga — lai būtu kaut cik redzams rezultāts —, ka paņēmu ievērojamu budžeta daļu un jāizvēlas maize vai loterijas biļete, tad loģiski — izvēlamies maizi, kā tas gādīgā ģimenē jādara.

Šā iemesla dēļ Latvijas meža nozare pārsvarā ir sadaļā, kur mēģinām jaunās zināšanas pārvērst naudā, nevis kur norisinās patiesi lielā zinātne, kas meklē risinājumus, kur viena no miljoniem idejām īstenojas. Mēs gribam aiziet tur, kur varbūtība, ka izdosies un projekts būs sekmīgs, ir vismaz puse. Mūsu radītā attīstība lielā mērā nav tāda, kas nonāk uz „Forbes” pirmā vāka, — ka būtu kas pilnīgi jauns atklāts vai aizlidots uz Marsu. Tie ir loģiski attīstības posmi, un izaicinājums uzņēmējiem bieži vien ir ielēkt jau zināmā tehnoloģijā un zināmā, izveidotā tirgū kā vieniem no pirmajiem. Savulaik jau mums tas ir izdevies, piemēram, granulu rūpniecībā vienu brīdi bijām pasaulē vieni no lielākajiem eksportētājiem, pat pirmajā trijniekā bijām. Tas ir spilgts piemērs: ne jau latvieši izgudroja granulu ražošanu, ne viņi izdomāja tehnoloģijas, ne izveidoja tirgu granulu noietam. Bet tad, kad šīs trīs lietas bija izdarītas, mēs kā nozare spējām procesā ielēkt. Un tieši uz to mums arī vajadzētu orientēties, tas ir reālistisks plāns — visu laiku būt apritē, saprast, kas jauns ienāk, un būt vieniem no pirmajiem, kas to piedāvā, — ar atstrādātām, puslīdz atstrādātām tehnoloģijām, ārpus riska zonas, ar jau izveidotu tirgu, jo tirgus izveidošana bieži vien maksā daudz, daudz dārgāk nekā tehnoloģiju izgudrošana.

Lielie to var atļauties, veiksmīgs produkts ir AS „Latvijas finieris” lielizmēra saplāksnis, par betulinu vēl nesakām „Hop!”, savukārt pa ceļam arī „Latvijas finierim” ir bijusi vesela rinda izstrādņu, ko vajadzējis norakstīt. Loterijas biļete ne vienmēr nes veiksmi, bet tā ir jāpērķ. „Latvijas finieris” pat nedrīkst atļauties to nedarīt, jo tas ir viens no lielākajiem bērza saplāksņa ražotājiem pasaulē. Un tad kurš gan cits, ja ne šis uzņēmums un tam līdzīgie attīstīs bērza saplāksņa produktus? Ja nedarīs viņi — neviens to nedarīs, un tad kāds var aizsteigties garām. Taču mums jau nav daudz piemēru, ka Latvijas uzņēmums kādā segmentā būtu viens no lielākajiem pa-

Šajā ziņā esmu kārtīgs nacionālists — es neesmu gatavs nīderlandiešu vai franču vārdā ziedot Latvijas intereses.

saulē; lielākoties mēs esam mazie spēlētāji, tāpēc vairāk pielāgojamies pasaules tendencēm — un tas ir objektīvi.

Kādu potenciālu saskatāt koksnes biorafinēšanā un līdzīgās pieejās, metodēs?

Koksnes ķīmija ir joma, kurā arī Latvija agri vai vēl uieies. Biorafinēšanas — un vispār koksnes ķīmijas — kontekstā jāsaprot viena nianse, kas būtībā neatšķiras no citu veidu koksnes produktu ražošanas, — tā sauktais lietderīgais iznākums. Ne velti celuloze ir attīstījies kā visizplatītākais koksnes ķīmijas produkts: lietderības koeficients priekš ir 50 %, apsei — 49 %, eglei, bērzam — 46 %. Viss pārējais, ko mēģina izdabūt no koksnes, piemēram, lignīns un citas vietas, ir daudz mazākā procentā. Ja jāpērķ salīdzinoši dārgs izejmateriāls un ir salīdzinoši mazs lietderības koeficients, turklāt vēl viss konkrētās vielas ieguves process ir dārgs, koksnes ķīmijas produkts sanāk ļoti, ļoti dārgs. Nākamais lietderības ziņā tuvākais produkts, kur jau esam diezgan tālu komercializācijā, lai gan nevar teikt, ka tas ir viennozīmīgi veiksmīgs, ir lignīns, kurš ir starp 20 un 30 %. Jādomā, kur likt 80 % procentus koksnes. Sliktākajā variantā var vienkārši sadedzināt: tad sanāk ļoti dārgs kurināmais 80 % gadījumā un tikai 20 % — potenciāli dārgs produkts, ko var pārdot. Lūk, un šis dārgais koksnes ķīmijas produkts konkurē ar fosilo izejmateriālu risinājumiem. Mēs neražojam produktus, mēs ražo-

jam risinājumu saviem klientiem. Neviens nepērķ produktus, viņš pērķ risinājumu savai problēmai vai izaicinājumam, vai vajadzībai, un, ja viņam pieejami dažādi risinājumi, koksnes ķīmijas produkti, salīdzinot ar fosilas izcelsmes produktiem, ir dārgāki, objektīvi dārgāki. Kāpēc patērētājam pirkt dārgāko koksnes risinājumu, nevis lētāko fosilo?

Zaļais kurss šo domāšanu mainīs. Tas paver iespējas arī biorafinērijai Latvijā, mākslīgi — caur nodokļiem vai citiem mehānismiem — sadārdzinot fosilo produktu vai pat aizliedzot to lietot un tajā brīdī paverot tirgu jauniem, alternatīviem produktiem.

Biorafinērijas tēmā ir jāsaprot mūsu vājās puses — kāpēc tas notiks tuvāko pāris gadu laikā. Biorafinērijā, koksnes ķīmijā ir ļoti, ļoti liels enerģijas, turklāt ne tik daudz siltuma, cik elektrības, patēriņš. Ja ļoti dārgas elektrības reģionā mēģina attīstīt koksnes ķīmiju, ražotājs kļūst nekonkurētspējīgs. Otrs izaicinājums — mēs gan esam daudz labākā situācijā nekā daudzas citas valstis, jo mums vēl joprojām ir ļoti spēcīga koksnes ķīmijas zinātne, mums ir zinātnieki, bet mums nav praktisko darītāju. Attīstot kaut ko līdzīgu tam, ko zviedri vai somi dara gadu desmitiem, beigu beigās arī darbaspēku vajadzēs iegādāties no Zviedrijas vai Somijas, un zviedrs vai somis nebrauks strādāt par vidējo Latvijas algu, viņš gribēs pelnīt to pašu, ko Zviedrijā. Saliekot to visu kopā, atbilde ir tāda, ka Latvijā nav bijuši dabiski labi apstākļi koksnes ķīmijai. Viena lielāka investīcija šajā jomā ir mērāma desmitos vai simtos miljonu, piemēram, viena normāla celulozes rūpnīca maksā

vienu miljardu; ja pakāpjamiem atpakaļ — var uztaisīt arī par 300 un 400 miljoniem, bet, ja mēs aizejam līdz atsevišķam produktam, piemēram, betulinam, tas, protams, nemaksā simtus miljonu, taču tā ir ļoti, ļoti šaura niša, salīdzinoši — maza izmēra ražošana.

Kā mainīsies kokrūpniecības uzņēmumu skaits, struktūra, apgrozījums?

Skaitam nav būtiskas nozīmes, savukārt struktūrā izmaiņas noteikti būs: pieaugs tālākpastrāde un, visticamāk, mežizstrādes samazinājuma dēļ samazināsies pirmapastrāde. Tādas ir tendences. Kas notiks, par 20–30 % samazinoties koksnes resursam? Nozares apgrozījums, pat nepārstrādājot vairāk kubikmetru koka un ierēķinot inflāciju, nepārtraukti aug. Arī pirmapastrādē ir pietiekami liela telpa: var dziļāk pārstrādāt izejmateriālu — tas gan automātiski nenozīmē peļņas pieaugumu, bet rada kaut kādu drošību nišas tirgos, vai arī ir citi iemesli. Es apzināti izvairo no jēdziena „augstākās pievienotās vērtības produkti”, jo tie ir divi dažādi jēdzieni. No Latvijas tautsaimniecības vai Latvijas kā valsts skatpunkta mums ir interese, lai dziļākās pārstrādes būtu arvien vairāk un vairāk, jo tas rada darba vietas, nodokļu ieņēmumus, ekonomisko aktivitāti tepat, uz vietas, vajadzību pirkt dažādus pakalpojumus no malas, tādējādi var attīstīties citi biznesi. Dziļākas pārstrādes veicināšana ir valsts interesēs. Jāsaprot, ka valsts intereses un uzņēmēju intereses var atšķirties, jo nereti dziļāka pārstrādāšana nenes nekādu papildu labumu peļņas izpratnē vai pat tā tiek šķērs subsidēta no cita biz-

nesa. Vienkāršā cilvēka izpratnē: „Man, lūdzu, bioloģisko pārtiku par konvencionālās lauksaimniecības produktu cenu un koka māju, nenocērtot mežu!” Kad patērētājs sapratis, ka šī vēlme ir neizpildāma, būs, visticamāk, liela neapmierinātība. Tas ir iemesls, kāpēc es par šiem jautājumiem mēģinu runāt skaļāk, — lai vienkārši nesānāk tā kā ar kovida ierobežojumiem — ka visvairāk negāciju saņem vai nu veikala pārdevējs, vai apsargs; lai nenonākam situācijā, kad uzņēmēji dabū ciest par valsts lēmumiem.

Nereti studenti uzdod jautājumu: kam ir nākotne — maziem, vidējiem, lieliem uzņēmumiem? Mana atbilde ir vienkārša: „Mūsu nākotne ir tādiem uzņēmumiem, kādus jūs izveidosiet.” Es tiešām ticu, ka mūsu nozares attīstību lielā mērā, vismaz tuvākajā desmitgadē, pat ilgāk, noteiks pašreizējie cilvēki, pašreizējie uzņēmēji. Ārvalstu investīcijas būs, cilvēki no citām nozarēm noteikti investēs mūsējā, bet kodols vai attīstības dzinulis ir tajos uzņēmumos un tajos cilvēkos, kuri jau šobrīd nozarē strādā. Arī pēc 10 gadiem 80 % šodienas darbinieku būs mūsu darbinieki. Vai viņi būs pielāgojušies nākotnei? Ir runa nevis par kaut kādiem marsiešiem no malas, bet par mums pašiem. Mežnieka amats tiek nodots no paaudzes uz paaudzi, arī rūpniecībā jau veidojas dinastijas.

Kā vērtējat mežu, un vai jums pieder mežs?

Pagaidām neesmu meža īpašnieks. Ja man būtu brīvi līdzekļi, es noteikti investētu meža zemēs. Un es tiešām aicinu visus Latvijas pilsoņus nepārdot meža zemes. Zeme ir vienīgais resurss, ko mēs nemākam saražot. Zemes vērtība nākotnē aug. Es ļoti labprāt būtu meža īpašnieks. Uzreiz gan būtu vajadzīgs brīvs laiks, jo mežs nav tikai īpašums, kas rada vien ienākumus vai skaistumu. Ir jāiegulda darbs. Mežs var kļūt par dzīvesveidu — līdz vienam brīdim, kad tas izaug par biznesu. Bet mežs ir darbs, manā izpratnē — patikams. ●

Kodols vai attīstības dzinulis ir tajos uzņēmumos un tajos cilvēkos, kuri jau šobrīd nozarē strādā. Arī pēc 10 gadiem 80 % šodienas darbinieku būs mūsu darbinieki.



PAPLAŠINĀSIES MEŽA NOZARES ROBEŽAS

Koksne tiks izmantota arvien vairāk, arvien plašāk un aizstās ārkārtīgi daudz produktu, ko mūsdienās iegūst no naftas pārstrādes.

ULDIS BIČIS, AS „Latvijas finieris” padomes priekšsēdētājs, ir pārliecināts, ka Latvijas meža nozarei ir zināšanas, sadarbības pieredze, kapitāls, lai ieietu nākamajā fāzē un gudri izmantotu koksni un to veidojošos „ķieģeļišus” molekulārā līmenī. Tādējādi meža nozares robežas nākotnē paplašināsies: jo sarežģītāki kļūs produkti, jo lielāka mijiedarbība ar citām nozarēm un reģioniem. Tas nozīmē, ka lētā koka laiks ir pagātne, bet perspektīvā koks būs dārgākā segmenta materiāls.

Kādu redzat meža nozari 2050. gadā?

Atbilde ir jāmeklē divos līmeņos, kur viens ir globālie procesi un otrs — Latvijas lokālās iespējas un izaicinājumi šos lielos pasaules procesus izprast un, nepazaudējot savu konkurētspēju, gudri tajos iesaistīties.

Klimats uz planētas nenoliedzami mainās, un cilvēcei būs jāspēj tam pielāgoties. Tieši tas ir un arī turpmākajās desmitgadēs būs galvenais pārmaiņu virzītājspēks. Piemērošanās pieprasa visai civilizācijai rīkoties pārdomāti, atbildīgi, ilgtspējīgi. Būtisks ir veids, kā mēra un mēris siltumnīcefekta gāzu emisiju, jo īpaši CO₂, kas rodas, oksidējoties ogleklim. Tātad globālais jautājums ir par to, kādu oglekli izmantojam un pārstrādājam. Virzība ir skaidra — sākotnēji samazināt fosilo resursu izmantošanu un pakāpeniski atteikties no tiem, no fosilā oglekļa emisijas, to aizstājot ar atjaunojamiem resursiem, ilgtspējīgi iegūtu oglekli no biomasas. Tieši tāpēc ar lielu pārliecību var teikt, ka koksne kā resurss nākotnē tiks izmantots arvien vairāk, arvien plašāk un aizstās daudz produktu, kas mūsdienās klasiski saistās ar naftas pārstrādi. Jaunās sistēmas pamats būs bioekonomika, kas pēc savas būtības balstās aprites ekonomikas pamatprincipos.

Latvijas sabiedrībai jābūt gudrai, ne tikai lai izprastu gaidāmās pārmaiņas, bet arī atbilstīgi rīkotos, izmantojot savas valsts



priekšrocības. Tāda Latvijas politika 2050. gadā rezultēsies ar to, ka meža nozare turpinās ieņemt stabilu vietu tautsaimniecībā, tā būs brīnišķīga nozare, ar kuru savu nākotni vēlēšies saistīt jaunieši, jo tā būs izcili labs darba devējs. Latvijas meža nozare ir bijusi un būs daļa no globālās bioekonomikas, jo īpaši, ja aprites ekonomikas principi un bezatlikumu ražošana jau ir Latvijas ilgtspējīgas mežsaimniecības un kokapstrādes pamats.

Vai Latvijā būs vairāk mežu, nekā ir pašlaik, un vai saimnieciski izmantojamo mežu platī-

bas saglabāsies līdzšinējā īpatnībā?

Mežu platībām Latvijā ir iespēja palielināties, un prognozēju, ka ar mežiem klātās teritorijas īpatsvars būs lielāks par pašreizējiem 53 %. Diskusijā par līdzsvarotu attiecību starp teritorijām, kuru mērķis ir dabas daudzveidības saglabāšana, un tām, kas paredzētas saimnieciskajai darbībai, pašlaik ir pārāk daudz emociju. Nākamo 30 gadu laikā vienota izpratne noteikti tiks iegūta, taču tam nepieciešamas racionālas diskusijas, kur ar savstarpēju cieņu pie viena galda kopsaucēju meklē visas iesaistītās puses.

Eiropas bioloģiskās daudzveidības stratēģijā paredzēts, ka dabiskajiem procesiem kopumā būs jānovirza 30 % zemes, no kuriem 10 % būtu pilnīgi liegta saimnieciskā darbība: to prioritāte — ko daba vēlēšies, to tā arī darīs. Tas nozīmē, ka šādu teritoriju kopumā būs vairāk, nekā to ir 2022. gada sākumā. Vienlaikus ir jābūt — un būs! — sabiedriskajai diskusijai par saimnieciskās darbības un bioloģiskās daudzveidības mērķu līdzsaprastāvešanu pārējos 20 % aizsargājamo teritoriju. Turklāt pamatā būs vienota sabiedrības izpratne par dabas vērtībām, ko vēlamies saglabāt, un veidiem, kā to nodrošināt mežsaimniecības procesā. Latvijā mums ir tik daudz resursu, cik ir, un ir jāspēj tos kvalitatīvi, racionāli, efektīvi pārvaldīt.

Mežainumam palielinoties, 2050. gadā noteikti vairāk būs arī tādu mežu, kuros notiks ekonomiski pamatota, efektīva, produktīva mežsaimniecība, kas ar resursiem nodrošinās ne tikai kokrūpniekus, bet arī citās sfērās strādājošos uzņēmumus. Saimnieciski izmantojamie meži 2050. gadā būs ražīgāki, nekā tie ir šodien, un to balstīs sabiedriskā vienošanās un izpratne par nepieciešamo produktivitāti un efektivitāti, lai visa nozares pievienotās vērtības ķēde spētu nodrošināt to labklājības līmeni, kādu nākotnes sabiedrība sagaidīs.

Vai koksne kļūs par tērauda un betona aizstājējproduktu?

Manuprāt, lietderīgāks ir jautājums, vai viena koksne būs aizstājējprodukts cita veida koksnei, jo vienmēr jāatceras, kādi varētu būt alternatīvie scenāriji. Bioekonomika un lielā mērā koksne neapšaubāmi būs nākotnes galvenais resurss, bet jautājums ir: kāda koksne, kur tā iegūta, kā tā audzēta? Vai tā būs audzēta planētas ekvatoriālajos reģionos, kur koka augšanas un tātad arī aprites cikls ir 5–7 gadi, kas panākams tikai ar papildu barības vielām minerālmēslu veidā? Vai tā būs pārstrādāta valstīs, kuras ilgtspējas jautājumu risināšanu ieviesīs daudz lēnāk nekā Eiropas Savienība? Vai zaļā kursa ietvaros Eiropas sabiedrībai savi noteiktie mērķi būs jāsasniegt, balstoties uz citos reģionos, ar Eiropas vērtībām un globālā klimata mērķiem pretrunā iegūtiem resursiem? Ticu, ka tā ne-

Saimnieciski izmantojamie meži 2050. gadā būs ražīgāki, un to balstīs sabiedriskā vienošanās un izpratne par nepieciešamo produktivitāti un efektivitāti, lai visa nozares pievienotās vērtības ķēde spētu nodrošināt to labklājības līmeni, kādu nākotnes sabiedrība sagaidīs.

būs, bet izvēles iespējas ir sabiedrības rokās, un šī izvēle ir jāz dara jau tagad.

Vai nākamo 30 gadu laikā mainīsies koksnes produkcijas sortiments, tā izmantošana?

Koksnes izstrādājumu klāsts jau pašlaik ir ļoti plašs, un nākamajās desmitgadēs tas noteikti nesamazināsies. Gadsimtiem klasiskie koksnes produkti — dēļi, brusas — nekur nepazudīs. Prognozēju, ka pirmreizējās koksnes pārstrādes produkti, ko ražos kokzāģētavās, plātņu rūpniecās, kļūs vēl specifiskāki, tiem būs labākas fizikālās īpašības. Paraleli šiem klasiskajiem koksnes izstrādājumiem tiks veidoti jauni, kuros izmantos koksnes šķiedras un kas kalpos par izejmateriāliem ļoti daudzās sfērās.

Tā kā Eiropas mežos pieejamā koksne pirmreizējai koksnes pārstrādei īstermiņā saruks, koksnes produktu dzīves cikls kļūs garāks, turklāt, noslēdzoties viena koksnes produkta dzīves ciklam, tas tiks pārstrādāts jaunā produktā, piemēram, zāģmateriāli, ko izmanto būvkonstrukcijās, pēc sava kalpošanas laika var būt par izejmateriālu kokskaidu plātnēm, savukārt tās mūža beigās var izmantot cita veida plātņu ražošanai. Princips ir līdzīgs kā papīra un kartona atkārtotā pārstrādē. Papīrrūpniecībā ir pierādīts, ka vienu un to pašu produktu var pārstrādāt sešas reizes, protams, ikvienā pārstrādē ir jāpievieno neliels daudzums jaunas kokšķiedras. Tā ir aprites ekonomika, kuras rezultātā veidosies garāka produktu kaskādes ķēde — vienlaikus bez būtiska primārās koksnes ieguves apjoma pieauguma. Šodien pat nav iedomājama tā koksnes nākotnes produktu da-

žādība, kāda varētu būt pēc 20–30 gadiem.

Vai koksnes ķīmijas produktu ražošanai būs koksne, un kas būs šo produktu patērētāji?

Koksnes ķīmijas produktu ražošana savā būtībā nav nekas jauns. Šodien tie ir ļoti zināmais papīrs, kartons, bet pagātnē, kad vēl nebija attīstījusies ķīmiskā rūpniecība, koksnes ķīmijas produkts bija, piemēram, darva. Savukārt tautas medicīnā, pateicoties to sastāvā esošajām vielām, tika izmantotas koku mizas, skujuas, čiekuri, pumpuri utt.

Perspektīvā koksnes ķīmijas produktu patērētāju loks palielināsies ar farmācijas, kosmētikas, pārtikas un tekstila rūpniecību, piemēram, balstoties uz Latvijas Valsts koksnes ķīmijas institūta pētījumiem un cieši sadarbojoties ar vadošajiem institūtiem zinātniekiem, „Latvijas finieris” sācis betulīna ražošanu no bērza tāss, kas tiek iegūta kā saplākšņa ražošanas blakusprodukts. Pagaidām tirgus vēl tikai veidojas, bet potenciālo pircēju vidū ir pārtikas piedevu, kosmētikas un arī farmācijas uzņēmumi. Savukārt bērza saplākšņa ražošanā par saistvielu izmantotajam sveķus, kuros bioloģiskās izcelsmes lignīns (dabisks polimērs) būtiski aizvieto tradicionāli lietoto fosilo fenolu. Domājams, perspektīvā tiks izstrādāta sveķu recepte, kurā vispār nebūs fosilās izcelsmes komponentu. Tas labi raksturo koksnes ķīmiju — jomu, kurā ir milzu potenciāls radīt daudzus aizstājējproduktus šobrīd izmantotajiem neatjaunojamajiem resursiem. „Latvijas finieris” ir tikai neliels daudzums pavēris durvis uz koksnes ķīmisko pārstrādi, taču pamazām sākam saprast, ko tā nozīmē



un cik liela citu nozaru speciālistu iesaiste ir vajadzīga.

Viens no reālākajiem avotiem, kur iegūt koksni ķīmiskajai pārstrādei, ir enerģētika, kas ne tikai Latvijā, bet arī globālā mērogā ir būtisks malkas, šķeldas, granulu, brikešu, mizu patērētājs. Protams, koksnes plūsmas pārvirzīšanai no enerģētikas uz ķīmisko pārstrādi vajadzēs daudzus risinājumus, un tas nevar notikt ļoti īsā laika periodā.

Ticu, ka Latvijā spēsim nodrošināt koksnes ķīmiskajai pārstrādei būtisku priekšnosacījumu — konkurētspējīgas elektroenerģijas cenas, kas nav augstākas kā Ziemeļeiropā un Viduseiropā. Tikai tad

mūsu valstī būs iespējas radīt konkurētspējīgu koksnes ķīmiskās pārstrādes industriju.

Tātad 2050. gadā tā būs pavisam cita nozare!

Pārmaiņas tuvāko 20–30 gadu laikā skars mūs pilnīgi visus — gan iedzīvotājus, gan uzņēmumus, gan nozares. Mainīsies gan produkti, gan to ražošanas tehnoloģijas, gan arī transporta risinājumi, piemēram, produkciju uz eksporta tirgiem Eiropā visticamāk vedīsim, izmantojot dzelzceļu, nevis kravas auto, kā tas notiek pašlaik.

Pārmaiņas būs lielas, mums atliek tikai ticēt, ka rezultāts būs labs

Pārmaiņas būs lielas. Atliek salāgot pārmaiņu tempu ar iespējām, ko mums dod mūsu auglīgā zeme.

un atbildīs sabiedrības gaidām. Atliek salāgot pārmaiņu tempu ar iespējām, ko mums dod mūsu auglīgā zeme. ●



Dabiski atjaunotā un koptā apšu audze sasniegusi 30 gadu vecumu.



ZAĻAIS KURSS — PLAŠĀKŠ SKATS UZ NOZARI

Lai tikko iedēstītie koku stādi kļūtu par mežu, ir vajadzīgi gadu desmiti. Kā vislabāk prognozēt nākotni? **ANDREJS DOMKINS**, Meža un koksnes produktu pētniecības un attīstības institūta direktors, uzskata, ka nākotni vajag veidot pašiem un jau šodien rīkoties, lai tā būtu tāda, kādu to vēlamies redzēt, nevis nogaidīt un vien raudzīties, ko dara citi. Nākotne piederēs bioekonomikai, tāpēc nevajag turēties pie meža nozares rāmjiem. Pašlaik Eiropas Savienības (ES) līmenī tiek izstrādāta jauna pieeja, kura liks mainīties nevis tikai kādai atsevišķai jomai, bet visiem, — tā skars arī meža nozari: gan tās balstu mežsaimniecību, gan koksnes resursu ieguvu, gan to pārstrādi un izmantošanu, gan arī produkcijas transportēšanu.



pieprasījums pēc koksnes un tās izstrādājumiem ir pietiekami liels.

Tas, kas ir skaidrs jau šodien, — zinātniski tehniskā progresa, informācijas komunikācijas tehnoloģiju attīstības, mākslīgā intelekta izmantošanas pieauguma rezultātā nodarbināto skaits nozarē samazināsies. Automatizācijas un robotizācijas pakāpe turpinās pieaugt, un ražotnē darba vietas varēs būt tikai dažiem. To rāda jau pašreizējie ārvalstu piemēri tādā sfērā kā māju ražošana, kurā vienmēr ir bijis nepieciešams samērā daudz strādājošo. Sērījveida produktu ražošana jau tuvākajā perspektīvā notiks bez cilvēka līdzdalības, un, iespējams, tieši tādēļ saražotie produkti varētu būt pat lētāki — par darba algu tiesu samazināsies ražošanas izmaksas. Un vēl — koksnes produktam jau ir un būs vēl sīvāk jākonkurē ar citiem materiāliem: betonu, metālu u. c.

Kāda būs meža nozare Latvijā 2050. gadā?

Domāju, ka 2050. gadā nebūs tādas meža nozares, kāda tā ir pašlaik, bet būs kaut kas līdzīgs tam, ko šodien dēvējam par bioekonomiku, tātad uz nozari raudzīsīties daudz plašāk nekā pašlaik. Proti, globālajā skatījumā pieaug nozīme tam, kādos apstākļos Latvijā aug koki, kādas ir mūsu tradīcijas

Koksnes segmentā svarīgākais ir un būs tas, cik daudz resursu varam piesaistīt jaunu produktu, arī tehnoloģiju izstrādē.

un darbības mežā (kā apsaimniekojam). Ceru, ka pēc 30 gadiem mežus Latvijā apsaimniekos te dzimuši cilvēki — līdzšinējās tendences ļauj par to šaubīties, jo stratēģiski domājošie ārvalstu uzņēmēji ļoti novērtē Latvijas mežus un vēlas saimniekot tajos. Ceru, ka 70–75 % mežu saimniekos tie, kuri dzimuši Latvijā.

Vai pieaugs koksnes un tās produktu izmantošana? Vai parādīsies jaunas sfēras, kurās izmantos koksni, tās produktus, lai gan pašlaik to nedara?

Pēdējo 10–20 gadu laikā esam pieredzējuši tehnoloģiju attīstību, un šis process turpināsies arī nākotnē, tāpēc šodien ir grūti prognozēt, kādas iespējas radīs jaunas tehnoloģijas un kādi jauni produkti tādējādi tiks radīti. Grūti iedomāties, ko no koksnes iegūsim vai ražosim 2050. gadā, bet, rēķinoties ar līdzšinējām tendencēm — dažādu tehnoloģiju attīstību, jaunām zināšanām un iespējām —, koks arvien vairāk atkaro savas vēsturiskās pozīcijas. Pagātnē mājoklis lielākoties bija no koka, koks bija enerģijas avots (kurināmais), apģērba, arī zāļu (medikamentu) un pat lauksaimniecības darbarīku izejmateriāls utt. Kopumā koksni izmantosim daudz plašāk nekā pašlaik, iespējams, šodien vēl nezināmu produktu (vielu) ražošanā. Tas nozīmē, ka dažādu nozaru pieprasījums pēc koksnes pieaugs, un būtiskākais jautājums būs tas, kā notiks jauno materiālu attīstība. Citās nozarēs strādājošie, kuri

rada vērtību, ļoti labi saprot, kādi izaicinājumi gaidāmi, un darbojas, lai tos apsteigtu — būtu tiem gatavi. Betona, plastmasas, metāla ražotāji savu produktu ilgtspējā (zaļais tērauds, zaļais betons utt.) investē milzīgus resursus. Piemēram, ir izstrādāts betons, kurš CO₂ piesaista daudz ātrāk nekā dabiskajos procesos; ir alumīnijs, kurš tiek izmantots atkārtoti — un tā jau ir aprites ekonomika. Tādējādi koksnes segmentā svarīgākais ir un būs tas, cik daudz resursu — gan naudas, gan gudro prātu — varam piesaistīt jaunu produktu, arī tehnoloģiju izstrādē, iespējams, koksnes produktu īpašību uzlabošanā. Pieļauju, ka starptozaru līmenī būs milzīga konkurence, kurš tad ir tas zaļākais. Iespējams, ka līdz 2050. gadam būsīm pārvarējuši vēl kādu vienu divas krīzes vai varbūt pat vēl vairāk un nākamā paaudze priekšroku dos, piemēram, zaļajam betonam vai zaļajam alumīnijam, nevis kokam.

Vai Latvijā, Baltijā būs gudrās galvas, kuras kļūs par visas nozares virzītājspēku?

Attīstība nenotiek ne kādās politiskās, ne arī kādās ģeogrāfiskās robežās. Ir naivi domāt un cerēt, ka mēs vieni paši Latvijā vai Baltijā varēsim izveidot kāda produkta attīstības centru. Galu galā tā var ieprogrammēt atpalcību no tiem procesiem, attīstības virzieniem, kas norisināsies starptautiski. Attīstība notika un notiks globālā līmenī. Jārēķinās, ka pašlaik tiek veidoti lieli starptautiski tīkli, kuros cenšas apvienot zinātnes un inovāciju liderus un kuros ir resursi, kas ļauj iesaistīties šajos starptautiskajos tīklos un piesaistīt smadzenes koksnes produktu attīstībai.

Protams, Latvijā ir zinātnieki, ir tradīcijas, unikālas koku sugas, pieredze, un tas nozīmē, ka lokālā līmenī arī varam izdomāt un ieviest kādu koka izmantošanas inovāciju, bet ar to var būt par maz, lai pārlicinātu potenciālos attiecīgā izstrādājuma pircējus ārzemēs. Latvijas zinātniekiem ir

jāizmanto šī iespēja, vienlaikus atsakoties no savstarpējās konkurences par finansējumu. Vēl ātrāk rezultātu var sasniegt, strādājot lielākās komandās, piemēram, kopš pagājušā gadsimta sākuma Somijas Meža izpētes institūts no mežsaimniecības jautājumu risinājumu meklētāja ir izaudzis līdz ziemeļvalstu zinātnieku apvienošanai platformai, kurā tiek izstrādāti jauni produkti, uzlabotas pastāvošo produktu īpašības utt. Cilvēki pēdējo 300 gadu laikā nav mainījušies, bet būtiski ir mainījies informācijas apjoms, tā ieguves un pārvaldīšanas veids. Tas ir informācijas komunikācijas tehnoloģiju attīstības rezultāts. Un šis process turpināsies, tāpēc līdz 2050. gadam faktiski pasaule kļūs „mazāka”, jo vairāk tiks strādāts kopā, nevis atsevišķi kā iepriekš. Citu pozitīvu attīstības scenāriju neredzu.

Vai, pieaugot konkurencei par koksni, netiks radītas tādas tehnoloģijas Latvijā augošu koku sugu pārstrādei (jaunu produktu radīšanai), kuru pašlaik isti nav, piemēram, alksnim?

Jau šobrīd ir uzņēmumi, kuri spēj radīt lielu pievienoto vērtību tiem pašiem izstrādājumiem no alksņa. Protams, lai produkts varētu ieiet starptautiskā apritē, ir vajadzīga kritiskā masa — daudzums. Un vēl — lai uzsāktu kādu produktu ražošanu, ir nepieciešamas iekārtas, bet nelielajiem uzņēmējiem, lai gan ir dažādi atbalsta instrumenti, tik un tā ir jāieķīlā viss, kas vien ir, lai tās iegādātos. Jau pašlaik parādās novitāte vajadzīgās iekārtas no to ražotāja nomāt, nevis pirkt, un šāds modelis nākamo gadu laikā kļūs arvien populārāks — uzņēmīgiem cilvēkiem tas ļaus, neveicot milzīgus kapitālieguldījumus, sākt savu produktu ražošanu. Tas ir tikai laika jautājums, kad šāds piedāvājums būs pieejams Latvijā strādājošajiem. Prognozēju, ka apmēram pēc 10 gadiem jau daudzi arī Latvijā produkciju ražos ar nomātām iekārtām. Protams, ražošanas iekārtu noma diez vai attieksies uz lielām industriālām ražotnēm, tehnoloģiskām līnijām. ●



MEŽA AUDZĒŠANA — APLIS, NEVIS NOGRIEZNIS

Kas kopīgs mežam un sabiedrībai? Vai to saskares punktu daudzums palielināsies? Ko baudīt mežā, ko — izcirtumā un jaunaudzē? Kas ir koksnes raža? Ar ko globālās mežsaimniecības problēmas atšķiras no Eiropai un Latvijai risinājamiem jautājumiem? Par meža dzīves ciklu, meža īpašnieku smagumu un prieku, sabiedrībai sniegtajiem, tomēr ne vienmēr apmaksājamiem pakalpojumiem un informācijas tehnoloģiju ienākšanu mežā savs viedoklis ir meža īpašniekam un Latvijas Meža īpašnieku biedrības vadītājam **ARNIM MUIŽNIEKAM.**

Kāda ir šodienas situācija — kāda ir Latvijas meža nozare, kādi — mūsu meži?

Nozare ir balstīta mežsaimniecības tradīcijās, tai ir bagāta vēsture, ar ko patiesi varam lepoties. Turklāt pēdējā gadsimta laikā mežsaimniecība ir zinātniski pamatota, tā balstās zinātnes atziņās, piemēram, ļoti labi rezultāti ir pirms 60 gadiem veidotajai meža selekcijai. Ir veikta mežu meliorācija. Meža kopšanas metodes veicina mežaudžu noturību pret klimata pārmaiņu radītiem ekstrēmiem laikapstākļiem. Tā rezultātā mums ir produktīvāki meži — uzlabojas mežaudžu ražība.

Padomju laikos bija divēji meži: kolhozu (sovhozu) un mežrūpniecības saimniecību. Skaidrs, ka daļu kolhozu mežu veidoja aizaugušas neizmantojamas lauksaimniecības zemes platības. Lielākoties tieši šie meži nonāca privātipašnieku rokās. 20. gadsimta 90. gados nebija ne šodienas zināšanu, ne izpratnes par mežu, tāpēc tika pieņemti arī kļūdaini lēmumi, dažreiz skats nesniedzās tālāk par īstermiņa peļņu. Bet arī tam nebija tikai negatīvā puse: mežs ļāva izdzīvot, saņemt medicīnisko palīdzību, izskolot bērņus. Salīdzinot ar to laiku, pēdējā desmitgadē seškārt pieaudzis mežaudžu kopšanas darbu apjoms, daudz vairāk izmantojam augstvērtīgu stādāmmateriālu.

Kādas ir meža funkcijas, ko mežs dod sabiedrībai?

Mežs ir pašregulējoša ekosistēma, kuras galvenais elements ir kokaudze. Mežs attīra ūdeni un gaisu — piesaista CO₂ un izdala skābekli, nodrošina bioloģisko daudzveidību. Pagaidām šos labumus tikai aprakstām, bet neesam kvantificējuši. Pēdējos 5–10 gados vairāk runājam par terminu „meža ekosistēmu pakalpojumi”, izveidojusies jauna tendence, tādējādi nākotnē var mainīties arī ienākumu struktūra. Meža īpašnieks ieņemu-

mus var gūt ne tikai no kokiem, ir jāmonetarizē arī citi pakalpojumi, piemēram, CO₂ piesaiste, rekreācijas un bioloģiskās daudzveidības pakalpojumi u. tml. Meža īpašniekam jābūt sabiedrības, valsts atbalsts: ja viņš labi saimnieko, jāsaņem atalgojums.

Acimredzot šī tendence vērsīsies plašumā.

Noteikti. Visvairāk runā par CO₂ tirgu. Pagaidām privāto mežu īpašnieki nevar piedalīties tirgos, kuros piedalās valsts. Bet tenden-

Zaļā kursa trūkums — ir nepilnīgi novērtēts koksnes potenciāls fosilo materiālu ražojumu aizstāšanā: logi, iepakojums, apkure, mēbeles, audumi — tas vispār neparādās.

ce attīstās — ASV jau pastāv brīvprātīgie oglekļa tirgi, CO₂ tonnas cena pieaug. Nākotnē tas mainīs meža īpašnieka ienākumu struktūru. Ļoti svarīgs būs algoritms, kā tiks rēķināts ienākums meža īpašniekam. Kas būs vērtīgāks — nekā nedarišana vai aktīva mežsaimniecība, kura spēs dot vēl par 20–25 % ražīgākus mežus? Ja piedzīvosim pirmo variantu, kas tādā situācijā notiks ar nozari? Tā cietīs — neienāks koksnes resurss, saruks vai apstāsies eksports; cietīs arī valsts — meža nozare budžetā iemaksā krietnu nodokļu apjomu.

Kā nozari mainīs Eiropas zaļais kurss, kā tā attīstīsies — gan kopumā, gan no meža īpašnieka skatījuma?

Eiropas zaļais kurss ietekmēs ikvienu nozares pārstāvi neatkarīgi no tā lieluma. Ikvienu! Šajā politikā paredzētais plašais regulējums skars katru jomu.

Vispirms aktuāls ir jautājums par saimnieciskajai darbībai atvēlēto meža platību samazinājumu. Plānā ir 30 % aizsargātu, t. sk. 10 % stingri aizsargātu, teritoriju. Kuras tās būs, kur tās noteiksim? Piemēram, Ziemeļvalstīs šim mērķim var atvēlēt teritorijas uz ziemeļiem — tur, kur zema gaisa temperatūra, mazproduktīvi meži un tāpat nekāda saimnieciskā darbība nevar notikt. Mums tādu teritoriju nav... Kompensācijas, kas pašlaik tiek atvēlētas par saimnieciskās darbības ierobežojumiem, ir ne-taisnīgas — tās nesedz zaudējumus. Tāpēc saasinās diskusija par meža īpašnieka tiesībām: cik es pats varu lemt? Vai sabiedrībai ir jāmaksā man par to, ka ļauju savā mežā ierobežot vai pat aizliegt saimniecisko darbību?

Dabas aizsardzība nav iespējama bez meža īpašnieku ieinteresētības. Vienpusēji risinot, ne pie kā laba nenonāksim. Ne kabinetos, bet kopdarbībā! Zaļā kursa trūkums — ir nepilnīgi novērtēts koksnes potenciāls fosilo materiālu ražojumu aizstāšanā: logi, iepakojums, apkure, mēbeles, audumi — tas vispār neparādās. Saprātīga, taisnīga risinājuma labad vajadzētu iesaistīt meža īpašniekus, kā arī rēķināties ar reģionālajām un valstu vēsturiskajām, sociālajām u. c. atšķirībām, piemēram, t. s. vecajās Eiropas valstīs ir krietni augstāks dzīves līmenis, Latvijas mežus nedrīkst pielīdzināt Vidusjūras reģiona mežiem utt. Eiropas Parlamenta deputātu pasūtītā SKDS aptauja (<http://eptwitter.eu/VGP2021>) liecina, ka cilvēki to saprot un bažas pieaug.

Kā reaģē meža īpašnieki?

Protams, meža īpašnieki zvana, interesējas. Būtībā jau zaļā kursa deklarēšana ir saasinājusi problēmu, kas ir aktuāla ilgstoši (arī pēdējos divos trijos gados izveidoti jauni mikroliegumi, ierobežojot saimniecisko darbību), — kompensāciju jautājumu.

Jārēķinās, ka būs dažādas izmaiņas, kas vēl tikai tiks aprakstītas politikas plānošanas un normatīvajos dokumentos. Aktuāls būs jautājums par taksonomijas principu, ka jebkurai darbībai ir jāsekmē vismaz viena zaļā kursa mērķa sasniegšana, vienlaikus nekaitējot citu mērķu īstenošanai. Turpmāk, lai saņemtu bankas finansējumu, meža īpašniekam būs jāpierāda darbības atbilstība šiem mērķiem. Būs jāveido speciāli plāni, jārēķina CO₂ piesaiste.

Dažādo jautājumu skaidrošanai, arī pandēmijas ieviestās attā-

linātās darbības nodrošināšanai esam pilnveidojuši Meža īpašnieku biedrības mājaslapu — izveidojuši zināšanu sadaļu, rīkojam vebinārus. 2021. gadā noorganizējam 12 vebinārus: informējam par aktuālajām tendencēm, sniedzām praktiskus padomus — piedāvājam ekspertu prezentācijas.

Tāpat meža īpašnieki pārmaiņām būs sagatavoti. Kāda ir sabiedrības izpratne mežsaimniecības jautājumos?

Sabiedrība kopumā neizprot meža aprites ciklu. Gribru uzsvert trīs aspektus. Pirmkārt, globāli — jā, meža platības samazinās, piemēram, lietusmeži tiek nocirsti, pārvērsti lauksaimniecības zemēs, bet Eiropā, īpaši Latvijā, notiek tieši pretēji — mums lauksaimniecība ir mazāk intensīva, mežu apjoms pieaug. Koksnes iegūšana — raža — ir jauna meža sākums.

Otrkārt, meža audzēšana nav nogrieznis, bet aplis — cikls: ja mežs nocirsts, tā īpašnieks jau domā, kā atjaunot, kādu stādāmmateriālu izvēlēties, kā kopt. Katrā cikla posmā sabiedrībai tiek sniegts kāds ekosistēmas pakalpojums. Jau piecus gadus rīkojam konkursu „Sakoptākais mežs”, un, vērtējot mežus, ļoti labi to redzam: izcirtumā aug avenas, 5–7 gadus vecā jaunaudzē — sēnes.

Treškārt, mežkopība ir smags darbs, piemēram, pamēģiniet karstā vasaras dienā pastrādāt ar krūmgriezi jaunaudzē dunduru un odu mākoņu ielenkumā! Taču pēc grūtuma nāk milzīgs gandarījums. Jāapzinās, ka praktiski visi mūsu meži, varbūt izņemot Moricsalu, ir cilvēka veidoti. Pat Slīteres Nacionālajā parkā, kā redzams vācu armijas aerofotogrāfijās, notikusi saimnieciskā darbība. Tieši saimniekojot esam radījuši daudzus biotopus, tagad tie ir kartēti, un saimniekojot varam tos saglabāt.

Lielākais iebildums parasti ir par ainavas izmaiņām. Jā, skatīties uz cirsma cilvēkam nepatīk. Bet pēc dažiem gadiem, kad rudens rītā rasa zaigo zirnekļa tīmeklišos, tas pats cilvēks pārsteigti izsaucas: „Cik skaisti!” Atšķirība ir viena un vienkārša: kopts mežs vai nekopts mežs.



Latvijas Meža īpašnieku biedrība īsteno vairākus projektus. Pastāstiet, lūdzu, par nozīmīgākajiem! Vai arī meža īpašnieki interesējas un iesaistās?

Organizēti domājam par dabas aizsardzības jautājumiem. Kā jau teicu, bez meža īpašniekiem dabas aizsardzības mērķus sasniegt nevar.

Pašlaik ir vēsturisks brīdis — esam sākuši īstenot projektu konkrētu sugu aizsardzībai. Tās ir divas pūču sugas: urālpūce (garastes pūce) un ūpis. Urālpūcei izvietojam būrus, ūpim — platformas ligzdošanai. Darām paši, nevis tas tiek uzspiests no malas! Kad meža īpašniekam pašam ļauj padomāt — vai savā mežā esmu sastapis šos putnus, kā varētu tiem palīdzēt vai netraucēt —, efekts ir krietni lielāks.

Dzīvojam jaunas tehnoloģiskās revolūcijas laikmetā. Globālā pozicionēšanas sistēma palīdz saprast, kur atrodamies, iezīmēt noteiktas platības, droni — novērtēt paveikto un mežaudžu veselības stāvokli.

Sadarbojoties ar biedrību „Zemnieku saeima”, AS „Latvijas valsts meži”, Latvijas Valsts mežzinātnes institūtu „Silava”, Latvijas Mednieku savienību, Latvijas Mednieku asociāciju, esam izveidojuši lietotnes „Mednis” 1. versiju, kas pašlaik ir testēšanas stadijā. „Medni” var iezīmēt konstatētos mežaudžu bojājumus: tas ir vienkāršāk, salīdzinot ar pašreizējo — papīra — formu. Postījumu ir arvien vairāk, un, lai jaunus kociņus aizsargātu no dzīvniekiem, meža īpašnieki repellentiem tērē ap pieciem miljoniem eiro gadā. Var ziņot arī par pašiem redzētajiem dzīvniekiem, tādā veidā precizējot meža dzīvnieku uzskaiti un palīdzot noteikt, cik dzīvnieku ir jānomet. Tiks atīstīta vēl trešā funkcija — varēs ziņot par medijumu.

Jūs pats esat meža īpašnieks. Kā kopjat savus mežus, kāds ir jūsu ideālais mežs?

Nāku no mežsaimnieku dinastijas: gan abi vectēvi, gan tēvs bija mežinieki. Mans ideālais

Globāli — jā, meža platības samazinās, bet Eiropā, īpaši Latvijā, notiek tieši pretēji — mums lauksaimniecība ir mazāk intensīva, mežu apjoms pieaug. Koksnes iegūšana — raža — ir jauna meža sākums.

mežs ir daudzveidīgs — mežaudzes ir dažāda vecuma, veidots no dažādām sugām, un saimniekojot var redzēt, cik strauji aug jaunaudzes, kāds ir kopts vidēja vecuma mežs un kāds — vecs mežs. Tas samazina arī dažādus nākotnes riskus — nekad jau neieš pilnīgi visas koku sugas un visu vecumu mežaudzes. Tāpat kā sabiedrībā: bērni, pusaudži, vidēja vecuma ļaudis un sirmgalvji. Daudzveidīgs mežs ir gan vizuāla bauda, gan drošība meža īpašniekam. Skaidrs, ka vecais mežs ir vairāk pakļauts ekstrēmiem klimata izraisītiem bojājumiem. Svarīga ir arī sugu daudzveidība. Savos īpašumos stādu dažādas sugas: man ir melnalkšņa, bērzu, egļu audzes, ir ozolu birzs pushektāra platībā, pērnruuden iestādīju divus hektārus priedes. Ozols, protams, pārsniegs simts gadu attīstības ciklu, faktiski arī priede. Tā jau arī ir mežsaimniecības būtība — ievākt ražu no kokiem, kurus iestādījis vectēvs un kopis tēvs. ●



Kopta 22 gadus veca bērzu audze netālu no Mālpils.



NOZARES NĀKOTNE — ŠODIENAS POLITIĶU LĒMUMU SPOGULIS

To, kāda meža nozare būs pēc gada, pieciem, desmit un — vēl jo vairāk — 30 un 50 gadiem, rādīs laiks, taču vairāk būs atkarīgs no sabiedrības uzskatiem un valdības šodienas lēmumiem, nevis no mežsaimniekiem un mežzinātniekiem. Latvijas Valsts mežzinātnes institūta „Silava” direktors JURĢIS JANSONS uzsver, ka nākotne — mūsu visu, ne tikai meža nozares — ir atkarīga no sabiedrības kopējās spējas loģiski domāt, rīkoties un reaģēt.

Sabiedrību zinātnieks skata paralēlēs ar meža zosu bara rīcību. Viņš vēlējies nometīt meža zosi, bet, tiklīdz mēģinājis tuvuoties to barām, tās visas pacēlušās gaisā un aizlidojušas. Un uz lauka nav palikusi neviena pati brīvdomātāja! Lai gan potenciālais upuris bijis tikai viens putns, bažas par iespējamo risku visu zosu baru piespieda pacelties spārnos un aizlidot. Ja Latvijas sabiedrība kaut nedaudz pamācītos no zosīm un varētu lepoties kaut ar nelielu daļu šo putnu intelekta, tad Latviju sagaidītu skaista nākotne — ne tikai brīva no kovidā, bet arī bagāta ar skaistiem, raženiem un daudzveidīgiem mežiem.

Kāda nākotne gaida nozari?

Meža nozarei ir iespējami divi nākotnes scenāriji. Ja sabiedrība uzskatīs, ka mežsaimniecība ir jānoniecina, jābremzē un jāapkaro, tad nākotnē Latvijā 30–40% meža platību būs dažādos rezervātos, kas būs visai garlaicīgi gan cilvēkiem, gan citām dzīvām radībām. Savukārt pārējā mežu platība tiks ļoti intensīvi izmantota. Kāpēc? Tāpēc, ka cilvēkiem ir un būs nepieciešama nauda — gan valstij kā lielākajam mežu īpašniekam Latvijā, gan ikvienam privātmeža saimniekam. Būs divas pasaules. Vai šādu vēlamies redzēt Latvijas ainavu? Mežinieki nevēlas.



Otrs scenārijs — Latvijā meža struktūra arī turpmāk būs mozaīkveida. Būtu līdz 16–18% teritoriju, kuru mērķis — saglabāt un uzturēt dabas daudzveidību, kas atkarīga no cilvēku maz skartiem, neietekmētiem mežiem. Savukārt pārējā teritorijā tiktu iedzīvināts viss labais un derīgais, ko radījusi mežzinātne un profesionālā mežsaimniecība. Meža zinātnieki uz eksperimentos un ilglaicīgos novērojumos balstītām atziņām izstrādājuši konkrētas rekomendācijas, kā mežsaimniekiem rīkoties. Ja mežsaimnieki sistemātiski

izmantos zinātnieku atziņas, nākotnē meži būs par 20–25% ražīgāki un kvalitatīvāki nekā pašlaik. Tas attiecas uz visām galvenajām koku sugām: gan priedēm, eglēm un bērziem, gan arī uz apšēm un ozoliem. Domāju, ka šādu meža nozari perspektīvā vēlas redzēt tie cilvēki, kuri šajā nozarē strādā, to vidū meža zinātnieki.

Laiks rādīs, kurš no diviem minētajiem attīstības scenārijiem īstenosies. Tas atkarīgs no lēmumu pieņēmēju glēvuma un konformisma vai — tieši otrādi — spējas ieklausīties meža nozares profesio-

nāļos, virzot un pieņemot atbilstīgos lēmumus. Politiku lēmumus veidošanā iesaistās dažādu uzskatu paudēji, kuri atšķirībā no mežu īpašniekiem un zinātniekiem ir gatavi kāpt Rīgas centra stabos un „izglābt mežus” un pret ko politiķiem, it īpaši priekšvēlēšanu laikā, var būt ļoti grūti noturēties.

Bet jau pašlaik ir bažas par būtisku mežsaimniecībā izmantojamo zemju apjoma izslēgšanu no saimnieciskās darbības!

Lielāku meža platību izslēgšana no saimnieciskās darbības nozīmē intensīvāku mežsaimniecību mežos, kuros saimnieciskā darbība ir atļauta.

Neesmu tāds optimists, lai prognozētu, ka, nosakot milzīgus ierobežojumus, valsts gribēs atteikties no ienākumiem jeb valsts mežu apsaimniekotāja dividendēm, ko meži pašlaik nodrošina. Cerība, ka meži ir govys, no kuras, mazāk barojot, var pieprasīt vairāk piena, perspektīvā neīstenosies.

Latvijas mežsaimniecība joprojām ir ļoti vecmodīga, tā strādā ārējās vides noteiktu ierobežojumu ietvaros. Šie ierobežojumi ir spilgtākais Leonīda Iljiča Brežņeva (PSRS formālais vadītājs 1964.–1982. gadā) laiku reliktis mūsdienu Latvijā. Galvenās cirtes vecums un tam pakārtotais caurmērs ir noteikts Brežņeva ziedu laikos atbilstīgi tālaika izpratnei par baļķi kā galveno kokrūpniecības izejvielu. Mežs tika uzskatīts par resursu krātuvi, un tolaik cilvēku saprašana bija tālu no domas par zemi kā galveno mūsu valsts stratēģisko resursu. Šodien tehnoloģijas ir pavisam citādas un citāda ir izpratne par baļķi. Neatkarīgi no cilvēku darbam atvēlēto meža platību izmaiņām mežsaimniecība Latvijā visticamāk kļūs intensīvāka un racionālāka, līdzīgi kā pasaules laimīgākajās zemēs — Ziemeļvalstīs. Vācu zinātnieks Georgs Hartigs jau 19. gadsimtā formulēja ilgtspējīgas mežsaimniecības teoriju: mežam nemitīgi jānodrošina arvien lielāks piensūms un augšupeja. To var izdarīt tikai tad, ja cilvēkiem ir normāla izpratne par to, ka koki mežā jācērt un pēc tam mežaudze

Lielāku meža platību izslēgšana no saimnieciskās darbības nozīmē intensīvāku mežsaimniecību mežos, kuros saimnieciskā darbība ir atļauta.

jāatjauno ar kvalitatīvākiem un iedzīmi vērtīgākiem stādiem.

Vai meža nozari ietekmēs Eiropas zaļais kurss?

Atbilde uz jautājumu ir meklējama izpratnē un tās atšķirībās starp tiem cilvēkiem, kuri dzīvo un strādā Latvijā, un tiem, kuri savu dzīvi vada Rietumeiropā. Latvijā priekšu mežos izmantojam 100 gadu apriti. Eiropā daudzviet koku ciršanas vecums ir 30, 50, retāk — 60 gadu. Braucot cauri Centrāleiropai, redzam lielas papeļu stādījumplatības. Protams, šiem cilvēkiem simtgadīgs priekšu mežs var šķist kaut kas unikāls, rets un aizsargājams. Nekritiski ievazājot šādu izpratni Latvijā, trīs ceturtdaļas mūsu parasto, pieaugušo saimniecisko mežu var nonākt kaut kādos liegumos un tikt nodēvēti par veciem boreāliem mežiem. Ja Latvijā dominētu šādi veci meži bez mežmalām un struktūras — jaunaudzēm, briestaudzēm, pieaugušām audzēm un to mijiedarbības, bioloģiskā daudzveidība būtu daudz mazāka nekā pašlaik. Tieši tāpēc cilvēkus nevajag izdzīt no meža. Ikviens biologs apliecinās, ka vislielākā daudzveidība ir upes un krasta saskares joslā. Tāpat notiek mežā. Uzskatu, ka Latvijā joprojām dzīvo saprātīgi cilvēki, tāpēc beigās tiks pieņemti situācijai atbilstīgi lēmumi.

Kāda būs meža nozare Latvijā 2050. gadā?

Laiks rādīs. Mežsaimniecībā 30 gadu ir samērā īss posms — gandrīz tāds īstermiņš, papeļu mežs aprīte. Notikumus 50 gadu periodā mēs varam prognozēt un ietekmēt pārliecinošāk. Ceru, ka Latvijā būs vismaz viena koksnes šķiedru rūpnīca un mūsu mežsaimnieki nebūs atkarīgi no Skan-

dināvijas tehnoloģiskās pārstrādes rūpniecības saimnieku plāniem un ierīcībām pirkt mūsu lapu koku tehnoloģisko koksni. Pašlaik „Latvijas valsts meži” izstrādā šķiedru rūpniecības pilotprojektu, ceru, ka to nenogaus iekšējā un ārējā birokrātija, neuzticēšanās un baiļošānās. Tāda rūpnīca, protams, ir ļoti dārga.

Koksnes izstrādājumi pilnīgi neaizstās metālu, betonu un plastmasu, bet līmētā koka konstrukcijas izmantos daudz vairāk nekā pašlaik. Šodien koks diemžēl ir dārgāks materiāls par betonu, tāpēc dažādas dabas mājas un svētku estrādes mēs visbiežāk redzam, kalts pelēkā dzelzsbetonā. Ja kokus mācēs izaudzēt ātrāk, koksne kļūs konkurētspējīgāka, un tad jau arī pie mums dzelzsbetona izstrādājumi piekāpsies koka būvju priekšā.

Varbūt 50 gadu laikā arī Latvijā pieņems lēmumu atļaut būvēt deviņstāvu mājas no koka, kā tas tiek darīts, piemēram, Norvēģijā. Bet tas atkal ir politisks un ierēdniecisks lēmums, kam nav nekāda sakara ne ar zinātnieku atziņām, ne citu valstu pieredzi.

Neapstrīdami, tehnoloģijas tiks izmantotas vairāk, tāpēc cilvēku darba vajadzēs mazāk. Tā jau vēsturiski ir noticis: saimnieciskajā aprītē ienākot traktoriem, no darba tika izspiesti zemes arāji ar zirgu vilkmes arkliem; pagājušā gadsimta nogalē, Latvijā ienākot mežizstrādes mašīnām jeb harvesteriem, līdzīgi notika ar motorzāģu brigādēm. Ceru, ka tehnoloģijas tomēr cilvēkus no Latvijas pavisam neizspiedīs, jo viņu klātbūtne rada ne tikai valsts, bet arī laba, kvalitatīva darba izjūtu un auru. Šobrīd gan cilvēkus, kuri uzskata, ka bez roku darba neiztiksim, mēdz uzskatīt par vecmodīgiem un konservatīviem. Bet mode mainās. ●



MEŽU VAIRĀK, TO NOZĪME PIEAUGS

Perspektīvā Latvijā kopējās meža platības pieaugs uz lauksaimniecībā neizmantojamo zemju rēķina un meži būs ne tikai koksnes avots, bet arī būtisks CO₂ izmešu piesaistītājs. Mežsaimnieks, viens no lielākajiem mežu īpašniekiem Latvijā **EDGARS DUPUŽS** uzskata — nākamo 30 gadu laikā meža nozare piedzīvos pārvērtības, kuru vektors būs atkarīgs no lēmumu pieņēmējiem un viņu vēlmes lēmumu izstrādē iesaistīt mežzinātniekus.



Kāda būs meža nozare Latvijā 2050. gadā?

Daudz kas no tā, kāda būs ne tikai meža nozare, bet Latvija kā tāda, ir un būs atkarīgs no mums pašiem, no tā, kādus lēmumus pieņems tautas ievēlētie priekšstāvji. Nākotnē noteikti vairāk strādās tehnika, būs jauni, augstas pievienotās vērtības produkti, kuri izcelsmes avots ir mežs. Mežsaimniecībā samazināsies cilvēku roku darbs, cilvēka darbu veiks agregāti, kuri piekabināti traktoriem. Pašlaik vēl robotizāciju bez cilvēka klātbūtnes nespēju iztēloties jaunaudžu kopšanā, bet vairāku gadu laikā arī šajā sfērā varētu notikt pārmaiņas. Nozarē darbs būs

augsti kvalificētiem starpdisciplīnu darbiniekiem, kuri savā praksē izmantos jaunākos zinātnes un tehnikas sasniegumus.

Vai mainīsies ar mežiem klāto platību daudzums Latvijā?

Ar mežiem klāto teritoriju apmērs Latvijā būs lielāks, nekā tas ir pašlaik. Pašlaik meži klāj apmēram 51 % Latvijas teritorijas, savukārt 2050. gadā to īpatsvars nebūs mazāks par 60 %, iespējams, tas būs pat vēl lielāks. Šādas prognozes pamatā ir lauksaimniecībā ekonomiski neizmantojamo zemju apmežošanās — dabiski vai mākslīgi — un Eiropas Savienības (ES) zaļā darījuma (kursā) izraisītā lauk-

saimniecības zemes izmantošanas mērķa maiņa, lai samazinātu CO₂ izmešus.

Būtībā zemes īpašnieki var neko nedarīt — reālās meža platības pieaugs tik un tā, pat neraugoties uz to, kas rakstīts dokumentos, jo daba Latvijas klimatiskajā zonā tukšas teritorijas neatstāj. Izvēle ir starp divām alternatīvām: mazražīgās — līdz 20–25 (auglības) ballēm — zemes mērķtiecīgi apmežot ar kvalitatīvu koku stādāmo materiālu vai vienkārši atļaut, lai tās aizaug ar koku pioniersugām, lielākoties mazvērtīgām audzēm. Mazražīgās lauksaimniecības zemes var pārvērst par koku plantācijām, kuras to īpašnieks var nocirst tad, kad vēlas, nevis tad, kad mežaudze sasniegusi noteiktu vecumu vai diametru. Prognozēju, ka šādu risinājumu izmantos daudzi zemes īpašnieki. Mērķtiecīgi apstādot ar kvalitatīviem koku stādiem, no konkrētās zemes platības īpašnieks varēs iegūt arī daudz lielāku koksnes daudzumu, turklāt daudz īsākā laikā nekā tad, ja izmantotu dabisko apmežošanu. Savās mežsaimniecības gaitās esmu strādājis gan mežos, kuri mērķtiecīgi stādīti, kopti, gan tādos, kuri radušies, vienkārši dabiski aizaugot platībām, un secinu, ka stādītos un koptos mežos koksnes krāja ir vismaz par 70 % (līdz pat 100 %) lielāka nekā mežos, kur nekas nav darīts. Un ieguvums zemes īpašniekam, kurš stāda un kopj savus mežus, ir mērāms ne tikai kubikmetru iz-

teiksmē, bet arī lielākos piesaistīto CO₂ izmešu apmēros.

Cik liels ir risks, ka mežsaimniecība Latvijā pārvērtīsies par CO₂ piesaistītājnozari, tādējādi ietekmējot (samazinot) tradicionālo produktu — koksnes — plūsmu uz pārstrādes rūpnīcām?

Nenoliedzami, šāds risks pastāvēs, un to vēl vairāk palielinās industriāli attīstīto valstu ražotāju — CO₂ izmešu radītāju — interese un vēlme ārpus savas mītnes valsts veidot (nosacīti) sava piesārņojuma uzkrāšanas banku, kāda var būt gan zeme, gan arī mežs — augoši koki. Piesaistītā CO₂ apjoms ir atkarīgs no mežaudzes vecuma: jo vecāka audze, jo mazāk piesaista CO₂, un otrādi. Minētais aspekts ir pretrunā ar bioloģiskās daudzveidības un dabas aizsardzības uzstādījumu, ka vislielākās vērtības atrodas tieši vecākajos mežos. Šaubos, vai šādu pretēji vērstu uzstādījumu apstākļos iespējams sasniegt abus mērķus — īstenot dabas aizsardzību vecajos mežos, kuri CO₂ piesaista minimāli vai pat — tieši pretēji — vairāk to emitē, un klimata neitralitāti, kur CO₂ piesaiste ir ļoti būtiska. ES klimata neitralitātes kontekstā perspektīvā mežu īpašnieki, kuri audzē mežu, varētu būt tie, kuri par to arī saņem kādu atlīdzību. Vienlaikus ceru, ka CO₂ piesaiste un ar to saistītie maksājumi nepārvērtīsies par galveno mežsaimnieku ienākumu avotu.

Ik gadu savos mežos investējam ne tikai simtiem tūkstošu, bet pat miljonus eiro — mežu atjaunošanā un kopšanā.

Bet ir vēlme palielināt pašreizējo aizsargājamo platību apmērus un būtiski samazināt saimnieciski izmantojamo mežu daudzumu!

Te ir sava veida paradokss, jo tāda mežsaimniecība, kāda ir Latvijā, ir radījusi visas dabas vērtības, par kurām daudzās Eiropas valstīs sajūsminās un kuras — loģiski — vēlas saglabāt nākamajām paaudzēm. ES ir ļoti atšķirīgas dalībvalstis: vienās mežu ir ļoti maz, un tie jau pēc definīcijas ir milzīga vērtība, kur neko saimnieciski darīt nedrīkst, savukārt citās, kā, piemēram, Latvijā, meži ir saimnieciskās dzīves sastāvdaļa. Latvijai sava pozīcija ES ir jāaizstāv ar zinātnieku pētījumiem un tajos gūtajām atziņām, it īpaši tāpēc, ka saimnieciskie meži Latvijā tiek apsaimniekoti atbilstīgi zinātnieku rekomendācijām, kas balstītas uz gadu desmitiem ilgiem pētījumiem, un zemes īpašnieki izmanto labākās pieejamās mežsaimniecības tehnoloģijas un prakses atbilstīgi mežu zonai, kurā Latvija atrodas.

Visdrīzāk Latvija kopīgo dabas aizsardzības interešu vārdā būtiski palielinās to teritoriju platību, kurās būs ierobežota un pat pilnīgi liegta saimnieciskā darbība. Domāju, ka šādam mērķim Latvijā varētu tikt novirzīts pat līdz 25 % no kopējās mežu platības, bet šis pieaugums būtu jākompensē ar saprātīgiem mežsaimniecības noteikumiem tajās platībās, kurās saimnieciskā darbība ir atļauta.

Latvijā ir labas mežsaimniecības tradīcijas. Ik gadu savos mežos investējam ne tikai simtiem tūkstošu, bet pat miljonus eiro — mežu atjaunošanā un kopšanā, un tieši tāpēc ceru, ka šie ieguldījumi dos pienesumu 2050. gadā gan mežu īpašnieku, gan meža nozares, gan valsts maciņos.

Vai Latvijas valstij ir nepieciešams veikt kādus mājasdarbus, lai veicinātu ekonomiski pamatotu, racionālu zemes izmantošanu?

Domāju, ka ir pienācis laiks veikt strukturālas reformas, lai samazinātu birokrātiskos šķēršļus

mežsaimniecībā attiecībā uz saimnieciskā darbībā izmantojamiem mežiem — atsakoties no dažādu atļauju pieprasīšanas. Arī tam, lai reāli aizaugušu, lauksaimniecībā jau daudzus gadu desmitus neizmanto tu zemi transformētu par meža zemi, ir nepieciešams daudz dažādu dokumentu. Valstij vajadzētu stimulēt dabā pastāvošā meža legalizāciju dokumentos, nevis — tieši pretēji — ar birokrātiskiem šķēršļiem to bremsēt. Valsts uzdevums būtu veicināt efektīvu, racionālu zemes izmantošanu, arī mazvērtīgu lauksaimniecības zemju apmežošanu ar kvalitatīvu stādāmo materiālu, kā rezultātā gan būtu lielāka CO₂ piesaiste, gan izaugtu kvalitatīvas, augstvērtīgas mežaudzes, kurās iegūtu apaļkoksnī varētu izmantot kvalitatīvu, augstas pievienotās vērtības produktu ražošanai. Zemes īpašnieki kļūst arvien zinošāki, pieredzes bagātāki un izglītotāki, tāpēc visvarīgākais no valsts puses būtu nemainīgu spēles noteikumu uzturēšana daudzu gadu garumā.

Vai 2050. gadā būs jauni koksnes izstrādājumi, kādu šodien nav?

Ģeogrāfiski Latvija atrodas Ziemeļeiropas reģionā, kur ir spēcīga mežsaimniecība, attīstīta kokapstrāde un koksnes ķīmiskā rūpniecība. Somija un Zviedrija ne tikai Eiropas, bet arī pasaules līmenī ir būtisks spēlētājs tieši meža nozares inovāciju — gan jaunu tehnoloģiju, gan arī jaunu produktu — jomā. Minētajās valstīs ir finanšu un zinātnes resursi, kuri novirzīti tieši jaunu produktu izstrādei.

Protams, arī Latvijā ir zinātniski institūti un uzņēmumi, kuri cītīgi strādā jaunu produktu radīšanā. Ar inovatīvu produktu izstrādi nodarbojas gandrīz vai visi lielie meža nozares koncerni. Domāju, ka šajā inovatīvu produktu ražošanas ķēdē iesaistīsies arī uzņēmumi, kuri strādā Latvijā, tie atradīs savu tirgus nišu. Ceru, ka 2050. gadā arī Latvijā būs uzbūvētas koka daudzstāvu ēkas, kādas ir citviet Eiropā, it īpaši tāpēc, ka ārzemēs uzbūvētie koka debesskrāpji ir ražoti Latvijas rūpnīcās. ●

IEKLAUSĪTIES MEŽĀ UN ZINĀTNIEKOS

Domājot par mūsu zemes nākotni, noteikti ir jādomā par mežiem, jo tie klāj vairāk nekā pusi valsts teritorijas, gādājot cilvēkiem svaigu gaisu, skaistu ainavu un garīgo līdzsvaru, kā arī ir viens no Latvijas tautsaimniecības balstiem. Kā tuvāko desmitgažu laikā mainīsies meži, mūsu attieksme pret tiem, saimniekošana mežos un mūsu zaļā zelta aprite — no sēkļa, stāda, koka līdz augstvērtīgam koksnes produktam — un atkal no sākuma?

Kā mijiedarbosimies ar mežiem un dabu kopumā? Savu viedokli un prognozes izsaka **TOMASS KOTOVIČS**, ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas (FAO) Meža komunikatoru tīkla vadītāja vietnieks, AS „Latvijas valsts meži” (LVM) komunikācijas daļas vadītājs.



platību apjoms nostabilizēsies ap 60 %.

Puse Latvijas mežu pieder valstij, un par tiem rūpējas LVM. Optimistiski, ka pašlaik vairs nav novērojama tendence mežus pārdot ārzemniekiem. Protams, prātīgs saimnieks pats saimnieko savā mežā, nevis to pārdod. Lieliska iespēja ir stāties kooperatīvā, kas paveiks visus meža kopšanas un izstrādes pakalpojumus, bet pašu mežu — saglabāt ģimenes īpašumā, lai tas varētu pāriet nākamajām paaudzēm. Ģimeņu mežsaimniecības tradīcija turpinās gan Eiropā kopumā, gan Latvijā, un arvien pieaug ieinteresēto Latvijas meža īpašnieku skaits.

Skatoties Eiropas kontekstā, esam viena no līdervalstīm ne vien meža platību apjomā, bet arī augstas kvalitātes mežsaimniecībā. Jāapzinās, ka mežs nav glezna, uz kuru, vienreiz uzgleznotu, turpmāk tikai skatīties. Mums ir skaisti un vērtīgi priežu meži, bet tādi tie ir tāpēc, ka gadu simtiem kopti, cirsti un stādīti no jauna, nevis atstāti pašplūsmā. LVM pēc dažādiem salīdzinošiem rādītājiem ir 3–5 labāko Eiropas valsts mežu uzņēmumu vidū; tādas tradīcijas un kvalitāte vēl ir zviedriem, somiem, austriešiem, vāciešiem. Pēdējo 10 gadu laikā ir ļoti uzlabojusies mežu apsaim-

Isā atbilde, prognozējot Latvijas mežu attīstību, ir — meži kļūs ražīgāki, labāk kopti, palielināsies aizsargājamās platības. Eiropas zaļais kurss ir pareizs un vajadzīgs, vien jāatrod pareizais līdzsvars. Piemēram, daudz tiek spriests par mežu aizsardzību, arī Latvijā ir lielas aizsargājamo mežu platības, taču jāsaprot, ka aizsargātie meži, kuros aizliegta saimnieciskā darbība, ir nevis skābekļa avots, bet vairo ogļskābo gāzi jeb oglekļa dioksīdu (CO₂), kura apjomu cenšamies ierobežot. Tātad tie

šajā ziņā ir pretpoli: krituši koki, kuri dabiski sadalās, izdala CO₂, savukārt augošs, kopts mežs saista CO₂ un ražo skābekli. Mežu nākotnes attīstībā svarīgi ieklausīties zinātniekos, nevis populistiskos saukļos.

Pašlaik 53 % valsts teritorijas aug meži un meža platību pieaugums turpinās. Vērojot no satelīta — jau tagad mežainums tuvinās 60 %, tomēr daļa ir teritorijas, ko juridiski neuzskatām par pilnvērtīgu mežu. Domājams, ka dažu tuvāko gadu desmitu laikā meža



niskošanas kvalitāte arī privātajos mežos.

Meža nozares misija veidot sakoptu, neatkarīgu un pārtikušu Latviju balstās trijās pamatvērtībās: valsts ir mūsu kopība; cilvēki ir stipras valsts pamats; zeme un darbs ir mūsu labklājības saknes. Nozares vīzija ir būt uz tradīcijām un vērtībām balstītu globālo zināšanu līderim bioekonomikas produktu radīšanā un izmantošanā, savukārt stratēģiskie mērķi — līdz 2030. gadam, attīstot koksnes dzīļāku pārstrādi, nozares apgrozījumu un pievienoto vērtību uz darba vietu dubultot, bet līdz 2050. gadam Latvijas mežu ražību palielināt par 25 %.

Lai tie nebūtu vien skaļi vārdi, meža zinātnieki, piemēram, Latvijas Valsts mežzinātnes institūts „Silva”, jau gadiem pēta, kā mūsu mežus padarīt maksimāli

piemērotus klimata izmaiņām, ar ko neizbēgami jāreķinās, — spēcīgākiem vējiem, lielākām vētrām, augstākai temperatūrai.

Kāpēc būtiski mežā iegūt vairāk augstvērtīgas koksnes? Gan nodarbinātību, gan eksporta rādītājus ietekmē tas, cik daudz koksnes pārstrādās. Protams, nozare rūpējas arī par to, lai notiktu dziļāka koksnes pārstrāde, tādējādi iespējams radīt jaunas, labāk apmaksātas darba vietas, kurās nodarbināt augsti kvalificētus speciālistus. Tā mūsu meži spēj noturēt Latvijā cilvēkus: lai nemeklē laimi pasaulē, bet ir labi atalgoti profesionāļi tepat. Jāsaprot, ka arī mežu kopšanā un izstrādē samazinās nekvalificēta, mazapmaksāta darbaspēka loma, palielinās automatizācija. Mežsaimniecībā tiek izmantotas jaunākās tehnoloģijas, kā droni, kas paveic daļu cilvēka darba. Aiz-

muguras laiks, kad Latvija eksportēja nepārstrādātu koksni. Šobrīd koksnes pārstrādātāji izejmateriālu pat importē, piemēram, no Krievijas, Baltkrievijas, Lietuvas, Norvēģijas. Ir izveidojusies — un turpina veidoties — pozitīva uzņēmumu ekosistēma: lieliem, stratēģiskiem uzņēmumiem līdzās darbojas mazi, specifiski nišas uzņēmumi, kas spēj ātrāk mainīties, pārstrukturizēties. Rodas jaunuzņēmumi, kas rada inovācijas, un tā ir iespēja ienākt jaunām idejām un sekmēt kopējo attīstību. Tādā veidā Latvija saglabā konkurētspēju. Mūsu uzņēmumi ražo gatavas grīdas, durvis, logus utt. Nestabilāks ir vien sikkoksnes tirgus, jo Latvijai nav savas celulozes rūpnīcas. Tehnoloģisko koksni vislielākajā apjomā pārstrādā koksnes plātnēs Bolderājā, savukārt mazāki ražotāji virpo mietus, rada citu

sikkoksnes produkciju, lai koksne tiktu pilnīgi izmantota. Amatnieku produkcijas izejmateriāls, no lielražotāju skatpunkta veroties, bieži ir koksnes pārstrādes procesa atkritumi. Jādomā par bērza un apses sikkoksni: to pārstrādājot, varētu iegūt celulozi vai auduma šķiedras — zinām taču, ka kokvilna nu nemaz nav zaļš materiāls, galvenokārt milzīgā ūdens patēriņa dēļ, to audzējot un pārstrādājot.

Ir pienācis laiks un iespējas atgriezties pie saknēm, kur bijām, pirms uzkāpām uz akmeņogļu un naftas adatas. To pierāda būvniecības sektors: top aizvien vairāk koka ēku, turklāt ne tikai privātmāju, bet arī sabiedrisku ēku, kā Ogres bibliotēka, LVM klientu centri Dundagā, Jelgavā, top tilti — gan gājēju (tāds jau ir Tērvetē), kam prognozējams 100 un vairāk gadu ilgs kalpošanas laiks, gan vispārējās satiksmes — pat ar 60 tonnu nestspēju.

Jebko, ko var saražot no naftas, var arī no koksnes — tie paši ķīmiskie elementi, fotosintēzes reakcijas rezultāts. Tas ir zaļš virziens, laboratoriski jau izmēģināts un izstrādāts process, ir jāpāriet uz rūpniecisku apjomu. No koksnes ražotai sintētiskai degvielai bija iestrādes jau hitleriskās Vācijas laikā — būtisks vien izmaksu un cenas jautājums, jo kvalitāte ir izcila. Aļģes, niedres — viss liekams lietā, lai aizvietotu fosilos izejmateriālus ar atjaunojamiem. „Zemeslode lūdzas, lai naftu atstājam mierā,” uzsver Tomass Kotovičs.

Kādam jāveidojas nākotnes mežam? Kas tajā augs? Pamatsugas Latvijā ir un būs priede, egle un bērzs. Tās veidos selekcionējot, lai koki spētu augt ātrāk, būtu kvalitatīvāki. Latvijas zinātnieki pēdējos 50 gados ir pārbaudījuši meža kopšanas metožu efektivitāti, un jau pašlaik rezultātus dod intensīvāka kopšana, tādējādi kokiem ir vairāk gaismas, tie aug izturīgāki un spēj paciest spēcīgos vējus. Kopumā palielinātais planētas CO₂ apjoms, ko vērtējam negatīvi, koku augšanai noder: tas uzlabo un paātrina fotosintēzes procesu, koki aug ātrāk. Ulmaņlaika koku tabulas mūsdienu reālajai situāci-

Jebko, ko var saražot no naftas, var arī no koksnes — tie paši ķīmiskie elementi, fotosintēzes reakcijas rezultāts. Tas ir zaļš virziens.

jai vairs neatbilst, jo koki ailēs ierakstītās vērtības apsteidz...

Pasiltinoties klimatam, visvairāk cieš egle. Karstums, īpaši kopā ar sausumu, to novājina, un siltumu mīlošā astoņzobu mizgrauža (tam karstā vasarā ir pat trīs paudzes gadā!) invāzija mēdz būt nāvējoša eglēm. Zinātnieki seko situācijai, veic izmēģinājumus, lai selekcionētu izturīgus, ražīgus kokus.

Pētnieki pagaidām neiesaista introducēt kādas jaunas koku sugas — tik ļoti klimats vēl nav mainījies. Lielbritānijā, Īrijā audzē arī svešas sugas, bet Latvijā pat ar selekcionētām koku šķirnēm tiek imitēti dabiski meži.

Kokaugu plantācijas nedrīkst jaukt ar mežu — tie nav meži! Bet tas ir labs veids, kā izmantot zemi, jo koki augsni nenoplicina, turklāt ūdens Latvijā netrūkst. Plantācijās Latvijā visvairāk audzē bērzu, kārkli, ātraudzīgo apsi, kam ir fantastisks potenciāls — 20–25 gados ātraudzīgās apses spēj saražot pat 500 kubikmetru no hektāra. Izciļis rezultāts, tā var nodrošināt vajadzību pēc materiāla, pēc kurināmā.

Sabiedrības izpratnē par mežu darbojas svārsta princips: ja neapjēdzam meža attīstības likumsakarības, tad gluži filozofiski mums trāpa ar to pašu svārstu, kad tas

nāk atpakaļ. Jau 20. gadsimta 30. gados medniecības žurnālā rakstīja, ka mežu driz nebūs, ja tā turpinās cirst; pirms 20 gadiem ornitologi satraucās līdzīgi, deklarējot, ka, tā turpinot cirst, pēc 20 gadiem meža vairs nebūs... Bet mežs ir, turklāt, salīdzinot ar ulmaņlaikiem, meža platības Latvijā pieaugušas divkārt, koksnes krāja — trīsarpus reizi.

Sabiedrības izpratne sarūk visā Eiropā — urbanizācijas dēļ. Pirms 100 gadiem trīs ceturtdaļas cilvēku dzīvoja laukos, pirms 50 gadiem katrai ģimenei bija vectēvs, vecmāmiņa laukos, un tad arī pilsētnieks redzēja, kā audzē, kopj mežu. Tagad sociālās plašsaziņas līdzekļu skaļo kliezēju balsis dominē pilsētnieciskā domāšana: kokam sāp, koki tiek iznīcināti. Rādīt, stāstīt — tas ir nozares uzdevums, cita ceļa nav. Galvenais — lai cilvēki uzticētos faktiem, ieklausītos zinātnieku teiktajā.

Sabiedrībai, vispirms jau speciālistiem, jāturpina diskutēt arī par aizsargājamo platību apjomu, maksimālas bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Aizsargājamās teritorijas un teritorijas ar dažādiem saimnieciskās darbības ierobežojumiem Latvijā aizņem 28,2 % no kopējās mežu platības. Dabas vērtību saglabāšanai izveidotas 658 īpaši aizsargājamās dabas teritorijas. Nav atbildes, cik procentu aizsargājamo teritoriju būtu optimāls daudzums. Prakse rāda, ka totāli aizsargāts nebūt nav labākais, piemēram, grīņi no Grīņu dabas rezervāta migrē uz blakusteritorijām, medņi 10–12 gadu laikā pārbēg uz normāliem saimnieciskiem mežiem, kur ir vairāk gaismas un citi labvēlīgāki apstākļi. Vairāk nekā 360 000 hektāru ir vērtīgi biotopi: tie jāsauglabā kā biotopi, bet tas ne vienmēr nozīmē aizsargāt, nedarot neko. Ja vērtīgs biotops ir saimnieciskā mežā, tad, tāpat saimniekojot tālāk, tas tur paliks.

Visa meža nozare strādā tā, ka viena nocirstā koka vietā iestāda divus jaunus. Tāpēc mežs būs arī pēc 20 un 50 gadiem — tas pastāvēs, attīstīsies, dos darbu un maizi, priecēs un dziedēs. ●



Trīsdesmitgadīga egļu audze Vidzemē.



PAREIZS ATTĪSTĪBAS VEKTORS IENĀKUMUS TRĪSKĀRŠOS

Meža nozare varētu dot milzīgu ieguldījumu izvirzīto klimata mērķu sasniegšanā, jo koksne augšanas laikā piesaista daudz vairāk izmešu, nekā tiek radīts tās pārstrādes procesā, turklāt tas ir resurss, kurš atjaunojas.

Latvijas Kokmateriālu ražotāju un tirgotāju asociācijas prezidents, SIA „Kurekss” valdes priekšsēdētājs **JĀNIS APSĪTIS** ir pārliecināts, ka pareiza nākotnes vektora noteikšana meža nozarei iezīmēs ļoti labvēlīgu attīstības scenāriju. Lai to īstenotu, jāiegulda lielas investīcijas ne tikai mežsaimniecībā, bet arī koksnes pārstrādē, kas gadu laikā rezultēsies ar nozares ienākumu dubultošanos un pat trīskāršošanos.



Kāda būs meža nozare Latvijā 2050. gadā?

Lai rastu atbildi uz jautājumu par to, kādas ir meža nozares perspektīvas un kāda tā būs pēc 30 gadiem, ir jālūkojas uz to, kādi lēmumi pašlaik tiek pieņemti Eiropas Savienībā (ES). ES līmenī ir pieņemta jauna mežu stratēģija, kurā dabas aizsardzība noteikta par prioritāti. Otrs nozares nākotni ietekmējošs faktors ir ES klima-

ta neitralitātes mērķis: cik izmešu rada, tik arī piesaista. Mežs kā viens no lielākajiem CO₂ piesaistītājiem var tikt izmantots, lai kompensētu cilvēka darbības rezultātā radušos emisiju citās industrijās — lauksaimniecībā, apstrādes rūpniecībā, transportā u. tml. Ļoti nepareizi būtu mežu īpašniekiem par obligātu pienākumu noteikt kompensēt citu nozaru radīto piesārņojumu.

Savukārt, ja mežsaimniecības un visas meža nozares loma tiek vērstā citā — attīstības — virzienā, tad jau būs pavisam citādi. Mežs (koks) no atmosfēras piesaista CO₂, bet no koksnes ražotie produkti šo piesaistīto CO₂ atkārtoti neizdala, turklāt koksnes produktu ražošanā tiek izdalīts daudzreiz mazāk CO₂ izmešu, nekā koks savas dzīves laikā piesaista CO₂. Koksne ir vienīgais resurss, kurš pats atjaunojas. Tieši šis unikālās īpašības dēļ meža nozarei ir ļoti gaišas nākotnes perspektīvas, jo apkārtējai videi un cilvēkam nekā nav draudzīgāks par koksnes izstrādājumiem. Vēl jo vairāk — ja nākamajos 10–20 gados viena no Eiropas prioritātēm būs mājokļu būvniecība, kurā koksnes produktus vēlēties izmantot vairāk, tad Latvijas meža nozare, kura sevi jau ir pierādījusi Eiropā, varēs lieliski izmantot savas attīstības iespējas.

Meža nozare Latvijā pēdējo 25–30 gadu laikā ir attīstījusies ar fenomenālu ātrumu, un gandrīz vai no nekā ir radušās dažādu augstas pievienotās vērtības koksnes produktu ražotnes, kuras savus izstrādājumus realizē visā pasaulē. Šodien nozarei ir mūsdienīgas, modernas tehnoloģijas, kvalificēti,

profesionāli speciālisti, ir pieejams finansējums, kas ļauj attīstīties jaunā — augstākā — līmenī.

Cik lielas platības nākotnē klās meži?

Mežu platības perspektīvā Latvijā būs lielākas, nekā ir pašlaik. Šādas prognozes pamatā ir lauksaimniecībā neizmantojamās zemes izmantošana mežsaimniecībā. Nenoliedzami, daļa no sociālisma laikos izmantotajām lauksaimniecības zemēm jau ir aizaugušas ar kokiem un to atgūšanai lauksaimnieciskajā ražošanā nav ekonomiskas jēgas. Turklāt lauksaimniekiem ES zaļā kursa īstenošana pieprasīs izmantoto zemju inventarizāciju — šā iemesla dēļ pastāv iespēja, ka kādā daļā šo zemju sāks audzēt mežu. Domāju, ka Latvijā var pieaugt plantāciju mežu platības, kurās koksne tiks audzēta ļoti efektīvi.

Mežiem klātās teritorijas 1938. gadā Latvijā aizņēma 28 % no visas valsts teritorijas, 2021. gadā šis īpatsvars pārsniedza 52 %. Tas ir noticis, pat neraugoties uz faktu, ka pieaugusi koksnes ieguve. Pēdējo 30 gadu laikā visā Eiropā mežu platības ir pieaugušas apmēram par 10 %. Pašlaik arī nav nekāda pamata domāt, ka mežu platības Ziemeļeiropā varētu samazināties, tieši pretēji — tās tikai pieaugs. Vienlaikus būs meži, kuru pamatmērķis būs CO₂ piesaiste un skābekļa ražošana. Svarīgākais jautājums: kādi būs sabiedrības uzstādījumi un normatīvo aktu prasības zemes un arī mežu īpašniekiem — vai tie būs saimniecisko darbību stimulējoši vai — tieši pretēji — bremzējoši?

Vai CO₂ izmešu samazināšanas prasības nākotnē neizraisīs izmaiņas koksnes produkcijas transportēšanā?

Pašreizējie transportēšanas veidi — kuģi, konteineri, kravas auto — saglabāsies. Iespējams, pēc „Rail Baltica” uzbūvēšanas daļa koksnes produkcijas ES klientiem tiks piegādāta, izmantojot dzelzceļa transportu. Īstenojot ieceres par arvien augstākas pievienotās vērtības koksnes izstrādājumu ražo-

Šodien ražošanas iekārtas ir domājošas un pārstrādes procesā spēj atrast visefektīvāko risinājumu jebkura apaļkoka pārstrādei. Vienlaikus jaunās tehnoloģijas ļauj ražot citādākus koksnes produktus.

šanu, ekonomiski pamatotais koksnes produktu piegādes attālums pieaugs, nevis samazināsies. Jau šobrīd Latvijā radītie koksnes produkti tiek piegādāti uz visiem kontinentiem. Ražojot konkrētam koksnes produktu patērētājam ārzemēs — pēc pasūtītājam nepieciešamajiem izmēriem un formas, nav vajadzīgs virsmērs, kā tas būtu, ja piegādātu tikai koksnes materiālus, nevis gatavu produktu. Piemēram, Latvijā tiek ražotas un uz ārzemēm piegādātas koka moduļu mājas, kuras atliek tikai samontēt, — tas arī apkārtējai videi ir ļoti draudzīgs risinājums. Augstākas pievienotās vērtības produktu transportēšanas izmaksu īpatsvars pat samazinās.

Vai perspektīvā mainīsies meža nozares produkcijas klāsts?

Koksnes produkti evolūcionē, piemēram, savulaik bija tikai zāgmateriāli, tagad tie pārtapuši par dažnedažādiem līmētiem produktiem, piemēram, dažādām līmētām plātnēm un līmētiem konstrukciju materiāliem. Koksnes līmēšanas tehnoloģijas ļauj produktu parametrus palielināt platumā, garumā, augstumā, un rezultātā no šīm līmētajām koksnes konstrukcijām ir iespējams radīt lielizmēra telpas — sporta arēnas, koncertzāles u. tml. Savulaik tas nebija iespējams, tāpēc līmēto koka konstrukciju vietā tika izmantots dzelzsbetons, metāla konstrukcijas. Pašlaik līmētās koka konstrukcijas jau daļēji aizstāj dzelzsbetona un metāla konstrukcijas, un to lietojums vēl pieaugs, taču koks neaizstās betonu un metālu pilnīgi, jo tiem ir sava vieta

būvniecībā. Koksnes izstrādājumu lietojuma pieaugums būs tādās būvēs kā cilvēka mājoklis, skolas, veselības aprūpes iestādes u. tml. Latvijā jau ir uzkrātas zināšanas šajā jomā un atliek šo virzienu attīstīt pašu mājās.

Pēc 30 gadiem visticamāk būs citādas ražošanas tehnoloģijas, tieši tāpat, kā paraugoties uz 27 gadu senu pagātņi: 1995. gada koksnes pārstrādes tehnoloģijas salīdzinājumā ar pašreizējām ir kā nakts pret dienu — tās šo gadu laikā ir kļuvušas ne tikai efektīvākas, ražīgākas, ātrākas, precīzākas, bet arī materiālu taupošākas. Šodien ražošanas iekārtas ir domājošas un pārstrādes procesā spēj atrast visefektīvāko risinājumu jebkura apaļkoka pārstrādei, piemēram, saskaroties ar tādu faktoru kā likumainība. Vienlaikus jaunās tehnoloģijas ļauj ražot citādākus koksnes produktus. Zinātniski tehniskais progress turpināsies arī nākamajos 10 — un arī 30! — gados. Programmatūra un griezējinstrumenti būs vēl augstākā pakāpē, kas ļaus palielināt lietderīgo iznākumu, bet samazināt pārstrādes procesā radītos blakusproduktus — skaidas, šķeldu.

Vai Latvijā varētu attīstīties koksnes ķīmiskā pārstrāde?

Koksne ir milzīga ķīmisko produktu krātuve, kuru ļoti cītīgi izmantoja iepriekšējos gadsimtos, piemēram, arheoloģiskajos izrakumos atrastās senču laivas ir darvotas ar darvu, kura tika iegūta, koksni karsējot; cilvēku ārstēšanai tiek izmantota aktīvā ogle, pārtikā — vanilīns, tekstilindustrijā — viskoze. Un tas viss tiek iegūts no koka! Tie ir tikai daži piemēri.

Savukārt, runājot par Latvijā atpazītiem koksnes ķīmijas produktiem, ir jāmin lignīns, kas tiek izmantots par dabisko saistvielu — limi. Koksnes ķīmijas tehnoloģijas ļauj iegūt dabiskas ēteriskās eļļas, kuras pēc tam var izmantot kosmētikā. Koksnes ķīmiska pārstrāde ļauj ražot pat biodegvielu. Tie ir tikai daži no koksnes ķīmijas virzieniem. Latvijā koksnes ķīmiskās pārstrādes segmentā veiksmīgi strādā Latvijas Valsts koksnes ķi-

mijas institūts, arī AS „Latvijas finieris”.

Perspektīvs virziens ir koksnes šķiedru produktu lietojums dažādu materiālu izstrādē.

Vai tas nozīmē, ka nākotnē nozare nodarbinās vairāk cilvēku nekā pašlaik?

Grūti spriest par visu nozari, bet jau pašlaik trūkst kvalificētu darbinieku. Nozarē ir uzņēmumi, kuros strādā informācijas tehnoloģiju sfēras profesionāļi, taču perspektīvā arvien domājotākas ražošanas iekārtas pieprasīs augstākas raudzes speciālistu piesaisti. Visticamāk, ne jau pilnīgi visos uzņēmumos šādi IKT speciālisti būs nepieciešami, taču tādi noteikti būs gandrīz vai visos augstākas pievienotās vērtības koksnes izstrādājumu ražošanas uzņēmumos. Nelieli uzņēmumi droši vien izmantos specializēto IKT uzņēmumu pakalpojumus. ●



Kopta 22 gadus veca apšu audze pie Lādezera.



ATJAUNĪGĀS BIOENERĢIJAS NĀKOTNE

Aleksejs Nipers, Ilze Upīte

Pēdējos 150 gados pasaulē ir noticis straujš progress, pozitīvi ietekmējot cilvēces attīstību. Nozīmīgs progressa dzinēj spēks bija revolucionārās pārmaiņas enerģētikā, kas veicināja inovācijas un progresu daudzās ci-

tās jomās, būtiski paātrinot pasaules ekonomiskās attīstības tempu. Cilvēka dzīves līmenis šajā laikā ir būtiski uzlabojies: pirms 200 gadiem vidējais cilvēka mūža ilgums bija ap 30 gadiem, bet šobrīd tas pārsniedz 70 gadus.

Tehnoloģiskā revolūcija enerģētikā ļāva mašīnām ne tikai aiz-

stāt fizisko cilvēka darbu, bet arī būvēt un ražot agrāk nepieejamas lietas, ātri un ērti pārvietoties apkārt pasaulei, uzlabot dzīves kvalitāti, sildot un apgaismojot mūsu mājas, nodrošinot ar tīru ūdeni, būtiski uzlabojot sanitāros apstākļus, kā arī ar elektrību darbinot visu veidu mājas tehniku un ierīces.

Šāds progress nebūtu iespējams bez inovācijām enerģētikā un bez masveida enerģijas ražošanas.

Nākotnes prognozēšana ir sarežģīts process, jo šajā dinamiskajā laikmetā pārmaiņas pasaulē notiek strauji un neviens ar pilnu pārliecību nevar apgalvot, kāda būs sociālpolitiskā realitāte pēc 30 gadiem. Tomēr, ja pieņem, ka notiks būtiskas dabas vai cilvēka izraisītas katastrofas, tad visdrīzāk iedzīvotāju skaits pasaulē palielināsies no gandrīz 8 miljardiem šobrīd līdz aptuveni 10 miljardiem 2050. gadā un kļūs būtiski lielāka arī cilvēku pirktspēja. Kopā tas palielinās pieprasījumu pēc dažādām precēm un enerģijas. Tajā pašā laikā būtiski kāps pieprasījums arī pēc kvalitatīvākas apkārtnes vides un līdzsvarotākas attīstības, jo pārrāk intensīva ierobežoto resursu izmantošana negatīvi ietekmē dzīves kvalitāti. Arvien vairāk būs jūtamas globālās sasilšanas sekas, un būs nepieciešami lielāki siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijas ierobežojumi.

Šobrīd ir absolūti skaidrs, ka pašreizējais enerģijas iegūšanas veids pasaulē nav ilgtspējīgs. Simtiem miljonu gadu laikā daba ir uzkrājusi milzīgas oglekļa rezerves fosilo resursu veidā, un šobrīd cilvēks enerģijas iegūšanas nolūkos šīs oglekļa rezerves ļoti ātrā tempā sadedzina. Fosilo resursu dedzināšanas rezultātā būtiski palielinās

Šobrīd izmantojamo fosilo resursu apjoms ir nesalīdzināmi lielāks par to potenciālu, ko sniedz ilgtspējīga bioresursu ražošana.

siltumnīcefektu izraisošās ogļskābās gāzes daudzums atmosfērā, ietekmējot klimatu visā pasaulē.

Gadā cilvēki visā pasaulē patērē 15 miljardu tonnu fosilo resursu naftas, ogļu un gāzes veidā. Tomēr nākotnē fosilo resursu lomai ir jāsamazinās. Pirmkārt, laika gaitā šo resursu krājumi zemē saruks un to iegūšana kļūs arvien dārgāka, savukārt citas enerģijas ražošanas tehnoloģijas kļūs arvien konkurētspējīgākas. Bet, otrkārt (un galvenokārt), šāda fosilo resursu apgūšana neļaus sasniegt klimata politikas ilgtermiņa mērķi — oglekļa neitralitāti — un neļaus arī samazināt globālo sasilšanu.

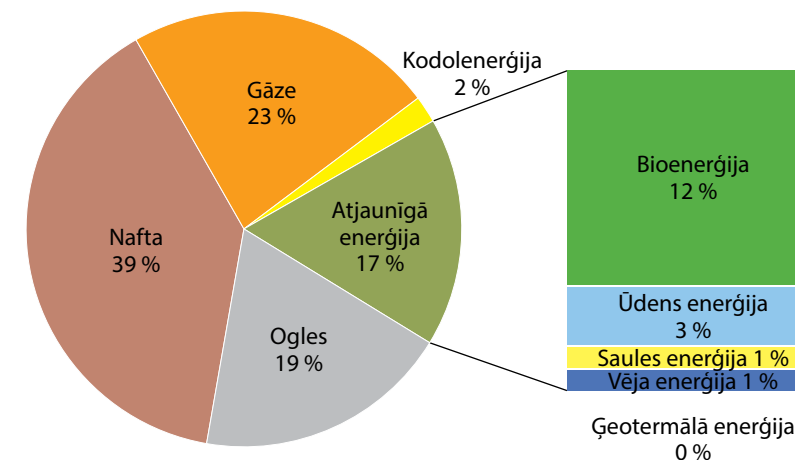
Bieži tiek uzdots jautājums, vai bioresursi enerģētikā varētu pilnīgi aizvietot fosilos resursus vai kļūt par nozīmīgu alternatīvu. Jāsaka — globālā mērogā tas nebūs iespējams. Šobrīd izmantojamo fosilo resursu apjoms ir milzīgs un nesalīdzināmi lielāks par to potenciālu, ko sniedz atbildīga un ilgtspējīga bioresursu ražošana (vismaz pašreiz zināmās bioresursu ražošanas tehnoloģijas). Saskaņā ar Pasaules Bioenerģijas asociācijas (*World Bioenergy Association*) datiem 2019. gadā enerģijas bruto galapatēriņš no visiem enerģijas avotiem pasaulē bija 379 EJ (ekvadzouli). Fosilais kurināmais veidoja vairāk nekā 79 % no kopējā enerģijas patēriņa, savukārt atjaunīgo energoresursu īpatsvars kopš gadsimta sākuma ir saglabājies nemainīgs 17 % apmērā (sk. attēlu). 2019. gadā cietā biomasas, galvenokārt no mežsaimniecības, veidoja 85 % no kopējā biomasas piedāvājuma.

Ilgtermiņā tradicionālie koksnes bioresursi nav labākā alternatīva fosilo resursu aizstāšanai enerģētikā, tie varētu būt lokāls risinājums atsevišķos reģionos, īpaši vidējā termiņā. Globālā mērogā enerģijas ražošana no koksnes biomasas nav ilgtspējīgs risinājums, jo tik plaša bioresursu ieguves palielināšana pasaulē veidotu būtisku konfliktu ar izaicinājumiem bioloģiskās daudzveidības, vides piesārņojuma un SEG emisijas jomā, rezultātā pasliktinot cilvēka dzīves vides kvalitāti.

Lai gan globāli tradicionālie koksnes bioresursi nav risinājums naftas aizstāšanai enerģētikā, ir jāatzīmē, ka nākotnē bioresursu loma enerģētikas kontekstā būs ļoti nozīmīga. Arī Klimata pārmaiņu starpvaldību padome (*The Intergovernmental Panel on Climate Change*) norāda uz lielu risku, ka bez bioenerģijas netiks sasniegti ANO ilgtspējīgas attīstības ilgtermiņa mērķi klimata pārmaiņu un energoapgādes drošībā.

Pirmkārt, tās ir jomas, kurās bioresursiem varētu arī nebūt alternatīvu. Šobrīd enerģētikā notiek virzība uz elektrifikāciju: tā notiek gan enerģijas ražošanā, gan

Enerģijas bruto galapatēriņš 2019. gadā



Avots: *World Bioenergy Association, Global Bioenergy Statistics 2021, www.worldbioenergy.org/news/640/47/Global-Bioenergy-Statistics-2021/*



patēriņā. Enerģijas ražošanā fosilie dedzināmie resursi tiek aizstāti ar tādiem atjaunīgiem elektroenerģijas ražošanas risinājumiem kā vēja turbīnas un saules paneļi. Enerģijas patēriņa jomā tradicionālos ar degvielu darbināmos automobiļus aizstāj ar elektromobiļiem un gāzes apkuri aizstāj ar siltumsūkņiem. Tomēr pašreizējai virzībai uz enerģētikas elektrifikāciju pastāv daži ierobežojumi. Atsevišķus procesus vai nu nav iespējams elektrificēt, vai arī to elektrificēšana būs ļoti dārga, piemēram, aviācijā. Tieši šādos gadījumos bioresursi varētu būt risinājums — ražojot jaunākās paaudzes šķidrās biodegvielas aviācijas vajadzībām.

Otrkārt, enerģētikā būtu pilnīgi jāizmanto bioatkritumu potenciāls. Gan sadzīves atkritumu, gan kūtmēslu sadalīšanās procesā atmosfērā nonāk metāns — siltumnīcefektu izraisoša gāze, kas vidējā termiņā ir daudzkārt sliktāka par ogļskābo gāzi. Vienlaikus

metāns ir izcils enerģijas avots. Jau šobrīd pasaulē biometānu plaši lieto enerģētikā, arī sabiedriskajā transportā. Grūti iedomāties klimatneitrālu pasauli, kurā šis bioenerģijas avots tiek vienkārši izlaists atmosfērā, veicinot globālo sasilšanu, tāpēc bioatkritumu atbildīgai apsaimniekošanai noteikti ir jābūt daļai no enerģētikas sektora nākotnes.

Treškārt, nafta tiek izmantota ne tikai enerģijas, bet arī plastmasas un tekstila ražošanai. Tieši plastmasas un tekstila ražošanā bioresursi ir vienīgā ilgtspējīgā alternatīva naftai. Naftas produktiem ir svarīga loma arī būvniecībā, piemēram, betona ražošanā ir ļoti energoietilpīgs process, kurā enerģija galvenokārt tiek iegūta no fosilajiem resursiem, veidojot vismaz 8 % no kopējās siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisijas pasaulē. Energoietilpīgā betona aizstāšanai kokmateriāli ir galvenā un labākā alternatīva. Lai gan šis pie-

mērs neraksturo tiešu bioresursu izmantošanu enerģētikā, arī šādā veidā bioresursi var radīt būtisku ieguldījumu enerģētikas sektora ilgtspējības nodrošināšanā.

Kopsavilkuma vietā var teikt, ka enerģētikas jomā šobrīd tiek lietots daudz dažādu tehnoloģiju un bioenerģija ir daļa no tām, tomēr tās izmantošana nākotnē ir atkarīga no daudziem faktoriem, to vidū politiskajiem. Lai gan vidējā termiņā tradicionālie koksnes bioresursi varētu būt risinājums enerģētikas dekarbonizācijai lokālā līmenī, jo tas ir zaļš enerģijas avots, kas nav atkarīgs no mainīgiem laikapstākļiem, nākotnē augošais pieprasījums pēc ierobežotiem biomasas resursiem situāciju varētu mainīt. Arvien lielāka daļa biomasas tiks pārstrādāta produktos ar augstāku pievienoto vērtību, ieskaitot jaunākās paaudzes šķidrās biodegvielas, bet pārējā enerģētikā tiks izmantota tā bioresursu daļa, kurai nebūs citu lietošanas alternatīvu. ●

LĪDZSVARS IR ATSLĒGAS VĀRDS IT VISĀ

Sabiedrībai nepieciešamas kopīgas vīzijas, mērķi un vērtības. Zaļā kursa īstenošana jāsāk ar kopīgu vienošanos. Zemes kopēji, kuri strādā kā gādīgi saimnieki. Meža nozares līderu tālredzība. Un valsts iedzīvotāju labklājība, ko jāmāc nodrošināt un vairoj ilgttermiņā. Vai tā ir un kā to panākt, stāsta Latvijas Darba devēju konfederācijas (LDDK) ģenerāldirektore LĪGA MENĢELSONE.

Latvijas Republikas Satversmē noteikts — lai būtu valsts, jābūt zemei, nācijai un gribai. Pēc būtības par ļoti līdzīgām kopīgām vērtībām pirms vairākiem gadiem vienojās arī nozīmīgāko meža nozares organizāciju, uzņēmumu, zemes īpašnieku, zinātnisko institūciju un augstākās izglītības līderi: cilvēki, kas ir stipras valsts pamats; zeme un darbs, kas ir mūsu labklājības saknes; valsts, kas ir mūsu kopība. Tika definēta arī nozares vīzija — mēs veidojam sakoptu, neatkarīgu un pārtikušu Latviju.

Pieteikums ir ambiciozs. Kā jūs vērtējat — vai meža nozare ar savu darbību to piepilda?

Vairāk un biežāk būtu jārunā par kopējo, visas sabiedrības labumu — kas to rada un kā tas tiek pārvaldīts. Uzskatāms, vispārpieņemts valsts labklājības rādītājs ir IKP uz vienu iedzīvotāju. To saražo uzņēmēji, kuri pārvalda finanšu kapitālu, un darba ņēmēji, kuri pārvalda cilvēkresursus, savukārt izaugsmi nodrošina eksports.

Līdzībās runājot, kārtīgs saimnieks zina, kas atrodas viņa pagrabā — no kā ģimene pārtiks ziemā, ko sēs pavasarī un ko varēs pārdot tirgū. Savus lēmumus viņš balsta zināšanās, nevis pieņēmumos. Valsts un ekonomikas situāciju atspoguļo statistika. Kaut vai pēdējos, pandēmijas gadus pārskatot: pakalpojumu eksports ir nedaudz samazinājies, bet preču



eksports — pieaudzis. Bez tā Latvijas budžetam klātos gauži. Maču ir izvilkušas visražīgākās eksportspējīgās nozares, kuru priekšgalā ir pārtikas rūpniecība, mašīnbūve un, protams, arī kokapstrāde. No tām ir atkarīgs IKP uz vienu iedzīvotāju, tās ir galvenās kopīgās sabiedriskās labuma, Latvijas pārtikas vairošanas. Ja kaut kas notiek ar šīm nozarēm, uzreiz jāpieņem skarbi lēmumi sociālajā, veselības, izglītības un aizsardzības jomā. Tāpēc mums — kā kārtīgiem saimniekiem — labvēlīgs klimats šo nozaru attīstībai būtu jāizvirza visaugstākajā prioritātē.

Bet vai vairākums to saprot? Vai nav tā, ka sabiedrībai, kas

pārsvarā dzīvo pilsētās, sabiedriskā labuma radītājs uzņēmējs vairāk asociējas ar vietējā pakalpojuma sniedzēju, kam pandēmijas krīzē nepieciešams valsts atbalsts? Rodas negācijas: kā valsts var nepalīdzēt?! Savukārt eksportētāji, kam jāiznes lielākais smagums un jāspēj nopelnīt visiem, ar savu ciņu, kas sniedzas tālu ārpus valsts robežām, paliek ēnā.

LDDK, pārstāvēt tautsaimniecību, veido dialogu ar plašāku sabiedrību. Mēs ik pa laikam rādām grafikus, kuros labi redzams, ka 90 % valsts nodokļu ieņēmumu rada pieci tūkstoši lielāko uzņēmumu. Bet valstī kopumā ir 270 000 reģistrētu un 120 000 aktīvu uzņēm-

mumu! Ja kādam liekas, ka kaut ko maksā valsts, es vienmēr atgādinu, ka valsts tikai pieņem lēmumu par naudas pārdali. Ne dikstāves pabalsti, ne cita t. s. helikoptera nauda nenāk no abstraktas valsts, to nopelna pārējie nodokļu maksātāji. Valsts pārstāv un simbolizē sabiedrisko vienošanos atbalstīt tos, kuriem šobrīd ir grūti un nav ienākumu.

Sabiedrības izpratnes atslēga noteikti ir izglītība. Sākot ar pamatskolu, ir jāskaidro, kā veidojas valsts budžets, kādi ir nodokļi un kam tie paredzēti. Sabiedrisko organizāciju, biznesa, garīgajiem un valsts līderiem nemitīgi jāuztur diskusija par to, kas valstij saražo lielāko vērtību. Ja to nedara, viegli var raisīties izjūta, ka gurķi plēves iepakojumā rodas lielveikalā.

Vēsturiski skatoties, lauksaimniecība un mežsaimniecība jeb — vienā vārdā — zemkopība ir bijusi pamats Rīgas attīstībai par Eiropā nozīmīgu tirdzniecības ostu un rūpniecisko centru. Lauksaimniecības un koksnes produktu eksports nodrošināja pirmā nacionālā kapitāla veidošanos 19. gadsimtā un garantēja valsts ekonomikas stabilitāti pirmās brīvvalsts laikā. Kā jau minējāt, arī šobrīd tās ir starp nozīmīgākajām tautsaimniecības nozarēm. Vienlaikus to īpatsvars gan IKP, gan eksportā gadu gaitā lēnām samazinās. Varbūt līdz 2050. gadam Latvijas sabiedrība iemācīsies iztikt bez zemkopības?

Noteikti ne. Ir jāapzinās, kādā klimatiskajā zonā mēs atrodamies, kas ir mūsu pamatresursi un — jo īpaši — ka tie ir atjaunojami.

Koksne ir viena no neatņemamām aprites ekonomikas sastāvdaļām, tās vērtība nākotnē tikai pieaugs. Vai gādīgs saimnieks, zinot, ka viņa pagrabā ir vērtīgs resurss gan sēklai, gan tirgum, to vienkārši izmestu?

Latvijas mežsaimnieki gadsimtiem ilgi ir domājuši, kā no sēkliņas izaudzēt pieaugušus kokus. Tas ir nepārtraukts, nemitīgs kopšanas un atjaunošanas process. Stabils kā gadalaiki.

Latvijas mežsaimnieki gadsimtiem ilgi ir domājuši, kā no sēkliņas izaudzēt pieaugušus kokus. Tas ir nepārtraukts, nemitīgs kopšanas un atjaunošanas process. Stabils kā gadalaiki.

Strādājot LDDK, jums ir bijusi saskare ar virkni meža nozares līderu. Kā jūs viņus vērtējat uz kopējā uzņēmēju fona?

Meža nozares līderus nevar nepamanīt un nevar sajaukt. Viņos iezīmējas ļoti tāla stratēģiskā domāšana. Tas laikam skaidrojams ar izpratni, ka nav jēgas runāt par mežu piecu vai desmit gadu kategorijās. Tur tiešām jāskatās vismaz uz 2050. gadu, un daudziem to ir ļoti grūti uztvert, tas var vienkārši „izsist lampiņas”. Bet mežniekiem tas ir normāli, un šo tālo stratēģisko domāšanu viņi pārnes arī uz citām jomām, vienalga, vai tās ir darba tiesības, darba drošība, nodokļi vai likumdošana, — viņu domāšana konceptuāli ir pilnīgi citāda. Vienmēr esmu bijusi pozitīvi pārsteigta un pateicīga, ka mums ir iespēja strādāt kopā ar tādiem cilvēkiem. Skatos uz viņiem un saprotu, ka viņi ir kā bāka, kas sniedz gaismas staru. Turklāt tas ir divvirzienu stars: no vienas puses, tas sniedz tēlumā, vienlaikus dod signālu un palīdz kuģiem, kuri virzās uz krastu. Rezultātā ļoti dažādu jomu cilvēki savstarpēji cieši kooperējas. Manuprāt, meža nozarē tādi vientuļie vilki nemaz nevar būt.

Plašais un tālais redzējums meža nozares līderiem palīdz spilgti ieraudzīt uzņēmējdarbības vājās vietas, kur prevalē īstermiņa domāšana. Pateicoties AS „Latvijas valsts meži” (LVM) un kokrūpniekiem, šī bija pirmā nozare, kas ar pašregulāciju diezgan veiksmīgi spēja savu vidi sakārtot un attīrīt no pelēkajiem un puspelēkajiem aploksņu algu spēlētājiem. Tur nebija rikojuma no valdības — tā bija pašu iekšējā izjūta, turklāt pietiekami spēcīga, lai parādītu ceļu arī

citām nozarēm. Veidojas dabiski, no centra izejoši apļi, ar savu piemēru labās lietas pārnesot tālāk.

Mēs konfederācijā savus labākā darba devēja gada balvas pretendētus izvērtējam ļoti skrupulozi. Bez emocijām, pēc „Lursoft” datubāzes, kur viens no rādītājiem ir sociālā nodokļa nomaksa uz vienu darbinieku. Pēc tā kokrūpnieki vienmēr ir bijuši starp labākajiem. Turklāt viņi atzīst: ja gribam strādāt ilgtermiņā, arī mūsu partneriem jābūt spēcīgiem un jādoma par sabiedrisko labumu. To mūsdienās sauc par korporatīvo atbildību.

Varētu teikt, ka meža nozare tādējādi devusi lielu artavu ekonomiskās vides sakopšanā.

Tieši tā. Par to liecina arī fakts, ka kokrūpniekiem ir spēcīga nozares federācija. Jo patiesībā jau darboties kā vientuļajam vilkam ir vieglāk. Grūtāk — kad jānāk kopā un jāvienojas, bieži pat ar saviem konkurentiem eksportā. Bet kokrūpnieki ir atraduši savu vīziju, kas ir kā kopsaucējs, vienots DNS kopējai jēgai. Jo vairāk būs šādu nozaru pašorganizācijas kopsaucēju, jo spēcīgāka būs tautsaimniecība.

Cik svarīgi, lai zeme, ko mēs kopjam, un kapitāls, ko mēs vairojam, būtu mūsu?

Pārticību un neatkarību visdziļākajā būtībā veido vietējais kapitāls — ar citu domāšanu un citu atbildību pret nākamajām paaudzēm. Tāpēc nekad neesmu uzskatījusi, ka mums nepieciešamas visas iespējamās ārvalstu investīcijas. Tām jābūt ļoti mērķētām, precīzi sniedzot atbildes uz mums būtiskiem jautājumiem. Ārvalstu investīciju politikai jābūt vērstai uz to, lai stimulētu jaunu pievienotās



Meža nozares līderi šos jautājumus uztver asāk par citiem. Viņi nevar vienkārši aiziet un savu mežu, savas rūpnīcas pārcelt uz citu valsti. Viņi visciešākajā veidā ir saistīti ar Latvijas zemi un Latvijas sabiedrību.

vērtības ķēdes posmu veidošanas vai pagarinājumu tajās pozīcijās, ko vietējam kapitālam vienkārši nav jaudas attīstīt. Pozīcijās, kur redzam, ka tā kopā ar zināšanu un tehnoloģiju pārnesi var dot uzrāvienu. Diemžēl bieži ārzemju investīcijas ienāk pastāvošā, labi strādājošā vietējā segmentā, kas ilgtermiņā tiek būtiski novājināts, jo investora mātesorganizācijas kabatas ir dziļas un spējīgas uzturēt dempingu. Un tā nav saimnieciska pieeja. Ne velti daudzās valstīs, lai gan oficiāli esam vienotā Eiropas tirgū, investoram no malas ienākt ir ļoti sarežģīti. Tur saprot, cik būtiski ir saglabāt līdzsvaru, kas, manuprāt, ir atslēgas vārds it visā — ekonomikā, ekosistēmā, sabiedrībā. Tiklīdz zaudējam līdzsvaru, viss sabrūk. Pārurvojas meži, sabiedrība iziet ielās, kapitāls sarūk. Tāpēc ļoti svarīgi ir prast atrast ventīļus, ar kuriem regulēt līdzsvaru un rīkoties atbildīgi.

Cik svarīgi ir būt zemes īpašniekam? Vai tas cilvēka domāšanā, uztverē kaut ko maina?

Tā ir uzreiz cita domāšana, cita atbildība. Tu saproti, ka nedrīksti mētāties ar izteikumiem, emocijām: šodien darišu, rīt ne... Ja tu esi zemes īpašnieks un pieņem lēmumu, kas uz šīs zemes aug, tās ir ļoti nopietnas ilgtermiņa attiecības, arī pašam ar sevi, jo saproti, ka nepārtraukti ir jāapgūst jaunas zināšanas. Latvijai šai ziņā ir milzu priekšrocība, jo mums ir LVM — spēcīga valsts kapitālsabiedrība, kas apsaimnieko valstij piederošos mežus, zināšanu un tehnoloģiju līderis ne tikai meža nozarē, bet arī saistītajās jomās, digitālajos risi-

nājumos. Tā ir milzu bagātība... ja tiek kopta. Atstāta atmatā, bagātība deldē savu vērtību.

Es krīzē cilvēkiem piešķirtu nevis pārtikas paciņas, bet zemi, ko nedrīkst iekļāt vai pārdot un kas ir jāapstrādā. Kur iemācīt bērniem, kā audzēt kokus, kā rodas pārtika. Daudzi no jaunās paaudzes tagad izsaka vērtējumus par mežu, lai gan paši tam tikai garām braukuši un ar zābakiem nekad to nav izbrīduši.

Tāpēc mani ļoti uztrauc diskusija, kas pašlaik virmo ap bioloģisko daudzveidību un saimnieciskās darbības ierobežojumiem: ka var privātpašniekam atņemt viņa saimniecisko vienību, neko nemaksājot vai kompensējot minimāli; iepotēt, ka tas, kā viņš dara, ir nepareizi, nenormāli. Ar pārspīlējumu uzbrūkot cilvēkam darba darītājam, tiek grauts privātpašums kā institūts, kā neatkarīgas valsts pamats. Tas ir biedējoši, jo aiz skaidrajām frāzēm jūtams merkantilisms.

Tagad mēs sākam apzināties uzstādījumus, ko nosaka Eiropas Savienības zaļais kurss, — dalībvalstu kopējo lēmumu mainīties attiecībā pret dabu, enerģētiku, tehnoloģijām, lai ilgtermiņā nodrošinātu cilvēces dzīvi uz šīs planētas. Kā jūs vērtējat — Latvijas sabiedrībai tas būs iespēju laiks vai gaidāma grūta nākotne?

Angliski tā ir zaļā vienošanās, un es domāju, ka esam to nepareizi iztulkojuši kā kursu. Tas totāli sajauc lietu secību, jo vispirms jau visām iesaistītajām pusēm ir jāsaprot, jāsaprot un jāverificē dati, jāfiksē pašreizējā situācija.

Vispirms ir cieņpilna diskusija un vienošanās, tikai pēc tam var noteikt kursu. Rati nevar skriet pa priekšu zirgam.

Šobrīd ierēdniecības pusē bieži tiek pieņemtas vienošanās un noteikts kurss, raugoties šauri no vienas nozares, vienas jomas pozīcijām. Nerēķinoties ar citiem, rodas pārspīlējumi, kas izraisa līdzsvara zudumu. Mans aicinājums tomēr būtu katram ierēdnim spēt paskatīties plašāk, redzēt kopainu, kopīgo mērķi. Meža nozarei ir fantastiska vīzija, un patiesībā jau visiem būtu jāskatās caur šādu prizmu. Ja ir kaut mazākās bažas, ka zaļais kurss var radīt nabadzību vai bezdarbu, mēs to nedrīkstam pieļaut. Mēs nedrīkstam zaudēt nevienu cilvēku, kurš tāpēc varētu aizbraukt. Ja kāds Eiropā saka — jums jābūt tik un tik rezervātiem, tik un tik elektroauto — un mēs redzam, kādas konsekvences tas rada, tad preti jāliek skaidri un stingri argumenti, kāpēc neesam ar mieru. Mēs bagātnieku spēlītes nevaram atļauties. Šo plānu, šo kursu varam saukt par savu tikai tad, kad esam tā veidošanā patiesi, dziļi integrēti, kad jūtam, ka mūs sadzird, notiek diskusija un tiek meklēta vienošanās. Kad mēs visi kā gādīgi saimnieki apzinām, kas ir mūsu pagrabā un kā to varam izmantot, lai vairotu pārticību, stiprinātu neatkarību un, jā, vienlaikus arī pakāpeniski mainītos un pielāgotos nākotnes izaicinājumiem. Līdz šim tie ir bijuši tikai un vienīgi šauri ierēdņu plāni bez šāda saskaņotā mērķa.

Politiskais cikls ir īss. Ir viegli īstermiņā padīzoties ar lozungiem, bet pēc tam — kaut ūdens plūdi. Meža nozares līderi tā nekad nedomā un varbūt tieši tāpēc šos jautājumus uztver asāk par citiem. Viņi nevar vienkārši aiziet un savu mežu, savas rūpnīcas pārcelt uz citu valsti. Viņi visciešākajā veidā ir saistīti ar Latvijas zemi un Latvijas sabiedrību, viņu atbildība stiepjas daudzās desmitgades uz priekšu. Tāpēc mūsu kopējais spēks ir un būs tik liels, cik spēcīga ir sabiedrības vienotība, cik lielas un spēcīgas sevi nākotnē redz ar zemes izmantošanu saistītās nozares. ●

NOZARES NĀKOTNE — ZINĀTNĒ, PĒTNIECĪBĀ, INOVĀCIJĀS

Latvijai, valstij ar būtisku meža platību īpatsvaru — 53 % no teritorijas, ir lieliska iespēja kļūt par augstas pievienotās vērtības produktu ražotāju globālā līmenī. Šā mērķa sasniegšanai ir jārada atbilstīga valsts mērķprogramma, kas stimulētu inovatīvu, zinātnisku jauninājumu izstrādi un ražošanu. Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras prezidents, Biznesa augstskolas „Turība” īpašnieks **AIGARS ROSTOVSKIS** uzskata, ka nākamo 30 gadu laikā meža nozare un visa Latvijas tautsaimniecība kļūs produktīvāka, bet vislielākais piensums būs tieši no jaunu, vēl nebijušu produktu ražošanas.

Kāda būs meža nozare Latvijā 2050. gadā?

Meža nozare Latvijā bija, ir un būs svarīga Latvijas tautsaimniecības sastāvdaļa. Nenoliedzami, nākamo gadu laikā turpināsies tehnoloģiju attīstība, kura būtiski mainīs darba vidi gan meža, gan daudzās citās nozarēs, turklāt mainīsies — radīsies jauni — produkti, kuru pašlaik tirgū nav un kuri eksistē tikai futurologu idejās, zinātnieku prātos vai laboratorijās. Būtībā tie būs ne tikai jauni produkti, kuru ražošanai izmantota koksne, bet arī tā dēvētie ekosistēmu pakalpojumi, jo ne visās valstīs pat tepat, Eiropā, ir tāda daba, kāda tā ir Latvijā, — te ir ne tikai ļoti daudz koku, krūmu, mežu, bet arī tīrs gaiss, par ko var sapņot ne vienas vien valsts iedzīvotāji.

Jaunu produktu izstrādē milzīga loma bija un būs zinātniekiem, tāpēc tieši zinātnei un inovācijām jābūt tiem stūrakmeņiem, uz kuriem varam balstīt savu nākotni, arī meža nozares perspektīvu.

Vai šis ieceres — vīzijas — sasniegšanai ir nepieciešama valsts politika?

Zinātnieki ekonomisti ir izsecinājuši sava veida paradoksu: visas valstis, kurām ir izcili dabas resursi,



piemēram, derīgie izrakteņi, agrāk vai vēlāk nokļūst problēmu slazdā, jo visvienkāršāk ir izmantot to, kas ir, un īpaši nemeklēt neko jaunu. Protams, meža nozare nav salīdzināma ar metāla rūdas vai naftas ieguvu, bet paralēles varam vilkt. Diemžēl, bet Latvijā vairumam meža nozarē strādājošo uzņēmumu nav milzīgas motivācijas, dziņūļa savā darbībā kaut ko mainīt, izstrādāt ko pilnīgi jaunu, investēt lielu naudu pētniecībā, tātad arī zi-

nātnē. Tieši tāpēc uzskatu, ka valsts loma un uzdevums būtu veicināt, stimulēt meža nozari iziet ārā no pašreizējās komforta zonas — un tādējādi izlauzties no vidējo ienākumu slazda. Protams, šāda valsts politika ir ne tikai jārada, bet tā arī nemainīgi jānotur attiecīgā līmenī daudzus gadus desmitus, tikai tad varēsīm baudīt tās saldus augļus.

Kā meža nozares uzņēmumus stimulēt radīt augstas pie-

vienotās vērtības produktus un ieviest tos ražošanā?

Domāju, ka būtībā šie risinājumi ir rodami divos svarīgākajos virzienos. Viens no virzieniem — stimulatoriem, kas spiestu nozari mainīties, — ir nodokļu politika, kuras uzdevums būtu tieši veicināt jaunu, augstas pievienotās vērtības produktu izstrādi un arī ieviešanu ražošanā. Vienkāršiem vārdiem sakot: ja nocērt koku un to ar kravas auto vai kuģi aizved uz ārzemēm, kur to pārstrādā produktos, tad ienākumi no šāda biznesa modeļa tiek aplikti ar augstu nodokļu slogu, kas šādu biznesu padara par ekonomiski nerentablu un uzņēmējam neinteresantu. Savukārt tiem uzņēmējiem, kuri investē pētniecībā, zinātnē, rada jaunus produktus un ievieš tos ražošanā, nodokļu slogs būtu daudz mazāks nekā iepriekšminētajiem, nozāģēju-aizvedu-saņemu-naudu principu piekopošajiem. Faktiski nodokļu politika būtu viens no stimulatoriem pārejai uz augstas pievienotās vērtības produktu ražošanu.

Otrs virziens — ne mazāk svarīgs par nodokļu politiku — ir zinātnes un pētniecības attīstība Latvijā, visticamāk, tajā iekļaujot arī zināšanu un tehnoloģiju pārnesi no ārzemēm uz mūsu valsti. Kāpēc tieši pētniecība un zinātne ir viens no svarīgākajiem nozares attīstības dzinējspēkiem? Tieši tāpēc, ka zinātne un pētniecība ir tās sfēras, kurās rodas jauni, inovatīvi produkti un tehnoloģijas. Valsts politika zinātnes un pētniecības veicināšanai varētu tikt balstīta uz kompetences centriem, un meža nozarei tādi varētu būt vairāki, piemēram, 3–5 savstarpēji konkurējoši kompetences centri. Valsts varētu ne tikai veicināt šādu kompetences centru darbību ar savu tiešu un netiešu atbalstu, bet arī ieviest īpašu balvu (ieguvumu) paketi tam kompetences centram, kurā ticis izstrādāts un sekmīgi ieviests ražošanā jauns inovatīvs produkts, kurā izmantots koks, jebkurš meža nozares produkts. Tā kā meža nozare maksā būtiskus nodokļus valsts kasē, būtu loģiski, ja kāda daļa no tiem

atgrieztos nozares izaugsmes stimulēšanai.

Vai tas nozīmē, ka tā dēvētos parastos meža nozares produktus, kā dēļi, brusas, Latvijā vairs neražotu?

Vienmēr ir bijuši un, visticamāk, arī būs meža nozares produkti, kuri pievienotās vērtības ķēdē atradīsies pa vidu starp tā dēvēto lētāko un dārgāko produktu sortimentu. Taču tas nenozīmē, ka nevajag izstrādāt jaunus produktus. Piemēram, balstoties uz zinātniskiem pētījumiem, no koksnes var radīt produktus, kas tiek izmantoti medicīnā, kosmētikā, pārtikā, tekstilrūpniecībā u. tml. To, ka tā nav zinātniskā fantastika, apliecina tie meža nozares uzņēmumi, kuri šajā jomā veic pētījumus un rada pirmās, otrās paaudzes eksperimentālos produktus. Tas ir vektors, kurā strādā uzņēmumi ne tikai ārzemēs, bet arī Latvijā. Un, ja zinātnieki savos pētījumos secinās, ka kāda konkrēta koku suga, kura aug Latvijā, ir izmantojama, piemēram, farmācijai, tad loģiski būtu, ka šādas koksnes biomasas ražotne taptu tepat, Latvijā, tādējādi radot jaunas darba vietas ar labu algu. Pieļauju, ka meža produkti nākotnē varētu tikt izmantoti arī daudzās tādās sfērās, kurās pašlaik izmanto citus, iespējams, fosilas izcelsmes produktus.

Kā iespējamu nākotnes scenāriju minējāt arī meža nozares arvien plašāku ienākšanu ekosistēmu pakalpojumu segmentā.

Jā, tā ir vēl viena sfēra, kurā meža nozare varētu gūt teicamus panākumus. Šodien jau ir izveidots daudz dažādu dabas taku un pastaigu vietu gan vietējiem iedzīvotājiem, gan ārvalstu tūristiem. Svaigs gaiss, zaļums vai — tieši otrādi — krāšņa krāsu buķete rudenī, dabas daudzveidība ir lielisks magnēts, kurš varētu vēl vairāk ieinteresēt ārvalstu tūristus. Un — galu galā — ekosistēmu pakalpojumi piesaista arvien lielāku uzmanību. Latvijai ir, ko piedāvāt, tikai mums jāmeklē piedāvāt savu preci, pakalpojumu. Te būtiskākais

Jau ir izveidots daudz dažādu dabas taku un pastaigu vietu gan vietējiem iedzīvotājiem, gan ārvalstu tūristiem.

uzsvars ir un būs tieši uz mārketingu — ārvalstu cilvēku uzrunāšanu un intereses radīšanu par vīzīti Latvijā. Tas gan nenozīmē, ka meža nozarei būtu jātransformējas par ekotūrisma sfēru, bet tās dotās iespējas jāizmanto gan.

Konferencē „Latvija 2070” minējāt, ka zemes nozaru īpatsvars kopējā Latvijas tautsaimniecībā saruks. Kāpēc?

Zemes nozares, to vidū meža nozare, nākotnē ražos augstākas pievienotās vērtības produktus, kurus realizēs visā pasaulē, taču attīstīsies arī citas nozares — gan tādas, kuras Latvijā jau ir un sekmīgi strādā, gan tādas, kuru vēl nav. Latvijas tautsaimniecība kļūs plašāka, daudz diversificētāka nekā pašlaik, un, pat audzējot savu pievienoto vērtību un kopējos ienākumus, meža nozares īpatsvars kopējā valsts tautsaimniecībā visticamāk saruks. Tieši tā savulaik jau notika: meža nozares eksporta īpatsvars kopējā Latvijas ārējā tirdzniecībā laika gaitā saruka, lai gan ienākumi, ko nozare ieguva no eksporta, pieauga.

Latvijas meža nozare eksportē arvien vairāk produkcijas ar augstāku pievienoto vērtību, un tas apliecina pareizu izpratni. Nenoliedzami, Latvijas meža nozare var strādāt efektīvāk, produktīvāk un radīt daudz lielāku pienesumu ne tikai kādam atsevišķam uzņēmumam, nozarei, reģionam, bet visai valstij kopumā. Un šīs iespējas Latvijai ir jāizmanto, cik vien maksimāli tas iespējams. ●

1991. gadā atjaunota priežu audze Latgalē, Gaigalavas apkārtnē.



IGAUNIJĀ TOP PLĀNS NĀKAMAJAI DESMITGADEI

Pagājušā gada beigās tika pabeigts Igaunijas mežsaimniecības attīstības plāna līdz 2030. gadam (MAK2030) projekts, kas nodots ekspertiem realizācijas ietekmes novērtēšanai, un sagaidāms, ka jau šā gada otrajā pusē par tā apstiprināšanu lems Igaunijas parlaments. Jaunā attīstības plāna galvenais mērķis ir nodrošināt Igaunijas mežu ilgtspējību.

Būtiska tautsaimniecības sastāvdaļa

Igaunijas Vides ministrijas Meža departamenta vadītājs Mēlis Sēdre (*Meelis Seedre*) norāda, ka mežsaimniecība ir viens no Igaunijas ekonomikas pilāriem un svarīga ārējās tirdzniecības sektora sastāvdaļa. Tiek lēsts, ka Igaunijā mežsaimniecība veido kopējo pievienoto vērtību aptuveni 2,2 miljardu eiro apjomā gadā, un tas ir aptuveni 15 % no Igaunijā radītās kopējās pievienotās vērtības. Taču par piemērotu ciršanas likmi notiekot asas diskusijas, un jaunajā attīstības plānā mēģināts rast līdzsvaru starp dažādām interesēm šajā jomā, piemēram, noteikts, ka ciršanas likme ir cieši saistīta ar vērtības radīšanu. Saskaņā ar Ei-

ropas Savienības (ES) Statistikas biroja „Eurostat” datiem lielākais meža nozares pievienotās vērtības īpatsvars valsts tautsaimniecībā Eiropā ir Latvijā (4,6 %), otrais — Somijā (3,9 %) un trešais — Igaunijā (3,8 %).

Jautāts, kāds ir valsts kopējais skatījums uz mežsaimniecības kā nozares lomu eksportā turpmākajos 10–20 gados, vai ir plānots palielināt eksporta apjomu un kāda ir iecerētā meža nozares produkcijas struktūra, M. Sēdre stāsta, ka patlaban lielākā daļa zāģbaļķu tiek pārstrādāta Igaunijā un tātad zāģbaļķi gandrīz netiek eksportēti kā izejviela. Vienlaikus viņš piebilst, ka nozares attīstības kontekstā ir noteikts mērķis samazināt arī citas neapstrādātās koksnes eksportu. Šis skaidrojums būtībā ļauj no-

prast, ka kokrūpniecībā Igaunijā aizvien vairāk tiek akcentēta maksimāla mežsaimniecības produkcijas pārstrāde valstī, eksportam saražojot preces ar iespējami lielāku pievienoto vērtību.

M. Sēdre, norādot, ka šis nav Vides ministrijas kompetences jautājums, gan atturas komentēt, vai un cik lielā mērā mežsaimniecībā igauņi Latvijas un Lietuvas kolēģus uzskata par konkurentiem globālajos tirgos, taču netieši atzīst, ka visu triju Baltijas valstu mežsaimniecības nozares uzņēmēju produktīva sadarbība varētu palielināt kopējās eksporta iespējas globālajos tirgos. „ES vienotajā tirgū mums visiem ir līdzīgas iespējas. Protams, būtu apsveicama abpusēji izdevīga sadarbība nākotnē,” pauž M. Sēdre.

Aizsardzības statusa noteikšana nav balstīta uz mērķi burtiski izpildīt likumā noteikto kritēriju, bet galvenokārt ievērot konkrēta meža kā biotopa aizsardzības vērtību.

14 % Igaunijas mežu — īpaši aizsargājami

Saskaņā ar Igaunijas Meža likumu īpašniekam meža apsaimniekošanā ir jāizvēlas tādi apsaimniekošanas paņēmieni, kas nodrošina bioloģisko daudzveidību, meža produktivitāti, noturību un dzīvotspēju, kā arī vienlaikus papildu iespējas daudzpusīgi izmantot mežu, lai ar mežu saistītās ekoloģiskās, ekonomiskās, sociālās un kultūras vajadzības nodrošinātu arī ilgtermiņā. Atbilstīgi nozares politikai meža nozares nepārtrauktība un ilgtspēja ir jānodrošina ar pastāvīgu meža atjauno-

šanu. Vairāk nekā 70 % nocirsto meža platību tiek atjaunotas, stādot jaunu mežu, savukārt dabiskā atjaunošanās un dabiskās atjaunošanās veicināšana tiek izmantota tikai tad, ja dabas apstākļi var nodrošināt vērtīgas jaunas meža paaudzes rašanos.

Valsts mežu dienests uzrauga valsts mežu apsaimniekošanu saskaņā ar attiecīgiem noteikumiem, savukārt privātie mežu īpašnieki saņem dažādu veidu palīdzību, arī finansiālu atbalstu un konsultāciju pakalpojumus. Mežsaimniecisko darbību atbilstību normatīviem Igaunijā pārbauda Vides pārvalde.

Igaunijā ir 74,5 % mežu, kuros atļauts veikt saimniecisko darbību, savukārt 25,5 % visu valsts mežu ir noteikts atšķirīgu pakāpju aizsardzības statuss, to skaitā 14,2 % mežu ir stingrā aizsardzībā, kur nedrīkst notikt nekāda komercdarbība.

Tā saukto komercmežu vidū ir meži ar paaugstinātu sabiedrības interesi, proti, meži, kuriem ir būtiska nozīme apdzīvotu vietu vides labklājības nodrošināšanā, to vidū meži ar augstu rekreācijas vērtību, kur saimnieciskā darbība ir ierobežota un ir jāsaskaņo ar vietējo sabiedrību un pašvaldību. Precīzu šo mežu procentuālo daļu no visiem saimnieciskajiem mežiem ir grūti izdalīt, jo patlaban notiek pašvaldību ģenerālplānu izstrāde, taču domājams, ka aptuveni 2 %

saimniecisko mežu Igaunijā atbilst šādiem kritērijiem.

Igaunijas mežsaimniecības attīstības plānā līdz 2020. gadam ir noteikta prasība vismaz 10 % mežu būt stingri aizsargājamiem, bet, kā jau minēts, reāli šāds statuss ir noteikts lielākam apjomam — 14,2 % mežu. Kā uzsver M. Sēdre, aizsardzības statusa noteikšana nav balstīta uz mērķi burtiski izpildīt likumā noteikto kritēriju, bet galvenokārt ievērot konkrēta meža kā biotopa aizsardzības vērtību un selekcijas reprezentativitāti, lai rezultātā aizsargājamo mežu vidū būtu pārstāvēti visi meža tipi. Tieši tādēļ arī komerciālajos mežos darbi notiek stingri ievērojot Meža likuma prasības un ilgtspējības principus.

Jauns plāns nākamajai desmitgadei

Jau kopš pagājušā gada sākuma plaša ekspertu darba grupa izstrādāja MAK2030 projektu. Plānā tiks noteikta valsts kopējā stratēģija mežsaimniecībā nākamajos 10 gados — līdz 2030. gadam. Kā Igaunijas Vides ministrijas paziņojumā presei pagājušā gada nogalē bija norādījis M. Sēdre, iepriekšējā mežsaimniecības attīstības plāna sagatavošanas darba grupa bija atzinusi, ka jaunajam attīstības plānam nepietiek ar līdzšinējo ietekmes novērtējumu, tāpēc tika nolemts izvērtēt plāna īsteno-

šanas ietekmi plašāk. Tādējādi atšķirībā no iepriekšējiem Igaunijas mežsaimniecības nozares attīstības plāniem šajā skaidrāk ir identificēti ar klimata pārmaiņām saistītie riski, to vidū sugu samazināšanās un iespējamā izzušana. Tāpēc dokumenta izstrādes procesā tiek veikts vides un citu būtisku faktoru ietekmes stratēģiskais novērtējums.

Lai sasniegtu MAK2030 vispārīgo mērķi — Igaunijas mežsaimniecība ir ilgtspējīga —, darbības dokumentā ir plānotas un aprakstītas, balstoties uz trim lieliem apakšmērķiem:

- mežsaimniecība rēķinās ar klimata pārmaiņām un meža bioloģiskās daudzveidības stāvokli;
- meža nozare ir ekonomiski konkurētspējīga;
- mežsaimniecība ir iekļaujosa un ņem vērā meža sociālās un kultūras vērtības.

Attīstības plāna izstrādes vadības padomes pētnieku grupas pārstāvis un Igaunijas Dabaszinātņu universitātes profesors Reins Drenkhans (*Rein Drenkhan*) atzinis, ka, ievērojot plāna būtisko ietekmi uz daudzām citām jomām, tā izstrāde nav bijusi viegla. „Pētnieki no dažādām nozarēm apsprieda mūsu priekšgājēju paveikto un arī saņemtus priekšlikumus jaunā attīstības plāna darba versijai,” viņš skaidroja, piebilstot, ka plāna izstrādes procesā ņemti vērā arī dažādu zinātnisko pētījumu rezultāti.

Kā norāda plāna izstrādātāji, ar jauno attīstības plānu iecerēts radīt jaunu sinerģiju starp dažādiem mežsaimniecības aspektiem tā, lai vienlaikus ļautu gan palielināt mežu vērtību un ieguvumus, gan arī sekmēt veselīgu meža ekosistēmu un bioloģisko daudzveidību.

Atbilstīgi valsts stratēģijai ilgtspējīga mežsaimniecība nozīmē mežu apsaimniekošanu, nodrošinot bioloģisko daudzveidību, produktivitāti, noturību, dzīvotspēju, saglabājot augstu potenciālu ar mežu efektīvu apsaimniekošanu īstenot ekoloģiskās prasības, kā arī ekonomiskās un sociālās funkcijas gan vietējā, gan valsts, gan

globālā līmenī. Taču, kā atzīst eksperti, — lai sasniegtu šādu vispārīgi noteiktu plašu mērķi, pastāvīgi jādomā par visu mežsaimniecībā iesaistīto interešu ievērošanu, lai rezultātā nodrošinātu gan mežu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un aizsardzību, gan arī iespēju gūt ekonomisko labumu no mežu apsaimniekošanas ilgtermiņā. Tieši tādēļ jaunā plāna galvenie atslēgas vārdi ir „ilgtspējība”, „pārmaiņš” un „nepieciešamība tām pielāgoties”.

Eksperti uzsver: globālās tendences liecina par dažādu sugu un tām nepieciešamo biotopu samazināšanos klimata pārmaiņu ietekmē, arī Igaunijas mežus padarot uzņēmīgākus, piemēram, pret vētrām un dažādām augu slimībām. Tādēļ viens no galvenajiem šodienas uzdevumiem, lai sekmētu veselīgu un kvalitatīvu mežu saglabāšanu nākotnē, ir pielāgoties jaunajai vides situācijai pasaulē un darīt visu iespējamo klimata pārmaiņu ietekmes samazināšanai.

Pēc speciālistu paustā, koksne, kas audzēta mežos kā atjaunojamie dabas resursi, kļūst par aizvien nozīmīgāku materiālu gan ilgmūžīgu izstrādājumu ražošanā, gan pārejā uz atjaunojamo energoresursu aizvien plašāku izman-

tošanu ikdienas energoresursu vajadzību nodrošināšanai. Taču strikta ciršanas plānu noteikšana dažādos politikas dokumentos pati par sevi negarantē izvirzīto meža nozares ilgtspējības mērķu sasniegšanu, tādēļ ir svarīgi pastāvīgi uzraudzīt mežu izmantošanu un nepieciešamības gadījumā, balstoties uz reālo situāciju nozarē un citiem, ar vides aspektiem saistītajiem faktoriem, veikt korekcijas stratēģiskajos dokumentos.

Statistika

Igaunijas Statistikas pārvaldes dati liecina, ka Igaunija ir viena no mežainākajām valstīm pasaulē. Meži aizņem gandrīz pusi Igaunijas kontinentālās daļas un izceļas ar sugu bagātību, kas saglabāta, pateicoties lielam dabiski atjaunotiem mežu īpatsvaram un nedaudzām svešzemju koku sugām. Meža platības ir svarīgas oglekļa apritē — piesaistot oglekli no atmosfēras koksnes augos un meža augsnē.

Koksne Igaunijā kļūst par aizvien nozīmīgāku atjaunojamās enerģijas avotu, vērtīgu izejvielu un būvmateriālu. No koka tiek izgatavotas durvis, logi, mājas un mēbeles, ko realizē vietējā tirgū un arī eksportē. ●

- 51,3 % Igaunijas teritorijas 2020. gadā aizņēma meži
- Bruto cirte, pamatojoties uz nacionālo mežu inventarizāciju 2019. gadā, — 11,25 miljoni kubikmetru (par 11,72 % mazāk nekā 2018. gadā)
- Kopējā kailcirtes platība, pamatojoties uz nacionālo mežu inventarizāciju 2019. gadā, — 29,6 tūkstoši hektāru (par 13,7 % mazāk nekā 2018. gadā)
- Ciršanas īpatsvars neto gada pieaugumā apsaimniekotajā meža zemē 2019. gadā — 11,8 %
- Stingri aizsargājamo mežu īpatsvars kopējā meža zemes platībā 2020. gadā — 14,2 %
- Oglekļa uzkrāšanās koku biomasā uz meža zemes 2020. gadā — 163,61 miljons tonnu (par 1,8 % mazāk nekā 2019. gadā)
- Meža zemes platība 2020. gadā — 2,32 miljoni hektāru (par 0,33 % mazāk nekā 2019. gadā)
- Kopējā mežaudžu koksnes krāja 2020. gadā — 472,31 miljons kubikmetru (par 1,85 % mazāk nekā 2019. gadā)
- Mežaudžu koksnes krājas pieaugums 2020. gadā — 7,6 kubikmetri uz hektāru (tikpat, cik 2019. gadā)

Avots: Igaunijas Statistikas pārvalde



ZIEMEĻVALSTU NĀKOTNE: CITĀDĀKI MEŽI, JAUNI KOKSNES LIETOJUMA VEIDI

Ziemeļvalstis, īpaši Zviedrija un Somija, ja ne tūlīn, tad pēc visai īsas apdomāšanas asociējas ar mežu. Zviedrija ir mītnes zeme vairākiem globāli pazīstamiem mežrūpniecības uzņēmumiem, savukārt Somija — mežainākā valsts ziemeļu reģionā. Tāpat kā Zviedrija, Somija lepojas ar spēcīgu meža industriju — mežizstrādes uzņēmumiem un celulozes, papīra un kokmateriālu ražotājiem.

Lielākie Ziemeļvalstu uzņēmumi, kas nodarbojas ar mežizstrādi, ir Somijas „Metsä Group”, Zviedrijas „Stora Enso Skog”, „Sveaskog”, „Sydved” un somu „Koskitukki”. Lielākie Ziemeļvalstu celulozes un papīra ražotāji ir zviedru „Essity”, somu „Stora Enso”, „UPM-Kymmene”,

zviedru „BillerudKorsnäs”, somu „Ahlstrom-Munksjö” un zviedru „Svenska Cellulosa SCA”.

Daudziem Ziemeļvalstu meža nozares uzņēmumiem ir filiāles Latvijā, kur koksni gan iepērk, gan dažādās pievienotās vērtības pakāpēs apstrādā kokzāģētavās un rūpnīcās. Tas nozīmē, ka Latvijas

un Ziemeļvalstu meža nozares ir cieši saistītas un pētījumi un prognozes par Ziemeļvalstu meža nozares attīstību turpmākajos gadu desmitos attiecas arī uz Latvijas nozares nākotni.

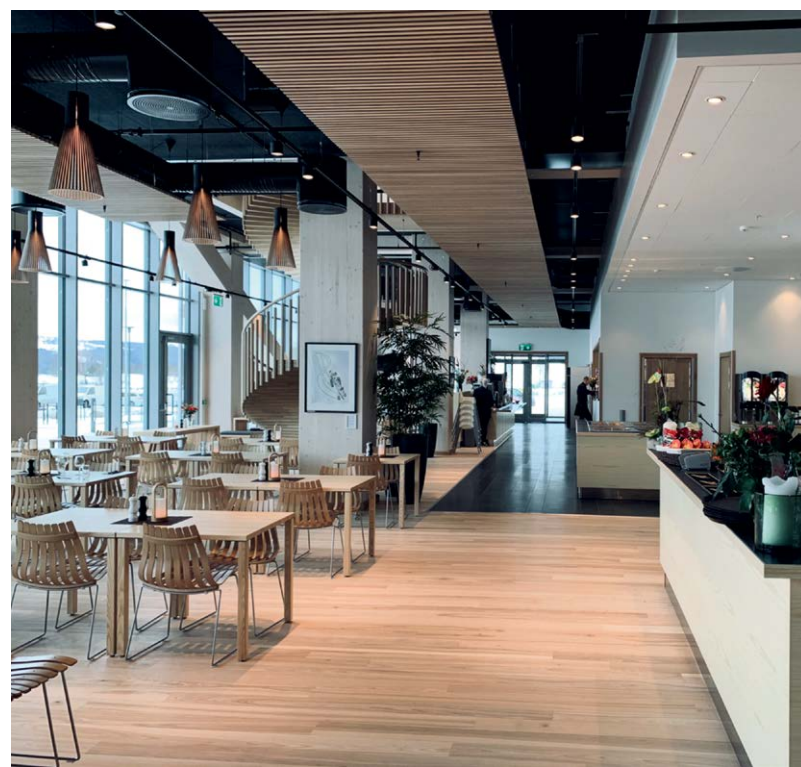
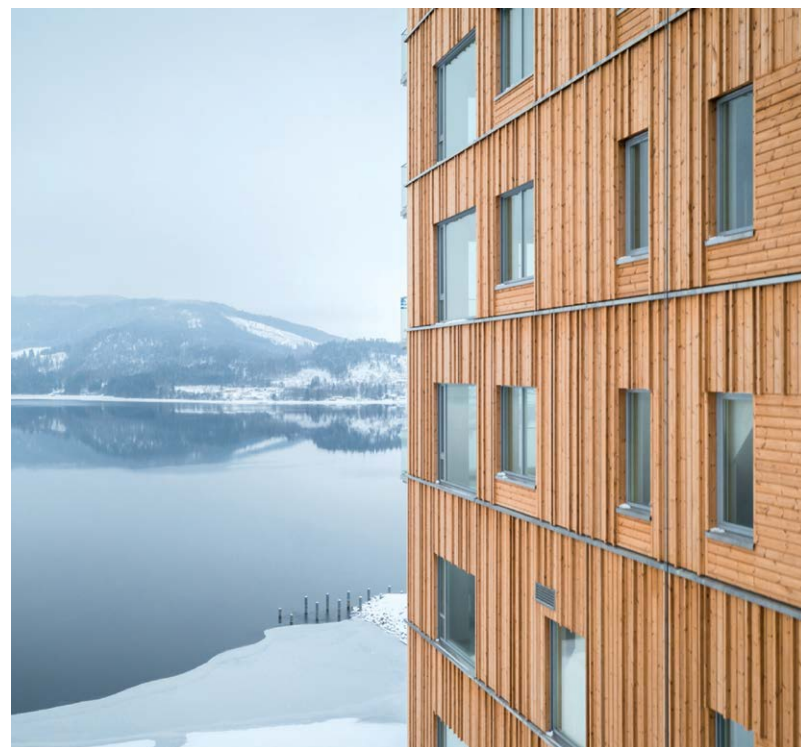
Meža lietās tieši gadu desmiti, nevis gadi ir pareizā mēraukla, jo meža augšanas un brieduma laiks

klasiski mērāms gandrīz cilvēka mūža garumā, lai gan līdzšinējo principu, ka tēva stādītu koku ekonomiski varbūt varēs izmantot tikai mazmeita savos labākajos gados, mūsdienu mežsaimniecība jau veiksmīgi apiet.

Mainīsies klimats, mainīsies mežs

Skandināvu nozares speciālistu un organizāciju prognozes gan sniedzas tikai netālu nākotnē — dažos lielos pētījumos atskaites punkts ir 2030. gads. Tiesa, tie veikti pirms vairākiem gadiem, bet jau tad saskatāma nianse, ka meža kā biotopa nākotne ir saistīta ar meža industriju un savā veidā arī šķirta no tās. Varētu domāt, ka paaudzēm augošais mežs ir kas nemainīgs — vienmēr bijis, vienmēr būs apmēram tāds pats. Tomēr speciālisti, rēķinoties ar klimata izmaiņām, saskata izmaiņas arī mežā. Piemēram, kādā Somijas meža nākotnes scenāriju pētījumā (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/gcb.15183>) rakstīts: „Jaunākajos konstatējumos par būtiskiem riskiem boreālajiem mežiem Somijā pašreizējā un mainīgajā klimatā pētnieki galveno uzmanību vērš uz vētrām, spēcīga sniega slodzi, sausumu, meža ugunsgrēkiem, kukaiņu kaitēkļiem un koku patogēniem. Kopumā tiek prognozēts, ka meža pieaugums palielināsies galvenokārt Somijas ziemeļos. Dienvidos augšanas apstākļi var kļūt neoptimāli, jo īpaši Norvēģijas eglei [parastajai eglei, *pinus abies*]. Lai gan vēji ievērojami nemainīsies, to radīto postījumu risks palielināsies, īpaši dienvidos, jo sausināsies salnu laiks. Paredzams, ka sniega bojājumu risks ziemeļos pieaugs un dienvidos samazināsies. Pieaugošais sausums vasarā palielinās liela mēroga meža ugunsgrēku risku. Siltāks klimats veicina arī mizgraužu izplatības uzliesmojuma risku.”

Pētnieki secina: siltāks klimats Somijas ziemeļos (un attiecīgi analogās teritorijās Zviedrijā) nozīmē, ka ziemēļu zonā pieaugums izteikti palielināsies bērzam, savukārt skotu priedei — vairāk nekā



Norvēģijas eglei. Piepildoties sliktākajam sasīšanas scenārijam, meža pieaugums visā Somijā var samazināties līdz pat 30 % meža platības starp 2040. un 2070. gadu un līdz pat 60 % līdz gadsimta beigām.

Tomēr ne visi uz Ziemeļvalstu meža nozares nākotni lūkojas tikai pesimistiski. Lielā zviedru

koncerna „Sveaskog” meža kopšanas un izstrādes vadītājs Hermans Sundkvists (*Herman Sundqvist*) un dabas aizsardzības jomas vadītājs Stefans Blekerts (*Stefan Bleckert*) viedokļrakstā (<https://www.sveaskog.se/globalassets/press-och-nyheter/debattartikel-skogens-framtid-ar-ljus.pdf>) zviedru plašsaziņas līdzekļiem iz-

Debatētāji par meža nākotni jauc 20. gadsimta mežsaimniecību ar šodienas mežsaimniecību. Diskusijas dalībnieki neredz lielās pozitīvās pārmaiņas, kas ir notikušas mežsaimniecībā pēdējo 20–30 gadu laikā.

sakās: „Vispārīgā apgalvojums, ka Zviedrijas nākotnes meži būs bioloģiskās daudzveidības ziņā noplicināti, ir nepareizs. Gluži pretēji — mēs virzāmies uz gaišu nākotni ar augošu mežu, kurā daudzviet būs lielāka sugu daudzveidība nekā mūsdienu mežos.” „Sveaskog” apjomīgā mežu inventarizācija 280 000 hektāru platībā visā valstī šo slēdzienu apstiprina.”

Abu speciālistu rakstā uzsvērts: „Mēs uzskatām, ka debatētāji par meža nākotni jauc 20. gadsimta mežsaimniecību ar šodienas mežsaimniecību. Debatēs minētie vienas sugas meži ir 20. gadsimta 50. gadu mežsaimniecības rezultāts. Diskusijas dalībnieki neredz lielās pozitīvās pārmaiņas, kas ir notikušas mežsaimniecībā pēdējo 20–30 gadu laikā. Tie necenšas novērtēt, ko šie ekoloģiskie sasniegumi nozīmē mūsu apdraudētajām sugām nākotnes paaudzū meža ainavā.” Tagad augošie „Sveaskog” un citu lielo Zviedrijas meža koncernu aprūpē esošie meži, kuros izmantots jaunais saimniekošanas modelis, briedumu sasniegs tieši tuvākajos gadu desmitos, arī pirms 2050. gada un ap to.

Zaļais kurss mainīs pieprasījumu pēc meža izejvielām

Paralēli klimata izmaiņu ietekmei uz meža kā biotopa ražīgumu pastāv centieni novērst klimata izmaiņu sekas, arī pieprasījumu pēc koksnes un koksnes izmantošanu. Izstrādāto mežu arvien vairāk nevis novirzīs galaproduktiem, kā celuloze, papīrs un būvmateriāli, bet

izmantos kā atjaunojamu enerģijas avotu.

Tiek uzsvērts, ka viena no problēmām, ar ko drīzumā saskarsies meža nozare Zviedrijā un citās Eiropas valstīs, būs paredzamais pieaugošais pieprasījums pēc koksnes izejvielām. To radīs atjaunojamo enerģijas avotu izmantošanas veicināšana, un būs jādomā, kā šo pieprasījumu apmierināt. Tomēr pastāv arī viedoklis, ka pieprasījums pēc koksnes t. s. bioenerģijas vajadzībām lielā mērā varētu kompensēt jau tagad saskatāmu un turpmāk gaidāmu kritumu papīra un celulozes ražotāju pieprasījumu pēc papīrmalkas. Šis kritums atspoguļo drukātās preses saturs pārcelšanu uz digitālo vidi: iespējams mazāk avižu, to saturu publicē un atjauno internetā, tādēļ vajag mazāk avižpapīra un citu veidu apdrukājamā papīra.

Kā izriet no zviedru pētījumiem, koksnei rodas arī jauni t. s. vecie lietojuma veidi. Koks jau izsenis bijis svarīgs būvmateriāls, taču pēdējos gados, pateicoties jauniem koksnes apstrādes, būvmateriālu ražošanas un celtniecības paņēmieniem, no koka sāk būt lielas daudzstāvu dzīvojamās un komerciālās ēkas, kādas agrāk cēla no betona, tērauda, ķieģeļiem un līdzīgiem materiāliem.

Koks pat augstceltnēs aizstāj tēraudu un betonu

Zviedrijas Mežrūpniecības federācija (*Swedish Forest Industries Federation*) rakstā „Celsim vairāk no koka” (<https://www.forestindustries.se/our-views/current-issues/>)

build-more-with-wood/) akcentē: „Ātrākais veids, kā samazināt fosilijas bāzētu degvielu un kurināmā izmešu apjomu un saglabāt bioekonomikas pieaugumu, ir būvēt vairāk koka māju un ēku. Koksne ir vienīgais pieejamais atjaunojamais būvmateriāls. Mūsdienu koksnes mājokļu ražošanā ir zems enerģijas patēriņš, kas ievērojami samazina oglekļa emisiju. Pētījumi liecina, ka daudzstāvu ēkas būvniecība no koka uz pusi mazāk ietekmē vidi, salīdzinot ar līdzvērtīgu betona ēku. Turklāt uzbūvētā koka ēka turpina uzglabāt oglekļa dioksīdu visā tās kalpošanas laikā.”

2021. gadā Zviedrijas ziemeļos, Šellefteo (*Skellefteå*), ekspluatācijā tika nodota viena no pasaulē augstākajām koka celtnēm — divdesmitstāvu kultūras nams un viesnīca. Ēku projektējis arhitektu birojs „White Arkitekter”, un tā ir būvēta galvenokārt no koka. Šobrīd tā ir viena no augstākajām (80 metru) Eiropas koka mājām. Būve sastāv no zemas četrstāvu ēkas un torņa, kas stiepjas vēl 16 stāvus uz augšu (sk. video: <https://www.arctictoday.com/northern-sweden-becomes-home-to-one-of-the-worlds-tallest-wooden-skyscrapers/>).

Nams ir celts, izmantojot vienu no koksnes inženierijas tehnoloģijām (angļu val. *engineered wood*) produktiem — krusteniski līmētu koku (*cross laminated timber*, CLT). Industriālos izstrādājumos izmanto ne tikai zāgmateriālus, bet dažkārt arī atliekas, šķeldu un skaidas, visu laminējot vai salīmējot īpašos slodzes izturīgos būvmateriālos vai ēkas moduļos.

Somijā nesen uzcelta studentu kopmītne „Lighthouse Joensuu” — četrpadsmitstāvu koka ēka. Tā celta no „Stora Enso” Somijas atzara piegādātiem industriāliem būvmateriāliem. Daudzstāvu ēka, kurā izvietoti 117 dzīvokļi, ir būvēta no laminēta finiera zāgmateriāla (*laminated veneer lumber*, LVL) un CLT paneļiem. Viena ēkas stāva būvniecībai no masīvajiem koka elementiem bija nepieciešams mazāk par divām nedēļām. Kopumā „Lighthouse Joensuu” būvlaukumā tika piegādāts vairāk nekā 2000 kubikmetru masīvkoka

izstrādājumu, kuros saglabātais oglekļa daudzums ir vienāds ar tādu oglekļa dioksīda izmešu apjomu, ko ik gadu saražo aptuveni 700 vieglo automobiļu.

Savukārt pasaules augstākās koka dzīvojamās ēkas gods piešķirts Zviedrijas kaimiņvalsts Norvēģijas pilsētas Brumundālas (*Brumunddal*) augstceltnei „Mjöstärnet” jeb Mjēsas tornim, kas stiepjas 85,4 metru augstumā.

Tirgus pētniecības uzņēmums „Allied Market Research” prognozē industriālo koksnes būvmateriālu segmenta strauju izaugsmi. Pētījumā par tirgus attīstību līdz 2027. gadam (<https://www.alliedmarketresearch.com/engineered-wood-market>) norādīts: „Industriālo koksnes būvmateriālu tirgus vērtība 2019. gadā bija 284 761,1 miljons ASV dolāru, un paredzams, ka līdz 2027. gadam tas sasniegs 400 450,9 miljonus. Industriālie koksnes izstrādājumi tiek izgatavoti, savienojot finieri, daļiņas, šķiedras un koka dzīslas ar līmvielām, lai izveidotu kompozītmateriālu. Tie aptver dažādus produktus — no saplākšņa līdz jumta kopnēm. Tos sauc arī par kompozītmateriāliem. Industriālās koksnes tirgu virza galvenokārt tā pieaugums, aizstājot citus būvmateriālus. Industriālā koksne ir rentabla un videi draudzīga citu koksnes un cementa izstrādājumu alternatīva. Turklāt paredzams, ka šādu būvmateriālu izmantošana, aizstājot materiālus, kuru ražošana rada daudz izmešu, piemēram, betonu, tēraudu vai alumīniju, samazinās siltumnīcefekta gāzu izmešu apjomu. Līmes (sveķi), ko izmanto industriālās koksnes ražošanā, ir ekoloģiski stabilas un nerada siltumnīcefekta gāzes.”

No koksnes — jauni materiāli dažādām jomām

Taču tas nebūt nav viss, ko Somijā dara ar jauna veida kokmateriāliem. Mežrūpniecība sponsorē t. s. jaunās koksnes projektu („Uusi Puu” — „New Wood”). Viens no projekta virzieniem — no naftas ražotas plastmasas aizstāšana ar koksnes biokompozītiem.

Ziemeļvalstu mežrūpniecībā nākotne jau ir atnākusi un, izkonkurējot citas tehnoloģijas, kas ir mazāk draudzīgas videi un izmanto neatjaunojamus resursus, mērķtiecīgi lūko ieņemt aizvien plašāku vietu pasaules tirgos.

Produkta aprakstā minēts, ka jaunais „Stora Enso” biokompozīts ir izturīga, augstas kvalitātes, biobāzēta izejviela rūpnieciskai izmantošanai — „DuraSense” ir izgatavots no koksnes šķiedrām un polimēriem. Fosilo izejvielu aizstāšana ar atjaunojamām izejvielām risina resursu nepietiekamības problēmu. Atjaunojamā izejviela, t. i., koksnes šķiedra, palīdz patērētājiem izdarīt ilgtspējīgu izvēli.

Biokompozīti ir piemēroti neierobežotam lietojumam — no plaša patēriņa precēm līdz rūpnieciskam patēriņam, produktiem, kas parasti ir izgatavoti no neapstrādātas plastmasas. Tos var izmantot, piemēram, mēbelēs, paletēs, darbarīkos, automobiļu interjerā, gandrīz jebkurā patēriņa precē — rotaļlietās, zobu birstēs, skaistumkopšanas un dzīvesveida produktos, virtuves piederumos, dārza tehnikā, vienreizlietojamās galda piederumos, pudeļu vāciņos —, koka profilos, ko izmanto iekļāšanai, stabilam interjeram un apšuvumam, kā arī citiem mērķiem.

Vēl viens somu produkts, izstrādāts no koksnes, ir brūču pārsejs no t. s. nanocelulozes. Tas

uzvarēja 2021. gada jauno koksnes lietojumu konkursā. Firms „UPM Biomedicals” brūces pārsejs „FibDex” veicinot dzišanu un samazinot ievainojuma sāpes. To uzliek vienreiz un noņem, kad ievainojums sadzījis. Pārsejs īpaši noderot, ja ir pārstādīta āda vai tiek dziedināts apdegums.

Inovācija koksnes izmantošanā ir Somijas uzņēmuma „Woodio” produkti — izlietnes un vannas no ūdensnecaurīdīga koka kompozītmateriāla —, kas var aizstāt smagi piesārņojošās keramikas nozares produkciju. Helsinkos bāzētais „Sulapac” ir pionieris šajā jomā: tā bioloģiski noārdāmais un mikroplastmasu nesaturošais materiāls izgatavots no koksnes un augu saistvielām un nodrošina ilgtspējīgus kosmētikas iepakojuma risinājumus. „Paptic” ir radījis alternatīvu — atjaunojamu, atkārtoti izmantojamu un pārstrādājamu materiālu, kura pamatā ir koksnes šķiedra. Tas izveidots, reaģējot uz plastmasas maisiņu aizliegšanu daudzās valstīs. Mežiem bagātajā Somijā atrodas arī „Woodly” — tīro tehnoloģiju (*cleantech*) uzņēmums, kas no koksnes ražo jauna veida — oglekļa neitrālu — plastmasu.

Varētu sacīt, ka Ziemeļvalstu mežrūpniecībā nākotne jau ir atnākusi un, izkonkurējot citas tehnoloģijas, kas ir mazāk draudzīgas videi un izmanto neatjaunojamus resursus, mērķtiecīgi lūko ieņemt aizvien plašāku vietu pasaules tirgos. Ziemeļvalstu interešu lokā ir visdažādākās nozares: no būvniecības līdz medicīnai, ikdienā lietots iepakojums un pat santehnika un dažādi mājas aksesuāri. Varbūt somu un zviedru prognožu veidotājiem nav drosmes skicēt 2050. gada ainas, bet šķiet skaidrs, ka arī pēc 30 gadiem uzņēmēji lēmumus pieņems kādā koka debesskrāpī un uz pusdienu galda būs no koksnes ražoti „porcelāna” trauki.

Tā kā Latvijā netrūkst uzņēmumu, kas pazīst koksnes pārstrādes un izmantošanas jaunās un vēl topošās tehnoloģijas, arī Latvijai ap 2050. gadu vajadzētu spēt iekļauties Ziemeļvalstu un Baltijas kopējā meža nozares ekosistēmā. ●

AIZ KOKIEM REDZĒT NOZARI

Pēteris Strautiņš,
AS „Luminor Bank”
galvenais ekonomists

Man patīk rakstīt par meža nozari. Man patīk arī meži. Pa tiem daudz staigāju, turklāt ne tikai kā sēņotājs. Viens no maniem hobijiem ir ļoti amatieriska dabas pētniecība, savukārt mans darbs ir Latvijas ekonomikas pētniecība. Tāpēc uz meža notiekošo skatos no vairākām pusēm. Man ir ļoti svarīgs meža nozares ieguldījums Latvijas iedzīvotāju labklājībā, jo īpaši šā ieguldījuma reģionāli izkliedētais raksturs. Man arī ļoti patīk meži, kurus pēc iespējas ilgi nav ietekmējis cilvēka roka. Savos ceļojumos regulāri ieraugu skatus, kas mani sadusmo, — cirsmas vietās, kur tām no ainaviskā viedokļa noteikti nevajadzētu būt. Man ir paņēmis un draugi, kuri cenšas panākt, lai mežus cirstu mazāk, un ir tādi, kuri vēlas, lai tos viņiem ļautu cirst bez lieliem ierobežojumiem. Tāpēc man dažkārt nav viegli noņākt pie viedokļa par meža nozari vai vismaz nav viegli to paust — ir

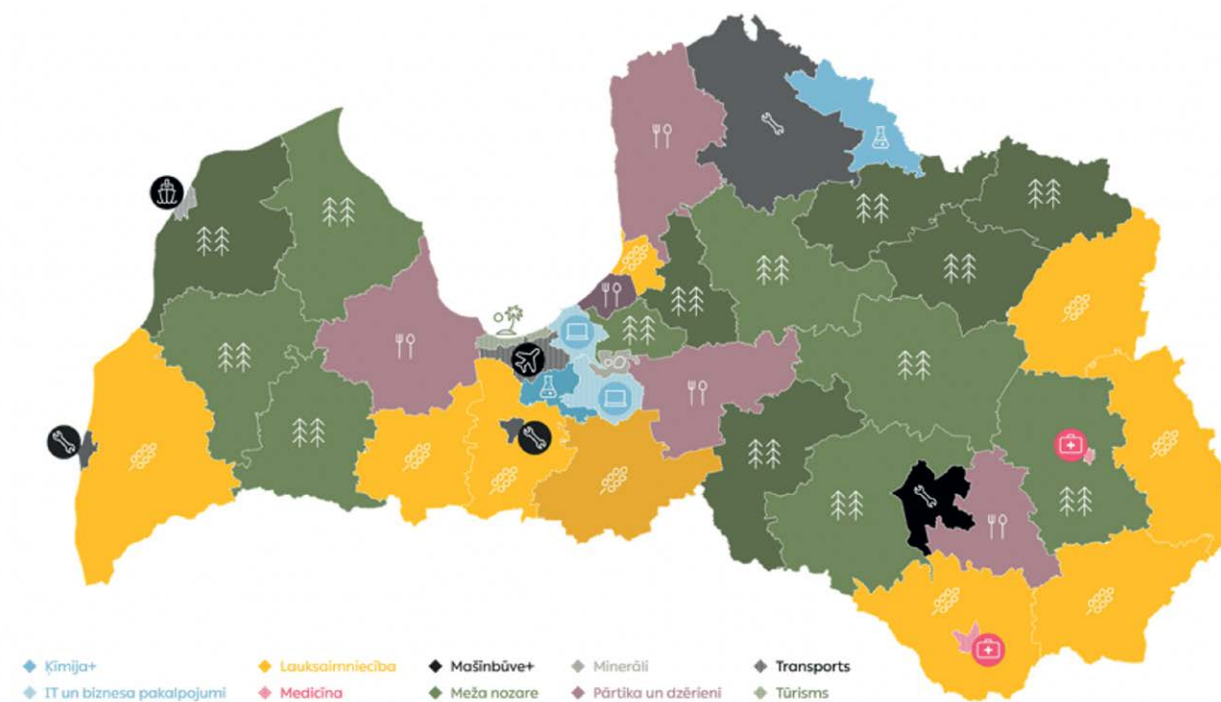
risks, ka kāds pazīstams cilvēks ar mani vairs nerunās. Taču man patīk arī riskēt.

Latvijas lielais piecnieks

Kad vēlos izskaidrot, kā ar mīnimālu piepūli saprast Latvijas ekonomikā notiekošo un tās nākotnes perspektīvas, parasti iesaku sekot piecām eksporta nozarēm. Tās ir: meža nozare, pārtikas nozare (lauksaimniecība un pārtikas pārstrāde), metālapstrāde un mašīnbūve, balto apkakliņu pakalpojumi (biznesa un IT pakalpojumi), kā arī transporta pakalpojumi un tūrisms. Tās ir nozares, kuru piensums mērāms miljardos. To īpatsvars mainās: transporta daļa samazinās, par pārliecinoši svarīgāko nākotnē varētu kļūt gudrie pakalpojumi. Meža nozares īpatsvars vairs nav gluži tāds kā gadsimta sākumā, taču tai noteikti nedraud izkrišana no pirmā piecnieka. Turklāt nozarei ir īpašība, kas to padara unikālu starp citām eksporta nozarēm, — tā ir ļoti vienmērīgi izvietota visā valsts teritorijā — gan koksnes ieguve, gan pārstrāde.

Attiecībā uz pārtiku tā ir taisnība tikai daļēji: lauksaimniecība ir gandrīz visur, bet pārtikas pārstrāde ir ģeogrāfiski ļoti koncentrēta. Vairāk nekā pusi visa piena pārstrādā Rīgā, Tukumā un Preiļos. Vairāk nekā pusi graudu pārstrādā Dobelē. Pārtikas veikalu gaļas plauktos dominē produkti, kas ražoti Rīgā un Jelgavā, šo pilsētu tuvumā, kā arī Rēzeknē. Savukārt kokapstrāde Latvijā ir gandrīz visur, tās īpatsvaru reģionu ekonomikā vispirms nosaka citu attiecīgā reģiona nozaru lielums. Meža nozares daļa visaugstākā ir Vidzemē, kas ir vislaucīniskākais reģions ar zemu iedzīvotāju blīvumu. Te meža nozare veido vairāk nekā 40 % reģiona eksporta, Smiltenes un Gulbenes novados — pat virs 60 %, bet Rīgā tie ir vien 5 %.

Līdzās makroekonomikas jaunajumiem es nodarbojos arī ar reģionālās attīstības izpēti, piemēram, vācu datus par to, kādu daļu dažādu pilsētu un novadu iedzīvotāju ienākumos (vērtējot caur algu ienākumu prizmu) dod dažādas nozares. Rezultāti ir apkopoti pie-



Avots: „Luminor Bank” pētījums

vienotajā kartē. Meža nozare jeb mežsaimniecība un kokapstrāde ir lielākā nozare plašākā teritorijā nekā jebkura cita, bet tumšāk zaļajā krāsā iezīmētajos novados tā veido pat vairāk nekā pusi algu summas, kuru darbiniekiem izmaksā uzņēmumi, kas eksportē preces un pakalpojumus uz pārējo Latviju un pārējo pasauli.

Meža nozare nākotnē audzēs apgrozījuma un pievienoto vērtību, pārstrādās līdzīgu daudzumu koksnes, bet veidos mazāku daļu Latvijas ekonomikas. Taču meža nozares daļa arī ļoti tālā nākotnē Latvijā būs lielāka nekā Eiropā caurmērā. Daļēji to noteiks zems iedzīvotāju blīvums un meža zemju proporcija, bet svarīgs faktors būs arī nozares uzkrātās prasmes, zināšanas un kapitāls.

Koki ir vienādi, nozare — dažāda

Es sagaidu, ka vairākos, pārsvarā reti apdzīvotos, apvidos meža nozares daļa saglabāsies ļoti liela un var pat pieaugt. Saskaņā ar maniem datiem un aprēķiniem („Luminor Bank” mājaslapā ir pieejams bankas pētījums par reģionu ekonomiku: <https://www.luminor.lv/lv/jaunumi/latvijas-pilsetu-un-novadu-atskiriga-pandemijas-parvaresana>) meža nozares daļa reģionu eksportā laikā no 2014. gada līdz 2020. gadam Vidzemē, kura tā jau bija vislielākā, pieauga vēl vairāk.

Tam ir pozitīvi un negatīvi iemesli, citiem vārdiem — nozare ir stipra, un daudzviet tai nav pārliecinošu alternatīvu.

Pozitīvie iemesli — kokapstrādes attīstībai ir labi priekšnosacījumi ļoti plašā teritorijā. Koksnes pieejamība nav vienāda, bet meži vairāk vai mazāk aug visur Latvijā. Apvidos, kur kokapstrādes daļa ekonomikā ir liela, labi attīstīta ir lietskoksnes tālāka pārstrāde (tā es kopumā dēvēju būvgaldniecību, mēbeļu un māju ražošanu). Interesanti, ka Vidzemē, kur kokapstrādes daļa rūpniecībā ir augsta, ir arī liela lietskoksnes tālāka pārstrādes daļa pašā kokapstrādē. Acīmredzot te ir pietiekami spēcīgs klāsteru efekts: liels kokapstrādes meistaru skaits,

Kokapstrādes attīstībai ir labi priekšnosacījumi ļoti plašā teritorijā. Koksnes pieejamība nav vienāda, bet meži aug visur Latvijā.

nozārē strādājošo uzņēmumu savstarpēji papildinošais raksturs. Tā ir laba zīme nozares tālākai attīstībai Vidzemē.

Negatīvos iemeslus var rezumēt vienā teikumā — vietās, kur uz vietējiem dabas resursiem nebalstītu nozaru attīstība vēl nav sākusies, tā visdrīzāk vairs nesāksies. Latvijā nākotnē var attīstīties daudzas un dažādas nozares, bet ne visām ir piemērota jebkura vieta Latvijā. Viena veida galējība ir balto apkaklišu pakalpojumu eksporta nozares. Tām ir ļoti svarīgs starptautiskas lidostas tuvums. Tām arī ļoti patīk lielu pilsētu darba tirgus ar tā prasmju daudzveidību un darbinieku skaitu. Savukārt to darbiniekiem patīk lielas pilsētas ar to izklaides, izglītības un sabiedriskās tīklošanās iespēju daudzveidību. Tāpēc vairāk nekā 90 % šā eksporta veidojas Rīgā un tās vistuvākajā apkārtnē. Šī proporcija samazināsies, bet ļoti pakāpeniski. Metālapstrāde un mašīnbūve, ķīmija un citas rūpniecības nozares ārpus koksnes un pārtikas pārstrādes puduriem nav tik izvēlīgas. Tās labi jūtas arī vidēji lielās pilsētās, lidostas tūlums no to viedokļa noteikti nav pluss, bet nav arī nepārvarams šķērslis, taču lauki nav to istā stihija. Turklāt interesanti, ka apstrādes rūpniecība, kas nav pārtikas un koksnes apstrāde, Latvijā ir izvietota gandrīz tikai vietās, kur tā bija attīstīta jau padomju laikā, — vēsturei ir sekas. Šo nozaru uzņēmumiem parasti ir nepieciešams liels speciālistu kopums ar daudzveidīgām zināšanām. Panākt

to, ka viņi visi vienlaikus pārceļas tur, kur šādas ražošanas nav bijis, ir grūti, tas ir kā pārvietot spēlētāju simfonisko orķestri. Šobrīd Latvijā notiek rūpniecības diversifikācija, strauji attīstās nozares, kuras nosacīti varētu saukt par netradicionālajām; nosacīti tāpēc, ka metālapstrāde un ķīmija bija industrializācijas virzītājas jau 19. gadsimtā. Taču tas notiek atsevišķos punktos, vispirms Liepājā, Ventspilī, Daugavpilī, Rīgas reģionā. Ievērojot to, cik lielas vēl neizmantotas iespējas ir šajās vietās, jo īpaši Latvijas austrumu pusē, neredzu motivāciju šīm nozarēm izvērst darbību mazākās apdzīvotās vietās tālu no to tradicionālajiem centriem. Tas jo īpaši attiecas uz Vidzemi. Kurzemē, Zemgalē un Latgalē ir diezgan mazas pilsētas ar spēcīgu nepārtikas un nekoksnes rūpniecību (Saldus, Dobeles un Līvāni), bet vienīgā šāda vieta Vidzemē ir Valmiera.

Kā rāda Smiltenes piemērs, ļoti liela meža nozares daļa ekonomikā un augsts ienākumu līmenis un nodarbinātība ir ļoti labi savienojamas. Skaidrs, ka ar lielāku pārstrādājamās koksnes daudzumu nozare rēķināties nevar, taču tādās vietās kā Smiltene, Rauna, Lizums, Kocēni, Mālpils (oficiāli — daļa no Rīgas plānošanas reģiona, taču daļa no Vidzemes kā vēsturiskā novada) turpinās attīstīties mēbeļu un māju ražošanā. Būs arī vietas, kurās meža nozares loma būs nodarbinātības un ienākumu saglabāšana, šo vietu daļai Latvijas iedzīvotāju kopumā un ekonomikā pakāpeniski samazinoties. Pieņemot, ka Latvijā izdosies populāciju stabilizēt — kā Lietuvā un Igaunijā, daļā valsts iedzīvotāju skaits turpinās sarukt. Lielu daļu no šīm sarūkošajām vietām veidos tādas, kur ekonomikā dominē meža un pārtikas nozares uzņēmumi, kas nav paspējuši sasniegt ne lielu ražošanas mērogu, ne arī smalku specializāciju. Ir nozares uzņēmumi, kuri ir spēcīgi valsts ekonomikas attīstības veicinātāji, ir citi, kuri pēc inerces turpina darboties vietās ar zemu atalgojumu, kas ir priekšnosacījums to izdzīvošanai. Taču arī šie uzņēmumi spēlē pozitīvu lomu — pilda sociālo funkciju, no-

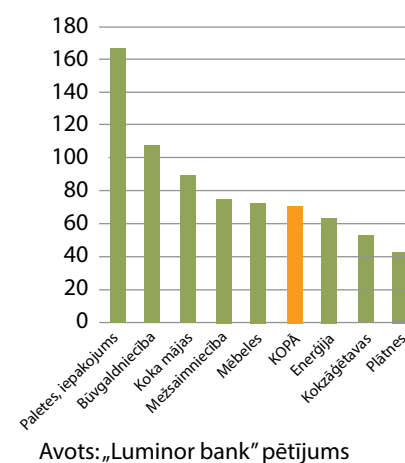
drošinot cilvēkiem darbu, kamēr meža vai citas nozares rada citas, labāk apmaksātas darba vietas.

Ejam dziļumā un smalkumā

Kokrūpniecība spējusi labi attīstīties, pateicoties dziļākai lietskoksnes pārstrādei. Līdzās makroekonomikas tēmām pētu Latvijas reģionu un eksporta nozaru attīstību, arī ejot dziļāk nozaru struktūras detaļās. CSP nodala zāgētavas un tālāku pārstrādi, tādējādi manis vāktie uzņēmumu dati ļauj apskatīt, kā klājas būvgaldniecības izstrādājumu, palešu un taras, koka māju ražotājiem. Skaidrs, ka dalījums nav hermētisks, uzņēmumi var ražot dažādus produktus, taču rezultāts ir pietiekami precīzs, lai būtu informatīvs.

Tāpat nozarē aug to sektoru daļa, kas nodarbojas ar jau sazāģētu koku tālāku sazāģēšanu, iegūto koka gabaliņu līmēšanu un skrūvēšanu lielākos, sarežģītākos izstrādājumos. Iespējams, šādā ziņā meža nozarē izmantotās kompetences kaut kādā ziņā tuvojas metālapstrādes un mašīnbūves kompetencēm, kur līdzīgas manipulācijas veic ar metāla gabaliņiem. Turklāt robežas starp nozarēm mēdz būt precīzas un hermētiskas statistikā, bet ļoti izplūdušas reālajā dzīvē. Ir mēbeles, kuras veido tikai koks un varbūt skrūves vai līme. Ir tādas, kurās ir daudz citu materiālu. Vēl sarežģītākas konstrukcijas ir dzīvojamā māja vai to elementi.

Meža nozares produktu devuma izmaiņas 2014.–2020. gadā, %



Latvijā nozāģētie un sazāģētie koki iekļausies lielā daudzveidīgu materiālu plūsmā, kas veidos kvalitatīvas mājas, vidi un interjeru visā pasaulē.

Aiz kokiem redzēt citas nozares

Latvijā strādājošās eksporta nozares (un ne tikai tās) papildina vienu otru, radot vienotu ražošanas sistēmu, piemēram, visas pārējās rūpniecības nozares, veidojot pieprasījumu pēc ražošanas iekārtām, to detaļām un uzturēšanas pakalpojumiem, ir metālapstrādes un mašīnbūves klienti. Cieši savijušās ir pārtikas un ķīmijas vērtību ķēdes, ciešāk, nekā daļai sabiedrības tas labpatiktu. Arvien lielākā mērā dažādas nozares kļūst par programmēšanas klientu, šajā procesā ir radušies izcili eksporta produkti: gudri jaunieši palīdzēja risināt kādu reālās dzīves radītu uzdevumu vietējā tirgū, un izrādījās, ka risinājums ir ļoti noderīgs citur pasaulē. Nereti vietējs risinājums tika meklēts tāpēc, ka smalku ārzemju firmu piedāvājumu Latvijas uzņēmums nevarēja atļauties. Tā radās, piemēram, maksājumu karšu apkalpošanas programma „Card Suite”, kurai ir ļoti cienījama tirgus daļa pasaules banku sistēmā.

Meža nozare un mašīnbūve

Tieši šādā veidā, sākot ar 90. gadiem, veidojās sadarbība starp meža nozari un mašīnbūvi. Pēc neatkarības atgūšanas mazu kokapstrādes uzņēmumu veidošana bija populāra izdzīvošanas stratēģija pēc PSRS ražošanas sistēmas sabrukuma. Daudzajiem mazajiem gateriem vajadzēja iekārtas, tāpēc radās uzņēmumi, kas darbojas vēl šobrīd, — „Tehnika Auce”, „Talsu tehnika”. Ir arī uzņēmumi, kas ražo iekārtas mežsaimniecībai, piemēram, Salaspils novadā strādājošais „T.I.G.E.R.” un „Ciedra” no Burtnieku novada. Vismaz diviem kokapstrādes uzņēmumiem — „Latvijas finierim” un „Gaujas kokam” — ir savas iekārtu ražotnes.

Atšķirībā no programmēšanas šī sadarbība vēl nav radījusi globā-

las zvaigznes. Neesmu optimistisks par šādu zvaigžņu rašanos nākotnē. Viens no iemesliem — nozīmīgāko meža nozares uzņēmumu vajadzības augs straujāk, nekā vietējie iekārtu ražotāji spēja tās apkalpot. Kokapstrādātājiem bija vieglāk sasniegt Vācijas, Zviedrijas un Somijas līmeni, jo nepieciešamās iekārtas jau bija pieejamas, nebija jāgaida, kad savas prasmes līdz šim līmenim pacels Latvijas mašīnbūve. Savukārt tā ir strauji attīstījusies, pateicoties pieejai citu produktu globālajiem tirgiem. Varētu teikt, ka abas nozares ir izaukušas dažādos virzienos.

Taču vietējā pieprasījuma uzturēšana palīdzēja saglabāt un attīstīt inženierijas nozares grūtajā pārejas laikā, tagad tās ir kļuvušas par vienu no galvenajiem eksporta balstiem. To tehniskās spējas ir ievērojami augušas, tāpēc meža nozares uzņēmumiem vajadzētu sekot vietējās mašīnbūves spēju attīstībai, varbūt tās vēl var noderēt.

Meža nozare un ķīmija

Šo divu nozaru sinerģijā nesēnā pagātnē ir panākts liels progress, piemēram, sāka betulīna ražošana AS „Latvijas finieris”. Taču atšķirībā no lietskoksnes pārstrādes šajā jomā Latvija ir tālu aiz globāliem līderiem. To panākšanas izredzes šobrīd nešķiet pārliecinošas, bet priecāšos, ja būšu kļūdiņies.

Abu nozaru mijiedarbībā ļoti augsts līmenis ir sasniegts Somijā. Kokapstrāde, vispirms celulozes un papīra ražošana, šajā valstī ir svarīgs ķīmijas nozares klients, kā arī izejvielu piegādātājs. Celulozes ražošana ļauj ekonomiski iegūt bioloģiskas izcelsmes šķidro degvielu un ķīmijas izejvielas. Iemesli, kāpēc Latvijā nav celulozes rūpnīcas, it kā ir skaidri: šajā biznesā elektrības cenām ir īpaši liela nozīme, tādai rūpnīcai vajadzētu daudz lielākus finansiālos ieguldījumus nekā jebkuram citam praktiski iedomājamam kokapstrādes projektam. Iespējams, arvien lielāka daļa potenciālās celulozes izejvielas tiks pārstrādāta tādos uzņēmumos kā lietuviešu uzņēmēju iespējami plānotā koksnes plātņu rūpnīca pie Jēkabpils, par ko tika

ziņots plašsaziņas līdzekļos raksta tapšanas laikā. Iespējams, nākotnē liela plātņu rūpnīca būs arī pie Valmieras. Tādam scenārijam ir plusi: plātņu rūpnīcas mazāk piesārņo vidi, veido labvēlīgākus apstākļus mēbeļu un māju ražošanas attīstībai. Savukārt ķīmija arī turpmāk var attīstīties nevis kā pamatvielu ražošana, bet kā mazā patēriņa produktu ražošana, kas pēdējā laikā guvusi lieliskus panākumus, jo īpaši kosmētikas laukā. Iespējams, Latvijas kokapstrāde var attīstīties kā piegādātāja šim nozarēm.

Mežsaimniecība un tūrisms

Pieļauju, ka sabiedrības vairākums uz meža nozari un tūrisma skatās ja ne kā uz konkurentiem, tad suni un kaķi vienā mājā gan. Tūristiem patīk skatīties uz kokiem, mežsaimniekiem patīk tos cirst. Nav šaubu, ka dilemma pastāv. Braucot pa laukiem, bieži var redzēt kailcirtes tur, kur tām no ainavas veidošanas viedokļa noteikti nevajadzētu būt, piemēram, mazos mežiņos lauku vidū. Latvijas ainavas saposmotais, mozaikveida raksturs ir vērtība, kas ir jā saglabā.

Taču nedomāju, ka mežsaimniecības un tūrisma intereses ir pilnīgi pretējas. Cilvēki ļoti labprāt atpūšas intensīvi apsaimniekotos mežos, kas ir nosusināti, kuros staigāt netraucē krituši koki. Vārdi „skaists mežs” var nozīmēt kaut ko krasi atšķirīgu cilvēkam, kas meklē sēnes, un cilvēkam, kas meklē putnus. Skaidrs, ka kāda meža vai tā daļas nociršana vietu uz ilgu laiku var padarīt neinteresantu sēņotājiem un ogotājiem, taču nevarētu teikt, ka Latvijā trūktu vietu, kur sēņot un ogot, pat Rīgas reģionā liela daļa dabas veļšu paliek nesalasītas. Kamēr vienā vietā ir izcirtums, tikmēr citur mežs ir ataudzis. Mežu īpatsvars Latvijā salīdzinājumā ar vēsturisko minimumu 19. un 20. gadsimta mijā ir divkārtšojies. Ja Latvijas ainavā šobrīd kaut kā trūkst, tās drīzāk ir atklātas ainavas.

Nozares galvenie izaicinājumi

Pats galvenais izaicinājums: vai Latvijas ekonomikā pietiks vietas

visiem, kas te vēlas attīstīties? Būs jācinās par vietu darba tirgū. Algu līmeni Latvijā arvien lielākā mērā noteiks IT un biznesa pakalpojumi, inženierijas nozares — metālapstrāde, mašīnbūve un elektronika. Nedomāju, ka balto apkaklišu pakalpojumu uzņēmumi ir liels tiešs meža nozares konkurents darba tirgū, taču nav šaubu, ka daļa nozares darbinieku bērnu strādās nevis mežā vai zāgētavā, bet kādā ļoti galvaspilsētnieciskā nozarē. Dažkārt nebūs pat jāgaida paaudžu maiņa: kad balto apkaklišu eksporta darbinieki arvien vairāk būs privātmājas, tad daļa no šajā procesā radītajām darba vietām būs ļoti piemērotas tagadējiem meža nozares darbiniekiem. Iespējams, daļai meža nozares uzņēmumu patvērumu no augstas pievienotās vērtības pakalpojumu ietekmes uz darba tirgu nāksies meklēt apvidos, kas ir iespējami tālāk no Rīgas. Ir gan arī laba ziņa — daļai kokapstrādes produktu augsto algu nozarēs strādājošie radīs lielāku vietējo tirgu.

Cits ļoti svarīgs izaicinājums — kā nozare spēs sadzīvot ar stingrākiem saimnieciskās darbības ierobežojumiem mežos? Kādi tie būs, vēl nav zināms. Raksta tapšanas laikā notiek politiska cīņa par to, ar cik lieliem saimnieciskās darbības ierobežojumiem rezultēsies biotopu apsekošanas pētījumā atklātais. Nav šaubu, ka daļa mežu tiks izslēgti no saimnieciskās aprites un saimnieciskās darbības brīvība var tikt ierobežota vēl citur.

Politisko vidi, kas šos ierobežojumus virza un virzīs, raksturo divi faktori, vispirms starptautiskās, galvenokārt Eiropas Savienības (ES), vides aizsardzības prasības. Tās aptver loģisku daļu no kopējā tirgus regulējuma — ja tāda nebūtu, tad daļa dalībvalstu iesaistītos sacensībā virzienā uz leju, cenšoties piesaistīt ražotnes ar zemākām vides prasībām, kas negatīvi ietekmētu gan citu dalībvalstu ekonomiku, gan dabu. Vai vienotas vides aizsardzības prasības var vienlīdz labi strādāt valstīs, kur mežu apsaimniekošana vēsturiski ir bijusi daudz intensīvāka, un mūsu valstī, tas ir

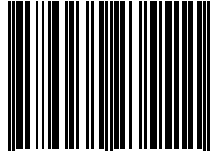
cits jautājums. Ar ironiju var teikt, ka var strādāt ļoti labi — vieni un tie paši noteikumi panāks, ka Latvijā tiek aizsargāta daudz lielāka mežu daļa. Skaidrs, ka caur vietējās izpratnes un interešu skatpunktu veidota vides politika Latvijā var krietni atšķirties no ES līmenī radītās. Mūs atšķir gan lielāks potenciāli aizsargājamo mežu īpatsvars, gan lielāka meža nozares daļa ekonomikā, tātad augstāka ierobežojošo noteikumu sociālā cena. Man, cilvēkam, kas vēro gan ekonomiku, gan putnus, ir viedoklis par to. Es domāju, ka no saimnieciskās aprites izslēgto mežu daļa Latvijā ir jā palielina, taču vienlaikus jā liberalizē noteikumi vismaz daļā saimniecisko mežu. Mainoties kokapstrādes tehnoloģijām, ciršanas minimālā vecuma un caurmēra noteikumi rada arvien absurdaķas situācijas, turklāt, rēķinoties ar to, ka meža dabiskais dzīves cikls ir vairāki simti gadu, meža nociršana 90, nevis 80 gadu vecumā (tikai piemērs) daudz nedod no dabas aizsardzības viedokļa. Daļa mežu tiks izslēgti no saimnieciskās aprites, bet pieļauju, ka būs citi, kas tiks apsaimniekoti intensīvāk.

Meža nozares spēles laukumu nākotnē var ierobežot arī vērtību un dzīvesveida pārmaiņas pašā Latvijā. Arvien lielāka daļa cilvēku dzīvos lielajās pilsētās. To ekonomikā meža nozares daļa ir zema. Nav šaubu, ka nozare viņu labklājību ietekmē netieši, bet par to ir viegli aizmirst. Tāpat reizē ar augošo labklājības līmeni katrs papildu eiro cilvēkiem šķitīs un būs arvien mazāk svarīgs un par aizvien nozīmīgāku politisko procesu veidojošu faktoru kļūs t. s. postmateriālisma vērtību ietekmes pieaugums. Labklājības līmeņa kāpums meža nozarei arī palīdzēs — palielinot vietējo tirgu augstas pievienotās vērtības produktiem.

Ja vien varētu iegūt kokus, necērtot mežu, tad nozares nākotnes izredzes būtu izcilas. Tas diemžēl nav iespējams, tāpēc izredzes ir vienkārši labas. Taču, kā teiktu iepriekšējo paaudžu Latvijas iedzīvotāji, — kaut mums būtu jūsu problēmas. ●



ISBN: 978-9934-23-551-1



9 789934 235511